

18164

GENERALUL C. N. HERJEU

DIN INVĂȚĂMINTELE

RĂSBOIULUI DE ASTĂZI

II

Ediția a II-a

Cuprinsul :

CETĂȚILE ȘI-AU FĂCUT DATORIA. — ORGANIZAREA REZERVELOR ȘI MILIȚIILOR ȚĂRII. — CONTRIBUȚIUNI LA ALCĂȚUIREA VIITOAREI LEGI PENTRU ORGANIZAREA ARMATEI. — COMPUNEREA UNITĂȚILOR MARI. — ORGANIZAREA COMANDAMENTELOR ARMATEI DE REZERVĂ ȘI DE MILIȚII ȘI ORGANIZAREA SERVICIILOR TERITORIALE.

BUCUREȘTI

LIBRARIA NOUA

Calea Victoriei, 78

1916

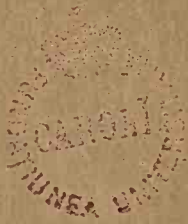
GENERALUL C. N. HERJEU

333 684

**DIN INVĂȚĂMINTELE
RĂSBOIULUI DE ASTĂZI**

II

Ediția a II-a

BUCUREȘTI

LIBRARIA NOUA

Calea Victoriei, 78

186482

*Amintirii Regelui Carol
Intemeratorul Cetatii Bucuresti*

Inchin recunoscător această lucrare

General C. N. HERJEU.

CETĂȚILE ȘI-AU FĂCUT DATORIA

„Tunurile vor bubui din toate
„forturile din București, Focșani
„și Galați rădicate de Mine, ca
„un scut puternic al vetei stră-
„moșești în timpuri de grele în-
„cercări, de cari cerul să pă-
„zască Țara“.

(Din testamentul Regelui Carol,

CETĂȚILE ȘI-AU FACUT DATORIA

INTRODUCERE

Și chiar dacă ar trebui să ne luăm rămas bun dela cetăți, după terminarea acestui războiu, tot inima m'ar îndemna să spun câteva cuvinte în amintirea trecutului lor de mai multe ori milenar și glorios.

S'ar cădea să fac aceasta, fiindcă o viață întreagă le-am crezut folositoare și am luptat ca să le mântuim renumele neatins.

Eu însă nu cred că cetățile vor dispărea așa de ușor, cum încearcă unii să dovedească. *Cetățile nu au dat faliment*, cetățile nu au ajuns încă să lupte cu moartea, nici groapa nu le-a fost încă săpată de puternicii lor adversari. Cetățile vor continua să trăiască, căci ele până astăzi ș'au făcut cu vrednicie datoria, ba mai mult chiar decât datoria, dacă punem față în față slabele mij-

loace de apărare ce li s'au dat și puternicele mijloace de cari au dispus protivnicii lor.

Credința mea este că cetățile nu merită nici pâra ce li se aduce, nici soarta ce li se prevestește; și această credință eu o voi susține cu tot ce știința, trecutul, cunoștința evenimentelor și dreapta judecată îmi pun la îndemână în folosul cauzei ce apăr.

Acuzările ce s'au adus cetăților în Franța.

Înainte de a începe apărarea, trebuie să ascultăm acuzarea.

Într'un articol publicat în ziarul francez „le Temps“, pe la începutul lui Septembre, locotenentul-colo-nel Boissonnet critică cu asprime concursul dat de cetățile și locurile întărite franceze în războiul actual.

Rolul cetăților a fost lamentabil, ne spune autorul, care plânge pe nenorociții guvernatori, pe umerii cărora s'a pus o sarcină cu neputință de purtat în condițiuni atât de grozave. Nicio cetate franceză nu eră în stare să reziste puternicelor guri de foc germane. Nu se putuse îmbunătăți decât puține și acele foarte sumar. Ele trebuiau reconstruite, de jos până sus, pe baze noi. Aceasta nu s'a putut face fiindcă erau prea multe. E multă

vreme de când în Franța se găsește un număr nesfârșit de cetăți, fiindcă în această țară prea marea dragoste pentru ele nu a putut fi sdruncinată nici de cele mai grele încercări.

Numărul cetății apăsă greu asupra armatei și finanțelor țării chiar pe timpul lui Ludovic al 14-a. Ilustrul mareșal Vauban, într'un memoriu trimis regelui în 1682, arată neputința de a da garnizoane și mijloace de luptă suficiente celor 221 cetăți și locuri întărite, și de a le găsi guvernatori cu aptitudini suficiente; și el își arată teama că cea mai mare parte din ele, în astfel de condițiuni, vor fi rău apărate și vor cădea lesne în mânele inamicului din cauza ușurinței de a le bombardă și a științei atacului, foarte înaintată pe vremea lui. În asemenea condițiuni cetățile puteau aduce mai mult rău decât bine, și pentru aceea Vauban propunea regelui să dărâme pe toate cele găsite de el nefolositoare. Vauban însă nu a fost ascultat, nici în 1682, nici mai târziu în 1687, cu tot sprijinul ce i-a dat mareșalul Catinat, care recunoștea neajunsurile unui număr prea mare de cetăți, și nici în 1700 când a prezentat un nou memoriu regelui său, în care spune curat :

„... Nu știu dacă trebuie numai să ne îndoim de folosul atâtor cetăți, sau chiar să ne temem

Din acest interesant rechizitoriu, noi trebuie să reținem următoarele constatări :

a) Că Franța a avut, până la războiul actual, prea multe cetăți, cari apăsau greua asupra bugetului armatei și provocau o adevărată răsipă de personal și de armament ;

b) Că mare parte din fortărețe și locuri întărite fusese conservate fără să aivă vreun folos real pentru apărarea teritoriului ;

c) Că încercările dela Malmaison nu erau complete pentru a stabili puterea de rezistență a cetăților construite după aparițiunea obuzului-mina și a determina datele necesare, după cari trebuiau să se construiască noile cetăți, sau să se îmbunătățească cetățile existente clasate în categoria 2-a ; în fine

d) Că nu s'a afectat credite suficiente pentru a ține aceste cetăți la înălțimea progreselor realizate de arta constructorului și de arta artileristului, după învățămintele trase din asediul cetății Port-Artur.

Articolul lt-colonelului Boissonet, care conține multe adevăruri, a fost cunoscut și comentat de presa noastră în acelaș timp cu un alt articol semnat de d-l Charles Humbert și publicat în marele ziar „Le Journal“. Ziarul parisian a inspirat

chiar pe un confrate din București, care în rubrica sa : „Din surprizele Strategiei“, sub titlul scris cu litere mari : Falimentul Cetăților, a căutat să dovedească că „experiența războiului actual a dovedit inutilitatea, chiar pericolul cetăților“.

Ca să probeze teza ce susține, autorul articolului publicat în ziarul românesc începe prin a ne spune că „De când războaiele au început să se povestească, de atunci cetățile au avut o soartă tristă. Niciodată istoria militară nu a vorbit de o cetate inexpugnabilă. Troia însăși a căzut după 10 ani, grație unui vicleșug. Parisul cunoaște în 1870 asediul, care a înspăimântat și pe eroii de atunci. Plevna se predă.“

Cum au căzut cetățile vechi, tot așa de lesne au căzut și cetățile moderne, pe cari strategii le credeau inexpugnabile „grație perfecționării ostășești“. Dar „Anversul, opera celui mai ilustru inginer militar, a dovedit Belgiei îndurerate și nouă tuturilor că nicio cetate croită după planuri geniale nu este inexpugnabilă“ (Anversul a dovedit altceva).

Aceasta fiind intrarea în materie, ziarul românesc trece cuvântul d-lui Charles Humbert pentru a-și desvoltă teza, și încheie astfel :

„Cetățile vor fi astfel încă o amintire a trecutului (există și astăzi fortificații cari au fost păs-

trate ca o amintire a trecutului și clasate ca monumente istorice ; ce va mai aduce viitorul vom vedea), căci, *în afară de fortificațiile necesare unui oraș mare, pentru ca el să se poată apăra până îi vine în ajutor toată armata, încolo cetățile presărate... sunt simple mijloace prin cari năvălitorii găsesc deagata o minunată pradă de războiu*” (nu cred ca această concluziune să fie formulată, sau inspirată de textul articolului din „le Journal“).

Articolul d-lui C. Humbert fiind analizat de o publicațiune militară foarte competentă, mă voi servi de ea pentru a expune vederile acestui cunoscut publicist și om politic francez.

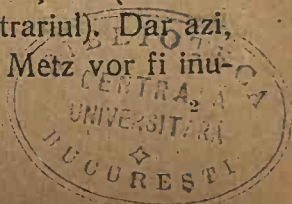
Războiul actual a pus în desăvârșită lumină nu numai neutralitatea, dar și *primejdia cetăților*. Nici Liège, nici Namur, nici Maubeuge, nici chiar Anvers — considerat aproape inexpugnabil — nu au putut rezistă loviturilor artileriei germane. Campania recentă din Polonia a răsipit în această privință orice îndoială. Nici una din cetățile rușesti, atât de bine organizate, nu a rezistat atacurilor germane. Varșovia, Ivangorod, Novo-Georgievsk, Ossovietz, Kovno, Brest-Litovsk și Grodno, au căzut una după alta cu toată rezistența lor eroică. Dacă unele din ele au oprit în

loc câteva zile armatele vrăjmașe, apărătorii lor au plătit apoi scump acest mic avantaj.

Experiența arată că o cetate nu poate fi apărată cu eficacitate decât de o armată care o acopere și care, înaintea întăririlor, poate să-și stabilizească liniile și întăririle ca și în câmp liber.

Orice cetate asediată e luată (adică va fi luată. E posibil, nu fatal). Ar fi o greșeală a se crede că acest adevăr nu se aplică decât cetăților relativ vechi. Exemplul Przemyslu-lui e proba contrară. Deja războiul balcanic ne arătase că chiar apărările cele mai bine organizate de Turci, ajunși stăpâni în arta fortificațiunii (nu cred), sunt incapabile de a opri marșul trupelor cari ș'au afirmat superioritatea asupra armatei de câmp adversă.

Cu cât o armată dispune de un armament mai puternic, cu atât va cuceri mai răpede cetățile. Przemysl care a rezistat luni întregi Rușilor, a fost recucerit de Germani numai în câteva zile (dar Ossovietz câte luni a rezistat Germanilor?). Dar, chiar dacă aceste mijloace de o putere excepțională dau greș, simpla investire determină cu siguranță căderea unei cetăți. Odinioară, în 1870, într'un război de altfel mult mai scurt, Belfort a rezistat eroid până la finele ostilităților. (Această constatare probează tocmai contrariul). Dar azi, chiar apărările formidabile dela Metz vor fi înu-

tile, dacă trupele noastre ar ajunge numai să intercepteze comunicațiunile acestui oraș cu armatele de câmp și cu restul țării (ce înțelege Ch. H. prin inutile?). Vor cade din cauza de inanițiune: secarea munițiilor și victualelor.

În războiul modern nu mai e decât un singur factor predominant: armata de câmp (cine contestă?). Numai ea singură poate utiliza cu eficacitate un material puternic, pe care 'l mișcă după trebuință, și se poate opune înaintării inamicului prin lucrări de fortificațiune improvizată. Rușii nu au întârziat să facă această constatare. La începutul retragerii din Polonia ei încă credeau în ajutorul cetăților. În urmă au recunoscut primejdia tacticei sprijinită pe ajutorul cetăților: au părăsit Ossovietzul și Brest-L. Dacă ar fi avut timp, probabil, că ar fi distrus fără șovăire cetățile inutile și ar fi luat din ele tot materialul de războiu și aprovizionările pentru a le întrebuința pe frontul ales.

Războiul cere să utilizăm bine toate mijloacele de cari dispunem. Nu însemnează a utiliza bine soldații bravi și materialul, immobilizându-i în cetățile cari rămân în afara cercului de operațiuni active, sau cari cad îndată ce sunt încercuite.

Fără îndoială că adversarii Franței s'au convins de această idee și că artileria cu adevărat extraordinară, de care se servesc pe front, în

masse mari, nu e altceva decat artileria luată din cetăți și transformată pentru operațiunile de câmp (aceasta ar însemna că Germanii își organizase fortărețele lor cum nimene nu le-a mai organizat).

Cetățile sunt condamnate. Aceste morminte ale garnizoanelor (după războiul din 1870—1871, cetățile se numeau mormintele armatelor, astăzi sunt mai modeste), aceste magazii cu pradă oferite inamicului nu mai răspund concepțiunilor moderne: pe front toate forțele și toate tunurile disponibile.

Din rechizitorul d-lui C. Humbert trebuie să reținem următoarele :

a) Că în războiul actual nici una din cetățile belgiane, franceze și ruse nu au putut rezista loviturilor artileriei germane și atacurilor armatei germane ;

b) Că experiența a arătat că o cetate nu poate nu poate fi apărată cu eficacitate decât de o armată care o acopere ;

c) Că orice cetate asediată e și cucerită, ba chiar o simplă investire îi determină cu siguranță căderea ;

d) Că în războiul modern nu e decât un simplu factor predominant : armata de câmp, singura care poate utiliza cu eficacitate toate mijloacele care dispune, ori unde și ori când, și care se

poate opune înaintării inamicului prin lucrări de fortificațiuni improvizate.

e) Că Germanii au dat desigur armatei lor de operațiuni tot materialul de războiu ce aveau adunat în cetăți, și că formidabila artilerie, întrebuințată în masse mari în operațiunile de câmp, e de sigur luată de cetăți.

Părerile d-lui Senator Bérenger.

Cred că au mai fost și alții cari și-au vărsat focul pe cetăți, și nu le-a părut de loc rău când au aflat sfârșitul lor lamentabil. Vor fi fost și, de sigur, vor mai fi mulți, căci așa li se cade, dacă au amăgit — cum spune d-l C. Humbert — toate așteptările țărilor, cari făcuse atâtea sacrificii ca să le rădice, să le armeze și să le întrețină.

Dar, în mijlocul atâtor imprecțiuni aruncate asupra cetăților de cei convinși de senatorul C. Humbert — care cu un an înainte, în ziua de 13 Iulie 1914, într'un discurs răsunător, critică cu asprime starea de pregătire militară a Franței, mai cu seamă: lipsa de artilerie și de îmbrăcăminte, *starea precară și întreținerea fortificațiunilor, apărarea coastelor*, lipsa câmpurilor de instrucțiune, ... — s'a rădicat o voce cu multă greutate, care a limpezit lucrurile și a mai liniștit spi-

ritele, pornite spre sentințe pe atât de exagerate pe cât sunt de pripite.

D-l Henry Bérenger, senator și raportor al Comisiunii Armatei, într'un articol publicat în „le Matin“ (13 Septembre 1915) și intitulat *Nos Places Fortes*, aduce în discuțiune moderațiunea și dreapta judecată. Eacă ce scrie el:

„Cetățile, se întrebă el, au dat faliment în acest războiu, cum se pretinde de unii? Sau au adus armatelor și națiunilor serviciul așteptat dela ele, și care justifică singur imensele cheltueli făcute cu ele înaintea acestui războiu?”

„Problemul a fost pus din nou zilele aceste cu prilejul retragerii armatei ruse. El mai fusese pus la începutul războiului când, rând pe rând, cetățile Liège, Namur, Maubeuge, Anvers, au căzut în câteva zile sub presiunea grea a armatei germane. Căderea, sau părăsirea cetăților Przemysl, Lemberg, Varșovia, Novo-Georgiewsk, Brest-Litowsk, descoperând imensul teritoriu rus, au readus chestiunea la ordinea zilei în staturile-majoare ca și în parlamente, și e cu totul natural ca opiniunea publică la rândul ei să se preocupe.

„In ceea ce privește pe Franța, comisiunea senatorială a armatei, după ce a delegat pe mai mulți din membrii săi în cele patru mari cetăți de Est — Verdun, Toul, Epinal și Belfort — a

ținut să asculte și pe guvern în privința hotărârilor ce trebuiesc luate. Cetitorii ziarului „le Martin“ mă cunosc, ca să știe că nu voi publica nimic care să nu fie întreg compatibil cu trebuințele acțiunii noastre militare. Nu sunt oare adevăruri folositoare cari trebuiesc spuse țării, evoluțiuni de idei cari trebuiesc să pătrundă până în adâncimea gândirii naționale?

„Ce serviciu așteptam dela cetăți înaintea războiului? Ce rol aveau ele să joace după declararea războiului?

„Ele trebuiau mai întâi să înlesnească operațiunile armatelor în câmpie prin punctele de sprijin fixe, pe cari le mănțineau pentru trebuințele acestor armate. Trebuiau mai cu samă să atragă spre ele inamicul și să-l silească a le asedia, pentru a se face stăpâni pe nodurile de comunicațiuni pe cari ele le stăpânesc, comunicațiuni indispensabile inamicului pentru a progresa.

„Cetățile au îndeplinit această îndoită chemare?

„Nu mai e nicio îndoială că rezistența improvizată a capetelor de pod Liège și Namur a impus o oprire serioasă armatei germane, care siluia Belgia. Această rezistență a permis, în acelaș timp, armatelor franceze și engleze să-și modifice concentrarea în contra atacului care ve-

niã prin Flandra (la care ele nu se așteptau ¹⁾).

„E și mai sigur că admirabila rezistență a cetății Verdun a dat un steajăr posibil manevrei dela Marna și a mănținut în mânele Franței eșindul Argonei, care acopere și astăzi departamentele noastre de Est contra invaziunii.

„Fortărețele ruse, în fine, nu au permis oare, în timp de un an, armatelor rusești să săvârșească cele mai temerare manevre pe teritoriul austro-german? Și e drept oare ca să le imputăm slăbiciuni, când toată lumea știe lipsa, care au dus-o, de munițiuni și de arme, fără de cari nici cetățile, nici armatele nu pot ține?

„Exemplul foarte special al cetății Anvers, împinsă lângă fruntaria Olandei; acela, nu mai puțin special al cetăților Maubeuge și Lille, slab pregătite înainte de războiu, nu ar putea să cumpanească imensele servicii aduse de Verdun, Toul, Epinal și Belfort.

„Un mare învățământ însă trebuie reținut din acest războiu cu privire la cetăți, și adus la cunoștința națiunii: Nicio cetate uu trebuie să se lase a fi investită de artileria grea inamică.

Nu există fort, nu există cazemată betonată, nu există redus, oricât de betonate ar fi, cari să

1) Să se vadă: *Din învățămintele războiului de astăzi*, Vol. I.

poată rezistă timp mai lung enormelor calibre și puternicelor explosibile, pe cari ni le-a descoperit acest războiu.

„O cetate nu trebuie să se apere pe linia sa de apărare, ci înainte. Prin aceasta ea devine un punct în deosebi însemnat al frontului de operațiuni, dar nimic mai mult decât atâta (neapărat că mai mult nu : după cum pe un front tactic se găsesc puncte tactice cari au o deosebită importanță ; tot așa și pe un front strategic se vor găsi puncte strategice însemnate). Trebuie dar să se știe că o cetate nu trebuie deslegată nici de armată, sau armatele, cari o acoperă înainte, nici de serviciile dinapoi care-i asigură evacuarea, totdeauna posibilă, în raport cu necesitățile militare pe cari numai generalul de căpetenie are căderea să le judece.

„Cetatea participând astfel la mobilitatea generală a armatelor, trebuie să fie mai mult ca altădată, înzestrată cu mijloace mobile — drumuri largi, căi ferate, racordări strategice — cari să-i permită elasticitatea completă în regiunea fortificată al cărui centru, lărgit și mlădios, a devenit.

„Acesta e învățământul ce s'a tras în 1914—1915 în ceea ce privește cetățile. Exemplul lui Bazaine la Metz demonstrase îndeajuns cât de primejdioase sunt cetățile cari devin locuri de scăpare. Acest

exemplu nu a fost, nici nu va fi, reînouit, în războiul de față. Onoarea și știința marilor noștri capi militari se opun. Ar însemna că nu-l cunoaștem bine, dacă am crede că marele comandament nu a luat toate măsurile necesare — tractoare automobile, drumuri, căi ferate de racordare — pentru a adapta cele patru mari cetăți la rolul cel nou din acest războiu.

„Nici faliment, nici încăpățănare, dar o mai bună întrebuințare printr'o mai bună înțelegere. Franța să fie sigură : marile sale neînvinse — Verdun, Toul, Epinal, Belfort — vor continua să-i fie pavăza spre răsărit până în ziua biruinței“.

Așa dar, d-l senator Bérenger e în totul de altă părere ca d-l senator C. Humbret. Nu crede nici în falimentul, nici în primejdia cetăților, dar crede în folosul ce pot aduce operațiunilor, când ele sunt întrebuințate cu rostul pus în evidență de actualul războiu, rost care pentru noi înseamnă *cooperatiunea cetăților și locurilor întărite în operațiunile tactice și strategice ale armatelor.*

Din părerile d-lui senator Bérenger, cari nu concordă cu ale precedentilor, eu rețin următoarele :

a) Că atât cetățile franco-belgiane, cât și cele ruse, au fost de folos operațiunilor armatelor de câmp;

b) Că nicio cetate nu trebuie să se lase a fi investită de artileria grea vrăjmasă.

c) Că nu există întărire care să poată rezista timp mai lung enormelor calibre și puternicelor explosibile, pe cari le-a descoperit acest războiu;

d) Că o cetate nu trebuie să se apere pe linia ei de apărare, ci înainte;

e) Că cetățile trebuiesc să fie, mai mult ca altă dată, înzestrate cu mijloace mobile, sau cari asigură mobilitatea personalului și materialului.

Priviri retrospective asupra Artei Fortificațiunii.

De sigur că discuțiunea ce s'a încins, în privința utilității cetăților, anul trecut, după căderea cetăților belgiane și cetății franceze Maubeuge, și anul acesta, după căderea cetăților rusești de pe Vistula, Bobr și Niemen, e un semn vădit al crizei prin care trece astăzi arta fortificațiunii și organizarea defensivă a țărilor, criza care e preludiul unei noi evoluțiuni, iar nu precursora agoniei. Și fiindcă această criză nu poate fi tăgăduită, m'am hotărît a-i cerceta adevărata cauză, a determina urmările ce neapărat va avea asupra artei fortificațiunii, asupra organi-

zării cetăților și asupra legăturii tactice și strategice a acestora cu operațiunile armatelor; și a ajunge astfel, pe cât experiența războiului și științele culese până acum mă vor îngădui, să schițez învățămintele ce putem trage în această chestiune, care se discută cu atâta pasiune, dar nu și cu o egală competență.

1. Lupta dintre Cetăți și mijloacele de atac.

Cadrul, în care voesc să așez discuțiunea chestiunii fortificațiunii permanente, nu mă îngăduie să fac istoricul acestei arte tocmai de când neamurile au început să lase urme de trecutul lor, nici să scotocesc istoria militară pentru a pune în cumpănă cetățile cari și-au îndeplinit datoria și cele cari nu, și a arăta cari trag mai mult la cântar. Și chiar dacă timpul și cadrul m'ar îngădui, las altora sarcina de a face această lucrare de simplă erudițiune. Eu mă voiu mărgini a spune numai că din ziua când omul a început să lupte cu omul, nevoia de a-și apăra avutul, familia și libertatea i-a sugerat ideea de a se întări: nevoia a născut arta. Prima casă cu ușa, care se închide pe dinăuntru, prima *culă*, primul grup de case împrejmuit cu gard de lemn, ne dă cea dintâi idee de arta fortifi-

cațiunii născută din instinctul apărării. Incepând cu popoarele cele mai primitive și isprăvind cu cele mai civilizate, nu vom găsi niciunul care, în cursul veacurilor, să nu fi pus la contribuțiune această artă pentru a-și apăra prezentul și a-și garantă viitorul. Și, dela începutul veacurilor și până astăzi, câte răsboaie nu au fost, câte cetăți nu au căzut pradă vicleșugului surprinderii, focului și tunului, și câte armate nu și-au găsit mormântul în ele; și totuși, cetățile au reînviat din cenușa lor și s'au pregătit pentru noi lupte, pentru noi victorii, sau noi înfrângeri.

Și dacă e așa, eu nu văd cum războiul de față a putut, așa ca din senin, să declare cetățile în stare de faliment și să le iee dreptul de a mai exista (prin sentința d-lui Ch. Humbert). E cineva care să iee în serios prorocia că de azi înainte țările nu vor mai cheltui nici un ban pentru a-și creă cetăți și cetățui? Cred că nu. Dar cred că și cei cari s'au grăbit să declare cetățile în stare de faliment fraudulos le vor găsi în curând motive de reabilitare.

Din ziua când omul a simțit nevoia de a-și face întăriri, a simțit și nevoia de a găsi mijloace de luptă în contra întăririlor. Arta fortificațiunii a provocat nașterea artei atacului întăririlor: mași-

nele de dărâmare (berbecii, turnurile), mașinele de aruncare (onagrele, catapultele, balistele, pivele, tunurile) au fost născocite de trebuințele atacului fortificațiilor. Dar, la început arta atacului a fost inferioară artei fortificației și progresele ei au mers încet din cauza lipsei mijloacelor de atac. Cei cari cred că cetățile în vechime aveau, față cu atacul, mai puține mijloace de apărare ca astăzi nu cunosc nici istoria artei fortificației, nici istoria artei poliorcetice. Pentru a găsi un echilibru între acești antagoniști trebuie să ne rădicăm până la a doua jumătate a veacului al 17-lea, când ilustrul mareșal Vauban, prin perfecționările aduse artei fortificației, prin metodizarea procedurilor de atac și prin perfecționările artileriei și metodelor de tragere, a dat noi puteri fortificației permanente, dar în același timp a creat noi mijloace de atac, cari, bine utilizate de ofițeri capabili, au putut asigura lupta dreaptă între atac și apărare.

Cum spun, arta atacului cetăților a rămas multă vreme inferioară artei fortificației și apărării cetăților, și nici chiar Români nu au putut face un pas hotărât în această artă până în veacul al 3-lea înainte de I. H. Lipsindu-i alte mijloace, atacatorul caută să pătrundă în cetăți prin porțile lor, întrebuițând surprinderea, tră-

darea și tot felul de viclesuguri. Troenii au plătit scump darul ce le-a făcut Ulise, și de atunci lumea se ferește de dărnicia grecească.

Cu timpul mijloacele atacului îmbunătățindu-se, atacatorul s'a încumetat să pătrundă în cetăți după ce distrugea prin foc o parte din împrejurimi, când era făcută de lemn, sau după ce o prăbușea prin mină și foc, când era făcută de zid.

Când însă zidurile cetăților ajunseser să fie așa de tari încât nu era chip de prăbușire, atacatorul a fost silit să caute mijloace de a le dărâma cu mașini de isbire. Dar mașinile de isbire au fost mult timp așa de slabe încât cu drept cuvânt generalul Langlois a putut zice că „caracteristica războiului de asediu, înainte de a se întrebuiți artileria, era *neputința* asediatorului în contra fortificațiunii permanente. Ca exemple tipice de această neputință, din timpurile vechi, pot fi date asediul Troei făcut de Greci și asediul Alesiei de Iuliu Cesar; dar mai caracteristice sunt exemplele din războiul de o sută de ani dintre Franța și Anglia (1337—1453), când artileria nu apăruse încă în fața cetăților: în acest lung războiu, numărul asediilor începute și apoi rădicate a fost foarte mare, căci atacatorul se găsea cu mânele legate în fața unui

zid, solid construit, al unei cetăți sau cetățui¹⁾.

Dar, chiar după ce tunul a apărut în fața cetăților, asediatorul nu a putut decât cu multă greutate să-și deschidă drumul înăuntrul unei cetăți prin spărtura făcută cu tunul în zidul ei: istoria războaielor Românilor și Rușilor cu Turcii e bogată în exemple de asedii neisbutite din cauză că tunul nu a putut răpune țaria zidurilor.

Lupta tunului cu zidul cetăților a fost îndelungată și a trecut prin multe faze până când tunul a fost în stare să lupte cu sorți de izbândă împotriva cetăților; și acest câștig de cauză se datorește, cum am spus, marelui inginer și militar Vauban.

De atunci încoace lupta dintre acești doi antagoniști a fost aprigă și fără răgaz.

La început; artileria de asediu trebuia împinsă până aproape de piciorul zidurilor ca să le poată sparge. Cu timpul, căpătând puteri noi, ea găsi mijlocul să le spargă dela distanțe din ce în ce mai mari. La început, ea nu putea dărâma decât zidurile pe cari le vedeă, și nu avea nici o acțiune asupra apărătorilor și armamentului cari se adăposteau înapoia unui parapet de pământ; mai târziu, ea ajunsese să poată dărâma și zidurile pe

1) Général Langlois. Questions de défense Nationale. (Paris, 1906).

cari nu le vedeă și să scoată din luptă artileria și apărătorii ocrotiți de masa de pământ.

Aparițiunea tunului ghintuit, în 1859, provocă o nouă criză în arta fortificatorului și impuse noi modificări elementelor constitutive ale fortificațiunii, precum și organizării cetăților, modificări sintetizate în proiectele maiorului belgian Brialmont, care de pe atunci s'a gândit — spirit prevezător — la introducerea artileriei cuirasate în fortificațiunea terestră. Puterea de destrugere a tunului ghintuit a provocat o nouă evoluțiune în arta fortificațiunii și în aplicațiunea ei la organizarea cetăților.

Dar echilibrul dobândit a fost de scurtă durată, căci chiar în anul 1872, după experiențele războiului din 1870—71, generalul Brialmont a recunoscut că progresele, pe cari zilnic le realiză artileria, trebuiau să aducă în mod fatal modificări profunde formelor obicinuite (învechite) ale fortificațiunii permanente. Și, în adevăr, echilibrul, ce se dobândise după aparițiunea tunului ghintuit, s'a rupt îndată ce a apărut obuzul-mină.

La încercările făcute la Kosel (Silezia) în 1883 cu obuzierul de 210 mm, care trăgea obuze încărcate cu 19 kg de piroxilină, boltele de zid de un metru grosime au fost străpunse. La acelaș rezultat s'a ajuns și la Kummersdorf cu obuzele,

încărcate cu 22—26 kg de piroxilină, trase de mortarul de 210 mm.

Incercările făcute în Franța, la fortul Malmaison, în 1886, cu tunul de 155 mm și cu mortarul de 220 mm, cari au tras obuze încărcate cu 23 și 33 de kg de melinită, au confirmat rezultatele date de cele din Germania.

Concluzinnea acestor încercări a fost că novele fortificațiuni, construite dela aparițiunea tunului ghintuit până la 1885, nu mai erau în stare să reziste artileriei atacului. Această constatare a stârnit o mare panică în lumea militară, panică pe care presa a rezumat-o astfel: „E aproape cert că tragerea cu obuze încărcate cu novele explosive, a căror întrebuițare se va impune, va destruge orice lucrări de întărire. Fortificațiunile permanente par că și-au trăit traiul. Ele vor fi în curând puse alături de zidurile Chinei, și din vechea lor putere nu va rămâne decât intențiunea de a se apăra“. (Cetățile condamnate au fost grațiate. D-l Ch. Humbert le condamnă astăzi din nou. Vor fi ele din nou grațiate?).

Acestui strigăt de alarmă, generalul Brialmont a răspuns: „Vă înșelați, căci nu există putere pusă în lucru de om, căriia să nu i se poată opune o putere egală și de semn contrar“.

Și, în adevăr, experienților, cari au constatat

slăbiciunea elementelor constitutive ale fortifica-
țiunii permanente, au urmat, fără nicio întârziere,
însemnate experiențe pentru a determina formele
și tăria nouelor elemente.

Cele dintâiu experiențe au avut loc în țara
noastră, la Cotroceni, în anul 1885, pentru a sta-
bili valoarea militară a cuirasamentelor terestre;
iar acestora au urmat experiențele din Franța,
dela Bourges și Châlons, din 1888, pentru a de-
termina grosimea bolților, materialul de construc-
țiune și metalul cuirasamentelor. Rezultatul a fost:
o boltă de 2 m., 50—3 m. grosime, făcută din
beton de ciment armat, rezistă obuzelor-mină;
cupolele de oțel turnat de 20 cm grosime (con-
struite de uzinele dela Montluçon) și de fier la-
minat (construite de uzinele dela St. Chamond),
asupra cărora s'a tras obuze-mine, încărcate cu
65 kg melinită, cu mortarul de 270 mm nu au
fost scoase din serviciu.

Aceste rezultate s'au crezut suficiente și conchi-
zătoare și au servit ca bază pentru stabilirea ele-
mentelor și formelor forturilor și fortișoarelor cari
intră în constituirea cetăților actuale. Prin aceste
modificări și îmbunătățiri s'a crezut că echilibrul,
care fusese câștigat de artilerie în dauna fortica-
țiunii, s'a restabilit.

Astăzi însă, după încercările marelui războiu,

s'a văzut că experiențele făcute în Franța nu au fost complete, căci, dacă au ajuns să stabilească elementele fortificațiunii, au fost departe de a determina și formele întăririlor ; și din acest punct de vedere găsim critica adusă de Lt-colonel Boissonnet nesuficienței încercărilor, cu totul întemeiată. Chestiunea reliefului și suprafeței întăririlor a făcut, din potrivă, în Germania obiectul preocupării susținute a specialiștilor, constructori și artileriști, cari, dându-și sama de coeficientul de vulnerabilitate, ce ele introduc în rezistența întăririlor permanente, au căutat să profite de el introducând în armamentul destinat a lupta în contra fortificațiunilor permanente guri de foc speciale, capabile de a anula apărarea cetăților prin destrugerea organelor vii și de luptă ale forturilor și fortișoarelor.

Astăzi, când constatăm efectele și ne putem da sama de cauze, ni se pare foarte curioasă această divergență de vederi într'o chestiune militară, căreia experiența de poligon trebuia să-i dea în Franța aceeași soluțiune ca în Germania. Cum vom vedea însă, chestiunea fortificațiunii permanente nu a fost complet rezolvită în ultima și actuala ei evoluțiune. Deocamdată mă mărginesc să trag atențiunea asupra unui curent ce s'a format, în Franța, la începutul acestui veac, care are

multă legătură cu chestiunea ce ne preocupă și a adus multe neajunsuri operațiunilor armatei franceze la începutul acestui războiu.

Pe când în Germania doctrina războiului împinge spre mărirea calibrelor artileriei de câmp și artileriei grea, care însoțește armatele de operațiuni, în Franța se consideră tunul de 75 mm ca atot puternic pe câmpul de luptă și se propunea a-i da un auxiliar de un calibru mai mic, tunul pom-pom. Pe când în Germania se organizează artileria grea înhămată și apoi artileria cu tracțiune mecanică în vederea unei ofensive fulgerătoare, generalul Langlois, întemeetorul artileriei de câmp, găsește că Francezii greșesc când se gândesc să organizeze o artilerie grea, care nu are nicio rațiune de a fi, și că ar fi mult mai bine să-și constituiească o artilerie de armată cu baterii de câmpie extrem de ușoare și mobile, cari răspund pentru Franța unei necesități evidente: aceea de a pară cu rezerve foarte suple, sprintene și manevriere, la învăluirea preconizată de Germania ca mijloc pentru a obține victoria. „Obuzierului german, mai zice Langlois, să-i răspundem cu un tun ușor, capabil de a pătrunde scutul cu care bateriele lor au să fie prevăzute. Am numit pe pom-pom, care de acum e tovarășul indicat al tunului nostru cu tra-

gere răpede¹⁾". Așa se face că în Franța nu s'a adoptat nici obuzierul ușor și că târziu, când cei răspunzători și-au dat sama de lipsa lui, s'a recurs la inovațiunea căpitanului Malandrin, care permitea să se transforme traiectoria întinsă a tunului în traiectorie curbă, cu alte cuvinte să se transforme, când nevoia cere, tunul în obuzier. De sigur că asemeni soluțiuni nu se primesc decât când nevoia bate la ușă !

Și astfel, pe când, în fața cetății Port-Arthur, Japonezii aduc mortarul de 280 mm., mult mai puternic decât cel de 220 ; pe când Germania, care și întemeia doctrina militară pe o ofensivă furtunoasă, lucrează la ornanizarea unei artilerii puternică și ușoară în stare de a însoți ori unde armatele de câmpie, Franța hotărâtă mai mult să înfruntă războiul pe teritoriul ei, nu se gândește decât cum ș-ar putea transforma tunul de 75 mm în obuzier, și cum ș-ar pute mări numărul gurelor de foc de câmpie prin adoptarea tunului pom-pom recunoscut de generalul Langlois, care a fost de sigur o ilustrațiune militară în țara sa.

Langlois. Questions de défense nationale, 1906.

2. Măsurile luate de Germani pentru a asigura superioritatea atacului asupra cetăților organizate după 1886.

După ce Germanii și-au dat sama de vulnerabilitatea cetăților, construite înainte și după aparițiunea obuzului-mină, au căutat să profite de starea de inferioritate a fortificațiunii față cu novele progrese ale artileriei pentru a da o nouă direcțiune atacului. Mijlocul l-au găsit în organizarea unei artilerii de asediu înhămată, numită de ei și artilerie grea de armată. Rolul acestei artilerii trebuie să fie de a accelera desfășurarea operațiunilor asediului și de a le pune în acord cu impulsivitatea dată operațiunilor de câmpie, acord impus de unitatea ce trebuie să predomine în conducerea războiului. Cu alte cuvinte, rolul acestui nou element ofensiv era de a da armatelor mijloacele necesare, cu cari să învingă rezistența forturilor de oprire, sau să încerce un atac improvizat în contra unei cetăți, fără a recurge la parcurile ordinare de asediu. Dar rolul lui mai era și de a ajuta la trebuiță artileria de câmp în luptele de câmpie și de a interveni în mod hotărîtor în luptele de pozițiuni.

Cum vedem, Germanii tind spre o organizarea unică, care are de scop a da armatei de operațiuni

tot ce-i trebuie pentru a putea lupta în aceleași condițiuni pe orice câmp de luptă. Aceasta este o mare evoluțiune a tacticei veacului al 20-lea, care rupe totul cu trecutul. Inceputul acestei organizări îl găsim la Germani în anul 1891, dar adevărata ființă îi este dată prin legea din 1899. Și de atunci încoace mijloacele armatei de câmp sau sporit: cându-i, pe lângă obuzierul ușor de 105 mm și obuzierul greu de 150 mm, tunul de 10 cm și 12 cm cu tragere rapede, mortarul de 21 și 28 cm și, în fine, mortarul de 42 cm, unele cu tracțiune animală, altele cu tracțiune mecanică, dar toate în stare a urmă oriunde armatele de operațiuni; și înzestrând trupele de pioneri și de comunicațiuni cu tot ce le trebuie pentru atacul cetăților și pozițiunilor întărite.

Odată înzestrată armata cu acest nou element ofensiv, Germanii cred, sau lasă să se creadă, că nici-o cetate nu va mai fi în stare să le stea în drum. Credița aceasta le-a fost, ce e drept, sugerată chiar din 1886 de generalul de artilerie bavarez, Von Sauer, care susține cu multă convingere că o armată, care ar dispune de 20 baterii de obuziere de 15 cm și de 8 baterii de mortiere de 21 cm, ar putea așezându-le cam la 8 km. de linia forturilor unei cetăți, să facă o spărtură de 12 km în această linie bombardând 3 forturi ve-

cine. După două sau trei ore de bombardare, generalul Von Sauer garantează ruina forturilor și deci posibilitatea de a arunca coloanele de atac în interiorul cetății prin intervalele dintre forturile distruse. Chiar dacă forturile ar fi cuirasate, el nu se îndoiește de reușita bombarbării din cauza dimensiunilor considerabile a țintei ce ele prezintă.

Scopul ce urmărește generalul bavarez e dublu: ca german și ca general de artilerie, el vrea să convingă pe camarazii săi de superioritatea ce vor avea în curând artileria germană asupra fortărelor și forturilor de oprire franceze; ca preconizator al unui nou sistem de fortificațiune, să facă să reiasă avantajele sistemului său. Caracterele fortificațiunii lui Von Sauer sunt următoarele: suprimarea forturilor; împrăștierea artileriei cetății în întăriri mici și apropiate; micșurarea intervalelor dintre aceste întăriri; întrebuițarea exclusivă a artileriei cuirasate, capabilă de a rezista tragerii întinse și curbă a artileriei atacului. De ideile acestora s'a inspirat maiorul Schumann, adevăratul creator al fortificațiunii cuirasate, care poartă numele său și care s'a aplicat în România pentru organizarea apărării coridorului cuprins între dealurile Odobeștilor și gura Prutului (regiunea întărită Focșani-Nămoloasa-Galați), sub forma de grupuri de baterii așezate pe una sau mai multe linii.

Ideile acestor doi creatori al noului sistem de fortificațiune au isvorît desigur din o dreaptă apreciere a condițiunilor și a mijloacelor cu cari vor luptă armatele în viitoarele răsboaie, ele au fost chiamate, sub forma lor primitivă, sau transformată, să redea fortificațiunii posibilitatea de a putea luptă cu noua artilerie, care în curând eră să fie adoptată și de celelalte armate europene. Un singur punct slab li se atribue: legarea artileriei de teren, adică immobilizarea ei. Prin aceasta, artileria de cetate devine inferioară artileriei grele de armată, care se poate mișcă odată cu armata pe care o însoțește, pe câtă vreme ea rămâne legată de întăriri chiar când garnizoana cetății o părăsește, sau e silită să se retragă.

Pentru a înlătură acest inconvenient și a garantă în același timp puterea de rezistență a unei cetăți, maiorul Mougín, din armata franceză, propune un alt sistem mixt: compus dintr'un armament cuirasat legat de întăriri și un armament mobil. Cupolele cari conțin armamentul fix sunt incrustate în niște mari blocuri de ciment (50 m. lungime, 30 m. lățime și 10 m. adâncime) pe cari autorul le numește „forturile viitorului“, dar cari în realitate nu sunt decât niște baterii cuirasate, așezate pe linia de luptă a cetății la interval de 2—4 km. una de alta. Inapoi liniei

bateriilor cuirasate, cam la 100 m., e o linie ferată de centură acoperită printr'un parapet de 3 m. înălțime. Pe această linie se mișcă platformele cari poartă câte un tun cu afetul său. Artileria menită să apere intervalele fiind mobilă se poate aduce, după trebuințele luptei, dintr'un sector în altul, pentru a susține lupta cu artileria atacului și a sprijini apărarea acolo unde atacul devine mai amenințător, sau pentru a o scoate, când trebuie, din zona reperată de artileria atacului.

Principiul fiind stabilit, nimic nu împedecă să ne închipuim artileria mobilă, de pe platformele cari se mișcă pe două șini paralele, înlocuită prin artilerie instalată în trenuri cuirasate, sau mișcată prin ajutorul auto-tractoarelor.

Combinând sistemul Sauer-Schumann cu sistemul Mouglin, vom găsi temelia pe care s'a răzemană, și după care se va putea imagina pentru viitor organizarea cetăților, în caz când ele nu vor fi înmormântate.

Acum îmi rămâne să arăt în ce stare se găseau cetățile belgiane, franceze și ruse, pe cari de tractorii fortificațiunii permanente le acuză că nu au răspuns așteptării. Dar, înainte de a face acea-

sta voi reproduce rândurile următoare din scrierea unui cunoscut profesor dela Școala superioară de Răsboiu din Paris¹⁾.

„Trebue să observăm că mai niciodată, în istoria războaelor, nu s'a găsit o cetate asediată absolut la înălțimea celor din urmă progrese ale armamentului. E lesne de înțeles pentru ce: atacatorul e în stare să profite de perfecționările cele mai recente, de mijloace de destrucțiune răpede realizate și substituie celor vechi aproape deodată. Totuși, cetățile s'au apărat bine când au fost bine comandate. Calitatea lucrătorului precumpănește calitatea instrumentului.

„Tactica războiului de asediu, care a parat multă vreme bazată numai pe artileria de calibru mare, reia la începutul secolului ale 20-lea un caracter mai rațional. Artileria nu mai e principalul factor al luptei. Se revine la ideea mai dreaptă asupra rolului primordial al Infanteriei, ajutată de Geniu. În fine, puterea de destrugere a artileriei asaltatorului e ținută în cumpăna de împrăștierea și protecțiunea nouă ce se dă organelor apărării.

„Evoluțiunea însă continua mereu. Fiecare zi aduce noi elemente, cari amenință să rupă cum-

1) Fortification Cuirassée, par L. Piarron de Mondésir. Paris, 1869.

păna dintre atac și apărare, când într'o parte când într'alta.

„Ce ne aduce veacul al 20-lea, și ce pare că ne va mai aduce, în susținerea procesului acesta?

„Din punctul de vedere tactic, artileria asediului evoluează către mobilitatea gurilor de foc și răpezeciunea tragerii. Se caută pretutindeni a o scoate de sub tutela căilor ferate, cari până astăzi erau neapărate pentru transportul lor și aprovizionarea munițiilor lor.

„Artileria grea de armată, inhămată, introdusă mai întâi de Germani, a însemnat un mare progres sub acest raport, progres neîncetat urmărit timp de peste douăzeci ani, decând s'au creat primele parcuri ușoare de asediu.

„Modificările aceste scurtează faza preliminară a asediilor, în timpul căreia cetățile aveau mai înainte avantaj însemnat asupra atacului. Ele iau astăzi din mâna apărării o parte din răgazul de care se putea folosi ca să-și organizeze mijloacele de rezistență. Ele trag deci cumpăna în partea atacului.

„Intrebuințarea tunului de câmp cu tragere răpede neutralizând pe apărătorii din întăriri (șanțuri) înlesnește atacul pozițiilor înaintate, și deci cucerirea liniilor de apropiere. Cetățile nu pot, de sigur, avea un aprovizionament de asemeni guri

de foc comparabil cu al atacului. Totuși, va trebui negreșit să se mărească dotațiunea actuală, căci altfel cumpăna va trage și mai mult în partea atacului. Invățămintele asediului cetății Port-Arthur (1904—1905) ne vor fi prețioase: „Tunul cu tragere răpede întrebuițat în războiu pentru întâia oară—scria un ofițer de ordonanță al generalului „Kondratenko, ilustrul apărător al acestei cetăți—„va avea ca urmare schimbarea și rectificarea „tacticei și mai cu seamă a artei fortificațiunii.“

Starea cetăților în ajunul războiului.

1. Cetățile belgiane și rolul lor în războiul actual

În 1887, guvernul belgian, examinând cazul unui conflict între Germania și Franța, și-a pus întrebarea: ce măsuri ar trebui luate ca să împedice teritoriul Belgiei de a deveni teatrul de operațiuni al vecinilor săi. Rezultatul studiilor făcute de persoane competente a fost:

Reorganizarea apărării liniei Meuzei, între fruntaria Olandei și confluența fluviului cu râul Sambra (Belgienii își amintise cuvintele lui Jomini: cine e stăpân pe Meuza e stăpân și pe Belgia), și transformarea cetății Anvers, care mai fusese transformată, în 1860, într'un puternic câmp întâ-

rit, adevărat redus al apărării neutralității Belgiei.

Prin realizarea acestui sistem defensiv guvernul belgian credeă: că beligeranții vecini nu vor putea utiliza teritoriul Belgiei ca bază de operațiuni; că armata belgiană va găsi mijlocul ca să manevreze pe ambele maluri ale Meuse-i, fără să-și pierdă comunicațiunile cu Anversul; și că, în fine, operațiunile unei armate de ajutor vor fi înlesnite.

Fortificațiunile cari s'au constituit pe Meusa sunt:

1. Capul-de-pod dublu dela Liège constituit dintr-o linie de 12 forturi și fortișoare, care încingeă orașul la o depărtare de 5—6 km. Desvoltarea liniilor forturilor fiind cam de 49 km., intervalul dintre întăriri este în mijlocie de 4 km.

2. Capul-de-pod dublu dela Namur, constituit dintr'o centură de 9 forturi și fortișoare, așezate la 4—5 km. departe de oraș. Intervalul dintre forturi e de 4 km.

Cum vedem, sistemul admis pentru organizarea acestor două capete de-pod este clasicul sistem al punctelor de sprijin, cari conțin artileria de siguranță a liniei defensive. Intreaga artilerie din forturi și fortișoare este cuirasată. Zidăria a fost făcută cu beton de ciment de Portland. E mai mult decât probabil că grosimea bolților e cea dedusă de experiențele făcute în 1886 și 1888. Armamentul adoptat a fost: tunul de 120 mm.

și 150 mm; obuzierul de 120 mm și 210 mm; și mortarul de 210 mm. Pentru apărarea apropiată, tunul de 57 mm.

Lucrările, începute la 1888, au fost complet terminate în 1891.

Observ ca cetățile Meuzei, mai cu seamă Liège, fiind aproape de fruntarie, trebuiesc considerate în îndoitul lor rol: de *capete-de-pod de manevră* și de *acoperitoare de fruntarie*. Dacă le considerăm ca cetăți așezate lângă fruntarie, pe drumul de invaziune al marelor armate, găsim de îndată ca organizarea lor este incompletă și în dezacord cu situațiunea geografică. Asemeni cetăți trebuiesc să aivă totdeauna o incintă — nucleul central — continuă, care să încingă localitatea și o parte din magazinele și aprovizionările cetății. Această incintă trebuie considerată nu ca un redus al apărării cetății, ci mai mult ca o barieră de siguranță, destinată: a înfrâna urmările unor panice, cari se pot produce așa de lesne la fruntarii; a izola populațiunea orașului de garnizoana cetății; în fine — și acesta este rolul ei de competenție — a evita incursiunile și chiar pătrunderea trupelor inimice în oraș, înainte de a cădea linia forturilor, în cazul unui atac forțat, sau prin surprindere. Din acest punct de vedere, folosul incintei este atât de mare, în cât Generalul Brialmont, într'o scrisoare, ce

mi-a trimis în 1895, ne sfătuește a o construi și împrejurul capitalei noastre, care se găsește atât de aproape de una din fruntariile țării.

Dar, în afară de lipsa acestui element, indispensabil unei cetăți de lângă frunfarie, constat că organizarea liniei principale și unice de apărare a fost defectuos concepută și executată. Intervalele dintre forturi sunt așa de mari, 3—4 km, în cât apărarea lor în contra unui atac prin surprindere va fi foarte greu de realizat. E adevărat că autorul proiectului își dădea seama de acest mare neajuns, dar leacul ce propunea: „linia se va complectă prin redute între forturi, cari se vor construi în momentul oportun“, eră fără efect.

Cetatea Anvers, refăcută de Generalul Brialmont, după aparițiunea tunului ghintuit și terminată în 1864, constă dintr'o incintă și o centură de forturi așezate la 3 km. de incintă. Nu a trecut însă mult după războiul din 1870 și s'a văzut că organizarea dată cetății nu-'i asigură o bună apărare; și, după noui studii, s'au început lucrările de transformare și îmbunătățire. Noua linie de forturi, care constituie linia principală de apărare și transformă cetatea într'un mare câmp întărit are o desvoltare de 108 km și e depărtată de 9—12 km de vechea linie de forturi, care s'a transformat într'o incintă continuă.

Noua linie e constituită din forturi, fortișoare și redute, armate cu artileria de siguranță cuirasată.

Lucrările de transformare ale acestei cetăți urmând a fi terminate în 1913, trebuia să se socotească încă 2 sau 3 ani până când punerea lor în stare de a funcționa să fie complet terminată.

În ceea ce privește capetele-de-pod Liège și Namur, după cum am arătat, organizarea lor nu putea fi considerată în 1914 decât ca o bună osatură a liniei principale de apărare, care trebuia completată pentru ca să poată rezista unui asediu și chiar unui atac forțat. Însă cum ele sunt aproape de fruntaria germană, mai cu seamă Liège, organele răspunzătoare să îndoiau că vor avea timp, în caz de mobilizare, ca să le pună în stare de apărare. Opiniunea publică chiar începuse să-și arate neliniștea după evenimentele politice din 1911¹⁾. Amintirea atacului flotei japoneze asupra Port-Arthurului măriași și mai mult neliniștea. Dacă Germania se decide să intre în războiu, și dacă interesele sale îi cer să opereze prin Belgia, ea va merge răpede și va isbi cu putere în orice obstacol care-i va sta în cale. Pentru a face față acestei împrejurări mult probabila, Liège și Namur

1) Din învățămintele războiului de astăzi, de generalul Herjeu (pag. 169 . . .), București, 1915.

trebuiau, cel puțin, să aibă garnizoane de siguranță destul de tari. După socotelele făcute, Liège, de pildă, a cărui linie principală de rezistență e de 49 km. ar fi avut nevoie de o garnizoană minimă de 36000 mii oameni (în care intră 25000 trupe de infanterie). Cu această garnizonă, cetatea ar fi putut — presupunând că ar fi avut timpul să-și termine lucrările de punere în stare de apărare — să reziste unui atac forțat ¹⁾.

Dar, în Belgia s'a putut obține mai lesne bani pentru fortificațiuni decât o lege militară, care să dea țării o armată numeroasă și bine organizată. Parlamentul belgian a întârziat să dea Belgiei legea de care avea atâta trebuință, și chiar târziu nu i-a dat-o decât pe jumătate. Legea militară, pusă în întregul ei în aplicare abia în 1913, nu putea urca decât în 1918, efectivul armatei de câmpie la 180000 oameni, în afară de 130000 trupe de a doua mână cari urmau să constituiască garnizoanele cetăților.

După relațiunile apărute până acum, armata regelui Albert nu a putut depăși în războiul actual efectivul de 120000 oameni ²⁾; iar garnizoanele

1) L'Etat des Forteresses Belges, par le general Herment. Paris, 1913.

2) Pierre Dauzet: Guerre de 1914 (Paris).

nele cetăților Meuzei nu s'au putut constitui așa cum se prevedea în planul lor de mobilizare.

Găsindu-se în această situațiune, ce acțiune au putut avea cetățile belgiene ?

Fără organizare complectă, fără armament în stare de a lupta cu artileria atacului, fără garizoane suficiente și fără un sprijin reciproc între ele și armata de câmp, cetățile beigiane nu puteau de sigur să-și îndeplinească integral misiunea ce li se încredințase.

Pentru a face să se înțeleagă mai bine rolul ce au jucat în acest războiu fortificațiunile Meuzei, și în special capul-de-pod Liège, voi schița în câteva rânduri, evenimentele militare și politice, cari s'au desfășurat în primele zile ale lui August (s. n.).

Pentru a putea pătrunde cât se poate mai repede în Belgia, Statul-major german a mobilizat în taină corpurile 7, 9 și 10 de armată, cu cari își propusese să invadeze în Belgia îndată după declararea războiului, să surprindă armata belgiană nemobilizată și să *intre, aproape fără luptă, în Liège*, unde Germanii aveau un emisar, pe locot.-colonel belgian Eckstein. (Belgienii, descoperindu-i felonia, l-au înapușcat după o judecată sumară).

La 2 August (st. n.) corpul al 8-lea de armată

pătrunde în ducatul Luxemburgului, siluindu-i neutralitatea. Aceeași procedare va întrebuința Germania și cu Belgia, dacă nu va cedă stăruințelor guvernului său. Speranța unei învoeli nu era încă perdută. Tratatativele se continuă și în ziua de 3, (în noaptea de 2|3, guvernul german adresase un ultimatum guvernului belgian ca să lase liberă trecere armatelor sale prin Belgia) după cum probează conversațiunea care a avut loc, în aceea zi, între ministrul de Externe Von Jagow și baronul Beyens, ministrul Belgiei la Berlin ¹⁾:

„J. Ce voiți. E o chestiune de viață sau de moarte pentru imperiu. Dacă armatele germane nu vor să fie prinse între ciocan și nicovală, ele trebuiesc să dea o mare lovitură Franței, pentru a se putea întoarce în contra Rusiei.

B. Dar fruntariile Franței sunt destul de întinse pentru ca armata germană să mai aibă nevoie de a trece prin Belgia.

J. Ele sunt prea solid fortificate. De altfel, ce vă cerem? Numai atâta: să ne lăsați drumul liber; să nu distrugeți drumurile de fer și tunelele, și să ne îngăduiți ca să ocupăm fortărețele de cari avem mare trebuință“.

1) Histoire Illustrée de la Guerre de 1914 par Gabriel Hanotaux, 1-ère Partie, Paris.

(Von Jagow a făcut a douăzi, 4 August, aceeași declarațiune și ambasadorului Angliei: „Că trebuie să ajungă în Franța pe calea cea mai răpede și mai ușoară“).

Din această convorbire notăm un fapt-precis : Germanii cunoșteau starea fortărețelor belgiane ; pentru a pătrunde mai răpede în Franța, ei alegeau drumul Belgiei, fiind convinși că rezistența, ce vor întâmpina pe fruntaria de Est a Franței, îi va face să peardă un timp, care nu intră în socoteala planului lor de rășboiu.

Germanii, înainte de a-și termina mobilizarea pătrund în Belgia în ziua de 4 August (st. n.), și atacă fulgerător cetatea Liège cu corpurile 7 și 10 de armată (armata generalului Emmich), dar sunt respinși cu perderi mari ; aceasta îi silește să mai aducă corpul al 9-lea de armată și o divizie de cavalerie, cari aveau altă destinațiune.

În noaptea de 4 spre 5, ei încercară un atac, care de asemenea e respins de garnizoana cetății. Toate încercările făcute în zilele următoare de a pătrunde în forturi sunt respinse cu perderi foarte mari. Fortul Fléron rezistă șase zile celei mai înverșunate bombardări. Cât timp forturile cetății nu au fost atacate de artileria grea de armată de calibru mijlociu, ele au putut susține cu succes lupta.

Dar, organizarea apărării liniei principale de luptă nu fusese nici însăilată, când trupele germane au apărut în fața cetății, așa că din prima noapte (4 spre 5), aceste se pot încumeta ca să atace intervalele dintre forturi. În noaptea de 5 spre 6, o brigadă de infanterie germană atacă intervalul dintre forturile d'Evegnée și Fléron (frontul de Est), care nu era apărat decât de un simplu șanț-adăpost de 150 m lungime. Dar garnizona cetății în ce stare de inferioritate se găsea față de puterea copleșitoare a atacatorului? E de ajuns să spun că, pe frontul de Est, Belgianii nu dispuneau decât de 1500 baionete pentru apărarea celor cinci intervale cuprinse între forturile Fléron și Pontisse.

În astfel de condițiuni, i-a venit lesne atacului să-și apropie bateriile de linia forturilor ca să bombardeze orașul în ziua de 6, iar în ziua de 7 să pătrundă în oraș strecurându-și coloanele, în mici pachete, prin intervalele forturilor.

Din această zi Liègeul încetează de a mai fi o cetate: de acum înainte fiecare fort va duce lupta pe socoteala lui. „După onorabile lupte date în zilele de 4, 5 și 6 August, am judecat că forturile Liègeului nu mai puteau juca alt rol decât acela al unor forturi de oprire. Am mântinit totuși guvernământul militar pentru a coordona apărarea pe

cât posibil și pentru a exercita o influență morală asupra garnizoanei¹⁾.

Și cu toate aceste, deși Germanii devin stăpâni pe oraș, forturile rămân stăpâne pe drumurile cari leagă Germania cu Belgia și ele continuă a-și îndeplini, fiecare cum poate, rolul de forturi de oprire. Pentru a le răpune, Germanii aduc artilerie de calibru mare, pe care o instalează în fața sectoarelor de Est și de Vest, la 7—8 km departe de forturi.

În noaptea de 11—12 August, artileria germană atacă cu furie forturile de pe frontul de Est. Forturile dela centru, Fléron și Evegnée, cad; în ziua de 13 cade și fortul Chaudfontaine, în urma exploziei magaziei cu explosive. În urma acestui atac, generalul Leman retrage toate trupele, cari mai rămăsese pe frontul de Est, pe frontul de Vest.

În urmă, lupta continuă pe acest front. Artileria de calibru mare din forturile de pe stânga Meusei, tunurile cu tragere răpede de 57 mm din forturile Barchon și Embourg, dela N. și S. (pe malul drept), precum și artileria de câmp din intervale

1) Héros! Episodes de la Grande Guerre, par M. Butts (Paris): Scrisoarea adresată regelui Belgiei de generalul Leman, eroicul apărător al cetății Liège.

concentrează focul asupra măşelor germane, ca să
sunt silite să se retragă cu mari pierderi.

Rezistența forturilor durează până în ziua de
August, când fortul Loncin, în care se găsea g
neralul Léman, e distrus de artileria germană¹

Rezistența forturilor Liègelui a costat pe Ger
mani peste 35000 oameni, morți răniți și prizo
nieri. Ele au immobilizat 12 zile o întreagă armată
germană, și au făcut să cadă toată speranța ce-ș
pusese statul-major german în trecerea nesupărată
a armatelor sale deacurmejișul Belgiei. „Apărarea
Lièjului va rămâne pentru totdeauna tema unuia
din cele mai frumoase capitole în analele liber-
tății“ a zis d-l Asquith primul ministru al Angliei.
Guvernul francez a decorat cu „Legiunea de
Onoare“ orașul Liège fiindcă a ținut în loc atâta
timp invaziunea germană, care-i amenință frun-
taria de Nord, apărată numai de neutralitatea
Belgiei (!)

E necontestat că unul din factorii, cari au scăpat
Franța de dezastrul la care o expunea invaziunea
armatelor germane prin Belgia, a fost rezistența
neașteptată a cetății Liège. Am zis neașteptată,
fiindcă, în starea în care se găseau fortificațiunile

1) Un obuz de 420 pătrunzând în magazia de munițiuni a pro-
vocat distrugerea acestui fort.

și garnizona ei de apărare, nimeni nu o credea capabilă să reziste unui atac forțat; și totuși, rezistența ce a opus atâtor atacuri violente ale germanilor va rămâne în istoria militară a Belgiei unul din cele mai glorioase fapte de războiu, iar Franța îi va fi de-apurure recunoscătoare.

E iarăși necontestat că, dacă linia Meuzei nu-eră apărată prin fortificațiuni, trecerea ar fi fost forțată în prima zi, invaziunea armatelor germane în nordul Franței ar fi surprins armatele franceze în timpul schimbării frontului strategic, și reușita planului de războiu german ar fi fost complet asigurată.

Rezistența cetății Namur e și ea de toată lauda, căci, deși Germanii o atacă cu cea mai mare înverșunare, deși nu era pregătită să facă față unui atac forțat, deși forturile sale sunt atacate cu artileria de cel mai mare calibru, totuși ea nu cade decât la 25 August, adică în ziua a 21-a dela deschiderea ostilităților.

Asediul Anversului, deși mai puțin glotios decât al Liègelui, merită totuși a fi menținut pentru a se ști că, dacă această cetate, care se zice că ocupă al treilea loc printre cele mai mari cetăți din lume, nu a putut rezista unui lung asediu și îndeplini rolul de redus al apărării, cauza nu trebuie căutată decât în împrejurarea că a fost surprinsă

de războiu înainte de a fi fost complet organizată, că nu a avut un armament în stare să lupte cu armamentul german și austriac, că apărarea ei n'a putut fi susținută de o apărare activă capabilă de a ține la distanță bateriile asediului și de a zădărnici lucrările de apropiere ale Germanilor.

Totuși, deși fusese în realitate asediată cu mai multe săptămâni (8 Septembre) înainte de căderea ei, Germanii nu încep să destrugă fortificațiile cetății decât la începutul celei din urmă săptămâni a lui Septembre (st. n.), operațiune pe care o execută în liniște mulțămită superiorității bătăiei și calibrului artileriei lor, căriia artileria apărării nu poate să-i opună nici o rezistență serioasă.

Forturile Anversului au fost distruse cu mortierele austriace deservite de Austriaci, pe cari Germanii le-au instalat pe platforme de beton, special pregătite din luna trecută înapoia terasamentelor liniei ferate Malines și Louvain-Anvers. Bateriile germane bombardau forturile cetății dela 13 km. pe când tunurile apărării nu puteau bate decât până la 10 km. Tragerea artileriei germane eră perfect reperată și regulată de aeroplane, iar obuzele aveau o putere de distrugere extraordinar de mare. Aceasta nu pu-

teă fi o luptă dreaptă, și soarta Anversului eră hotărîtă.

La 3 Octobre (st. n.) forturile sectorului Lierre-Waelhem sunt reduse la tăcere de artileria germană, iar trupele belgiane sunt cu puterile sleite, fără munițiuni de infanterie și nici de artilerie.

După ce forturile de Sud au fost distruse, un corp de armată german a atacat a doa linie de rezistență, organizată pe râul Rupel la Nêthe, pe care-l trec, după ce au fost de doa ori respinși cu perderi mari.

Când Germanii ajung pe malul drept al Rupelului, în fața vechii centuri de forturi, rezistența cetății se poate considera ca frântă, fiindcă de aci ei vor putea bombardă orașul. În adevăr, bombardarea cartierului de Sud începe la 7 Octobre; la 8 intră în acțiune mortierele de 420 mm., cari aruncă asupra orașului adevărate torpile aeriene. Vineri, la 9 Octobre (st. n.), bombardarea încetează și trupele germane intră în oraș, după ce garnizoana lui se retrăsese.

Retragerea armatei de câmpie belgiană în regiunea câmpului întărit (20—22 August st. n.) a fost o serioasă amenințare a aripei drepte germane în ofensiva ei spre Vest. Concentrată în această regiune, ea apără litoratul maritin și a-

duce pedeci serioase pătrunderii armatelor germane în Franța, atacându-le arier-gardele și liniile de comunicațiuni și silindu-le a detașa corpuri întregi de armată pentru a le opune gesturile ofensive ale celor trei sau patru divizii belgiene cari țineau câmpia. Și astfel, pe când Anversul cu resturile armatei de câmpie, țineă în loc o întreagă armată germană, Francezii luptau ca să oprească invaziunea Germanilor și să asigure stăpânirea litoralului Canalului Mânice și pasului Calais. Numai grație rezistenței de câteva săptămâni a Anversului, ei ajung în fine să-și isprjine aripa stângă pe un obstacol absolut, care va face în viitor imposibilă orice încercare de întoarcere a frontului lor de operațiuni.

Armata belgiană s'a retras în regiunea Anvers la 23 August (st. n.).

Din scurta schițare a unor episoade ale operațiunilor, cari au avut de scop cucerirea cetăților Liège și Anvers, am putut vede rolul însemnat jucat de ele pentru a stavili invaziunea armatelor germane în Belgia și apoi în Franța prin fruntaria ei de Nord, către care erau atrase de lipsa mijloacelor de apărare a acestei fruntării și împinse de tăria fruntăriei de Est.

Neapărat că mulți, mai cu seamă cei cari nu aveau date suficiente ca să-și călăuzească judecata,

să aşteptau la o rezistenţă mult mai lungă. Dar pot fi făcute oare cetăţile vinovate de greşalele altora ?

Poate fi făcută vinovată cetatea dacă tunul său nu poate sta de vorbă cu tunul atacatorului (poate fi acuzat de laşitate, sau de stângăcie, un bun mântuitor de spadă, dacă spada adversarului său e mai lungă şi mai ascuţită decât a sa ?), care o poate bate, distruge şi silii a încetă lupta, fără teamă de a vedea un singur proiectil vrăjmaş rătăcind prin bateriile sale ?

Poate fi făcută vinovată de slăbiciune o cetate, pe care războiul o surprinde neterminată şi nepregătită de războiu ?

Poate cineva imputa unei cetăţi dela fruntarie că a înşelat aşteptările şi că a compromis mobilizarea şi concentrarea armatei, dacă vrăjmaşul o surprinde fără garnizoană suficientă, fără muniţiuni, fără lucrările complementare de punere în stare de apărare, fără nicio pregătire materială de luptă şi de rezistenţă ?

Nu. Cetăţile belgiane nu sunt vinovate de starea de scădere în care le-a găsit războiul, şi nu pot fi acuzate nici că au dat faliment, nici că au primejduit existenţa Belgiei. Dinpotrivă, ele şi-au făcut datoria cu cinste, şi, dacă nu au făcut mai mult, răspunderea o are însăşi organizarea

generală a armatei, căci războiul a surprins Belgia la începutul pregătirii ei militare, după nouă lege militară, care nu putea să-și dea roadele decât în anul 1918, când armata de câmpie s'ar fi putut ridica la 180000 oameni, iar cea destinată apărării cetăților la 130000 oameni¹⁾. Abia atunci totul s'ar fi putut pregăti, și mijloacele materiale s'ar fi putut acorda cu mijloacele vii pentru conducerea unui războiu; numai atunci cetățile belgiane, în unire cu armata de câmpie, ar fi putut arăta ceea ce sunt în stare să facă, și numai atunci judecarea lor ar fi fost făcută cu dreptate.

Imputarea ce se poate face astăzi, nu trebuie adresată decât inconsecvenței doctrinei militare belgiane. Ideea domnitoare a guvernelor și a cercurilor militare competente a fost, până în ajunul războiului, că organizarea militară a Belgiei nu are altă menire decât aceea de a asigura invio-

1) Guvernul crede că trebuie cel puțin 130000 oameni pentru a asigura apărarea fortărețelor noastre. Acest număr pare, pentru mulți cari judecă drept, prea mic din cauza numeroaselor lucrări ce va trebui să se facă în puțin timp (urmarea situațiilor cerărilor Liège și Namur aflate lângă fruntarie și a iuțelii cu care vor fi conduse operațiunile), din cauza puternicelor mijloace de acțiune cu cari sunt înzestrate astăzi armatele, din cauza întinderii liniei defensive a celor trei cetăți, cari au un perimetru total de 187 km. (La Défense et la Protection du Luxembourg, par le Comte Bremer. Bruxelles, 1914).

labilitatea teritoriului. Intregul plan de operațiune al Marelui Stat-Major constă : în apărarea barierei Meuzei între Liège și Namur (Luxemburgul belgian trebuiă să rămână neapărat) ; apoi în apărarea teritoriului pas cu pas dela linia Meuzei-Sambra până la mare ; și, în fine, rezistența finală în câmpul întărit al Anversului, redusul apărării Belgiei. Toate operațiunile armatei de câmpie urmau să se desfășoare în interiorul trilaterului Liège—Namur—Anvers, sprijinite pe aceste trei puncte, cari formau organisme puternice, în cari se concentra aproape toată apărarea teritoriului, pe cari se întemeiă integritatea teritoriului și neatârnamarea Belgiei. Belgia, țara cu tradițiuni vechi, și chiar învechite, părea că-și încredințase soarta mai mult în mâinile cetățitorilor decât în ale armatei sale, căci de aceea dintr' o armată de 300.000 ridică 130.000 pentru apărarea cetățitorilor sale, și de aceea până în 1918, când efectivul armatei putea să atingă această cifră, o bună parte din armata de câmpie trebuiă cedată cetățitorilor pentru a le completa garnizoana de apărare. Eacă o doctrină a răsboiului, pe care generațiunea tânără a ofițitorilor belgiani nu o mai admiteă în ajunul răsboiului.

Dar, bună sau rea, această doctrină, odată adoptată, ar fi trebuit susținută și aplicată prin

toate mijloacele materiale și de organizare, de cari țara și armata dispuneau. Ori, aci intervine inconsecvența între doctrină și aplicațiunea ei. Fiindcă armata nu putea fi sporită și complet organizată decât în 1918, ar fi urmat, fără pierdere de timp, să se completeze și să se modernizeze organizarea cetăților, să li să sporească armamentul de siguranță și de luptă, să se dea în permanență cetăților de pe fruntarie, și mai ales Liejului o garnizoană de mobilizare, ruptă din armata de câmpie și din garnizoana Anversului; în fine să se înzestreze armata cu un armament suficient, tunuri, obuziere (cari-i lipseau cu totul) mitraliere, munițiuni și cu tot ce trebuie unei bune armate, constituită din trupe și ofițeri, a căror calitate nu e întrecută de nici o armată.

De ce nu s'a făcut toate aceste? Pentru că... pe cine vrea Dumnezeu să-l peardă, îi ia mai întâi mințile.

2. Cetățile Franceze și rolul lor în războiul actual.

Progresele făcute de industria metalurgică și întrebuințarea betonului armat, de o parte, iar de altă parte perfecționările aduse artileriei și mijloacelor de transport, au dat noi arme de luptă celor doi antagoniști, și au deschis pretutindeni

o nouă eră în arta fortificațiunii. Dela 1898 începe cu adevărat era fortificațiunii cuirasate.

În Franța această eră e însemnată prin crearea *Comisiunii Cetăților*, însărcinată să studieze condițiunile în cari trebuiesc organizate cetățile.

Comisiunea începe prin a constată că îmbunătățirile cerute mai de mult nu se realizase încă: unele, privitoare la întrebuițarea tunurilor cu tragere răpede, mitralierelor și cuirasmentelor, fiindcă se așteptă rezultatul studiilor cari nu se mai isprăviau; altele, din cauză că nu li se afectase fondurile necesare. Comisiunea mai constată că nici un studiu nu se făcuse pentru a se stabili pentru fiecare cetate linia principală de luptă, care determină osătura unei cetăți, și se decide a face ea singură acest studiu.

Propunerile caracteristice făcute de această comisiune sunt :

a) Linia principală de rezistență a cetății, care se organizează din timp de pace, se așază între 3 și 6 km. dela incintă, și e constituită din puncte de sprijin, depărtate unul de altul de cel mult 3 km. Aceste puncte de sprijin sunt de două categorii: forturi și întăriri intermediare (fortișoare); ele trebuiesc să fie astfel așezate și organizate ca să poată respinge ori când atacurile forțate. Pentru a satisface această condițiune va trebui

ca organele lor active : mitralierele, tunurile cu tragere rapede, tunurile pentru flancarea intervalelor, să nu poată fi distruse prin bombardarea punctului de sprijin ; adăpostirea lor sub curasa, sau în cazemată, se impune.

b) Numărul tunurilor de calibru mare, pentru acțiunea depărtată, cari se instalează în forturi, se reduce la strictul necesar și se așează în cupole, luându-se măsuri ca să se poată retrage la un moment dat. Comisiunea admite și tunuri descoperite în forturi.

c) Fiecare punct de sprijin trebuie să aivă un observator curasat.

d) Obstacolul unui fort trebuie neapărat constituit dintr'un șanț cu organe de flancare instalate în contra-scarpă ; obstacolul unui fortișor se reduce numai la o centură de sîrmă, de cel puțin 30 m lățime, ascunsă vederilor de afară.

Complectarea apărării intervalelor se face prin întăriri pentru infanterie și adăposturi pentru tunuri, cari se construiesc când cetatea se pune în stare de apărare.

Urmând programul întocmit de această comisiune, s'a dat cetăților mari toate îmbunătățirile cerute ; dar, din cauza cheltueleur ce provocau și a obligațiunii de a le repartiza asupra mai multor exerciții, lucrările de transformare și de îmbunătă-

tățire nu s'au putut face deodată la toate cetățile, nici chiar la toate sectoarele aceleiași cetăți; și de aceea s'au văzut acum în Franța cetăți, în cari s'au găsit o suprapunere și o combinare de organe din perioada 1874, de transformări din 1887 și de cele din urmă îmbunătățiri aduse după 1899. La unele, însă remanierea a fost atât de completă în cât ar fi greu să se recunoască un vechiu fort, dacă locul și trasarea lui nu l-ar da de gol.

Unele forturi izolate, mai cu samă, au devenit adevărate masive de beton, în cari sunt instalate localele pentru oameni și magazii, localele pentru gurile de foc și mitralierele cuirasate și pentru observatoare, etc. ¹⁾

Toate îmbunătățirile aduse, sau admise, de comisiunea din 1899 și executate la unele cetăți, nu au putut îndreptă neajunsurile sistemului de fortificațiune, provocate de efectele obuzelor-mină trase de gurile de foc de calibru mare, cari nu existau la sfârșitul veacului al 19-lea și nici chiar la începutul următorului.

Apropierea prea mare de orașe, față cu bătaia artileriei actuale, a liniei principale de apărare;

1) Fortification cuirassée par L. Piarron de Mondésir (Paris 1909). 2-ème Partie: le Présent.

intervalele prea mari între punctele de sprijin ; lipsa gurelor de foc din armamentul de mobilizare, destinat armării intervalelor, capabile de a contrabate artileria atacului de calibru mare, au creat și în Franța cetăților o stare de inferioritate față cu mijloacele de luptă ale atacatorului, de cari multe din ele au avut să sufeze în războiul de față. Totuși cetățile și locurile întărite franceze, cari au fost chemate să-și combine acțiunea lor cu operațiunile armatei de câmpie, au adus servicii reale țării, cu toate neajunsurile organizării și înzestrării lor ; și de aceea nu trebuiesc lăsate ne rădicate și ne discutate criticele aspre ce li s'au făcut, cu atât mai mult cu cât aceste critice continuă a fi reproduse chiar de niște publicațiuni periodice, al căror caracter ar cere oarecare reținere în judecarea evenimentelor războiului.

După greaua încercare prin care a trecut în 1870, Franța nu a avut alt gând decât să-și garanteze fruntariile contra unei viitoare invaziune printr'o puternică barieră de întăriri permanente. Generalul Séré de Rivière, însărcinat să traseze linia de apărare, a făcut să se construiască sistemele de întăriri aie Meuzei (Verdun-Toul) și Mozelei (Epinal-Belfort), cari nu lasă decât două

coridoare libere pe fruntaria de Est între Luxemburg și Elveția.

La acea epocă în Germania nu se puneă nici un preț pe fortificațiuni. Moltke nu aveă altceva în vedere decât iuțea concentrării armatelor pe fruntaria de Vest, și tot restul vieții sale el l'a consacrat desvoltării și îmbunătățirii rețelei ferate care duce în Alsacia și Lorena. De sigur că, față de situațiunea în care se găseă Franța și armata ei după războiul nefast, statul-major german nu aveă niciun motiv ca să se gândească la întărirea fruntariei de Vest a imperiului.

După moartea lui Moltke, care precedase cu câteva luni alianța franco-rusă, un nou problem s'a impus deslegării marelui stat-major german : războiul Germaniei cu Franța și cu Rusia. Problema s'a deslegat prin întrebuințarea metodei lui Napoleon zisă „a operațiunilor pe linii interioare“ : Se va atacă mai întâi și destruge armata franceză, și apoi se va atacă armata ruscă.

Realizării acestui proiect se opuneă bariera lui Séré de Rivière. Pentru a o întoarce și a pune în acțiune imensa masă, de trei ori mai mare ca cea din 1870, Germanii au fost siliți să iee drumul Luxemburgului și Belgiei, singurul care li se păreă mai lesne și mai răpede de străbătut pentru a pătrunde în Franța, fiindcă ei știa că Fran-

cezii, după ce-și închisese cu lacăt marea poartă dela răsărit nu s'au mai gândit să închidă și poarta de serviciu dela Nord. În adevăr, cetățile și forturile Lille, Maubeuge, Mézières, Laon, La Fère, și Reims, cari altă dată apărau fruntaria de Nord, fusese aproape de tot părăsite și înlocuite printr'o ficțiune : neutralitatea Belgiei. Din aceste, singura, care mai eră în stare să opună o rezistență, e Maubeuge, dar și ea aveà nevoie de reorganizare.

Cetatea Maubeuge, care jalonează drumul Parisului prin văile comode ale râurilor Sambre și Oise, și e situată chiar lângă fruntarie, fiind în deosebi amenințată de o invaziune din Belgia, ar fi trebuit reorganizată. Așa cum se găseà, ea eră incapabilă de a rezistà unui atac forțat, căci aveà nevoie de prea multe lucrări ca să poată fi pusă în stare de apărare în caz de mobilizare, pentru executarea căror ar fi lipstit timpul necesar în cazul unei ofensive germane prin Belgia. Situațiunea precară a acestei cetăți eră identică cu aceea a cetăților belgiane de pe Meuza.

Prin urmare, statul-major german știà bine că, pentru a pătrunde în Franța prin fruntaria ei de Nord, nu aveà de întâmpinat niciun obstacol natural, ci numi trei cetăți (Liège, Namur, și

Maubeuge) izolate și fără nicio legătură între ele, pe cari eră încredințat că le va putea reduce, sau masca, lesne.

Indată ce hotărârea fu luată, Germanii s'au pus la lucru. După cum în timp de douăzeci de ani își perfecționase rețeaua de căi ferate lorenno-alsaciană, tot așa, și după 1893, ei au început să-și refacă rețeaua din Prusia renană, care duce la fruntaria Belgiei, arătând prin aceasta intențiunea de a împinge spre Nord zona de concentrare a unei părți din forțele lor. În același timp, rupând cu tradițiunile lui Moltke, statul-major german a început să fortifice Alsacia și Lorena. Câmpurile întărite Metz-Thionville și Strasburg-Molsheim, precum și întăririle dela Neuf-Brisach și Istein le permise ca, la nevoie, să-și economisească trupele în țările anexate ale imperiului pentru a mări masa aruncată în Belgia și Luxemburg. Ce frumos exemplu de organizare a unui câmp strategic: la Sud, sectorul defensiv, care constă dintr'un front strategic solid întărit; la Nord, sectorul ofensiv presărat de căi de comunicațiune, prin cari Germanii aveau să verse în Belgia și de acolo în Franța masa lor de armate.

Acest joc al statului-major german a fost lim-

pede văzut de Belgieni ¹⁾). Numai francezii, și mai cu samă generalii Langlois și Bonnal nu l-au putut vedea.

În 1911, generalul Maitrot, urmărind tendințele statului-major german — lucrările de întărire făcute în regiunile Metzului și Strasburgului—a întrezărit planul campaniei viitoare și a scris: „Noi vom urmă fără voie mișcarea Germanilor și noua concentrare se va face de sigur pe frontul Verdun—Lille, cu o armată de observațiune în Lorena și în Vosgi. În 1912, generalul Maitrot, reluând chestiunea, cu prilejul declasării cetății Lille, a zis: Dacă Lille n-ar exista ar trebui să o creem“ ²⁾). Astăzi, după ce războiul și-a spus cuvântul, ne mirăm cât de limpede a întrezărit viitorul acest general. Dar nici sfaturile sale, nici cele date de înaintașii săi, generalii belgiani Brialmont și Dujardin, nu au putut deschide ochii paianjeniți ai statului-major francez.

Franța, dar, nu se putea sprijini decât pe cetățile și perdeaua defensivă dela Est și pe regiunea întărită a Parisului. Dela Maubeuge nu putea aștepta decât un serviciu foarte slab.

1) A se vedea lucrarea mea: Din învățămintele războiului de astăzi, 1-iul Volum (1915).

2) *Histolre Illustrée de la guerre de 1914*, 2-me l'artie, par Gabriel Hanotaux, Paris.

Aceste fiind premissele, voi cerceta mersul operațiunilor cele mai însemnate din primele două luni, cari au fost în legătură cu acțiunea cetăților și locurilor întărite, pentru a ne da sama și de rolul ce au jucat și de înrâurirea ce au avut asupra încheierii acelor operațiuni.

În noaptea de 3 spre 4 August, trupele germane au trecut fruntaria belgiană și a doua zi s'au prezentat în fața fortăreței valone — Liège. Garnizoana mărită cu o divizie și jumătate (divizia 3-a de Armată și brigada 15-a mixtă) și condusă viguros de generalul Léman, a respins atacurile înverșunate ale armatei generalului Emmich și a acoperit cu cadavre glacisele forturilor.

Armata belgiană trimisă în grabă spre fruntarie a stat singură șapte zile în fața potopului german, care o copleșise din toate părțile, căci pe când armata generalului Emmich se bătea la Liège, celelalte armate germane treceau Meuză pe la Sud de Liège, băteau armata de câmpie belgiană și o aruncau spre Vest. Trecerea Meuzei între Liège și Namur a fost ușurată și de împrejurarea că punctul de trecere dela Huy, situat la mijlocul intervalului, nu fusese acoperit printr'un puternic fort de interzicere. Desigur că dacă linia Meuzei ar fi fost solid organizată, calinia Verdun-Toul, și dacă apărarea ei ar fi fost încredințată unei puternice

armate de câmpie, armata germană nu ar fi putut-o silui și pătrunde în inima Belgiei decât cu prețul celor mai mari sacrificii. Și totuși, rezistența cetăților de pe Meuza, ajutată de mica armată de câmpie belgiană, a dat puțința stângerii armatei franceze să intre în Belgia, în ziua de 10 August, pentru a încerca să oprească ofensiva germană.

După luptele dela Charleroi și Dinant, armata franceză retrăgându-se spre Sud, armata germană pătrunde în Franța și ocupă rând pe rând Mézières, Givét, La Fère, Laon și apoi Reims, fără luptă. Pe fruntaria de Nord nu rezistă decât cetatea Maubeuge, pe care Germanii o asediază la 27 August (s. n.). Această cetate, deși nepregătită ca să primească un atac forțat, a desfășurat o apărare eroică. Germanii pentru a o cuceri s'au văzut nevoiți să aducă gurile de foc de calibru mare, de cari se servise ca să cucerească forturile Lièjului și Namurului, și pe cari, se zice, că le-au instalat pe platforma de beton, construite de ei din timp de pace(?). După ce mare parte din forturi au fost distruse și ocupate de vrămaș, iar orașul mistuit de foc, cetatea a capitulat la 7 Septembre (s. n.).

Rezistența acestei cetăți, în timp de zece zile, în starea precară în care se găsea, la cele mai violente atacuri forțate, constituie un fapt de armie,

care merită să fie citat în istoria campaniei.

Retragerea armatelor franceze spre linia cetăților Paris—Verdun a făcut imposibilă manevra favorită a Germanilor — învăluirea. În timpul marelui bătăliei dela Marna, tot aceste cetăți au jucat rolul fericit de puncte de sprijin strategice aripelor franceze, puncte destul de solide ca să pună armatele la adăpostul oricăror mișcări de întoarcere. „Aripele dispozitivului nostru, zice *Buletinul Armatelor Franceze*, au găsit, în contactul lor cu câmpul întărit Paris și cu cetatea Verdun, sprijin și ușurință de manevră“.

Neputând întoarce stânga franceză din cauza armatei a 6-a, care sprijinită pe fortificațiunile Parisului a atacat aripa dreaptă germană, și a garnizoanei mobile a cetății care a cooperat cu armata a 6-a¹⁾, comandamentul german a voit să întoarcă dreapta franceză pe la Sud de Verdun. Dar dreapta franceză se razămă pe această cetate și pe întăririle Meuzei (zise „des Hauts de Meuse“), cari leagă Verdun cu cetatea Toul. Un prim atac a plecat dela Metz, dar s'a sfârșit în fața fortului de oprire Troyon. Acest fort, îndemânat și apărat de o singură companie, a păzit, în cursul

1) Din *Învățămintele Războiului de astăzi* de Generalul C. H. Volumul I.

acestei memorabile bătălii, un punct important de trecere, unde o pătrundere a trupelor germane ar fi întors aripa dreaptă franceză pe la Sud de Verdun, ar fi prăbușit ofensiva armatelor franceze și ar fi schimbat-o într'un mare dezastru.

Rog pe cei cari au pierdut încrederea în fortificațiunile permanente să cetească scurta dare de samă ce urmează asupra neîntrecutei apărări a fortului Troyon:

„Acest fort e așezat pe înălțimele din dreapta Meuzei, la 24 km la Sud de Verdun. Rolul lui normal era ca să fie punct de sprijin trupelor de acoperire în caz de retragere, să acopere și să interzică drumul care trece prin depresiunea pe care o comandă și în fine să formeze cu celelalte forturi dela N. și dela S. o perdea defensivă între Verdun și Toul.

„Trupele germane, trimise dela Est, au avut ca misiune să ocupe fortul și să pătrundă la spatele aripei drepte franceze.

„La 8 Septembre (s. n.), sara, a început bombardarea fortului, care a continuat zi și noapte până la 13 Septembre, ora 2 a. m. Bateriile germane de tunuri de câmp de 77, și de mortiere de 210, 280 și 305, au tras asupra fortului aproximativ 4000 lovituri. Garnizoana nu a avut decât 4 oameni morți și 40 răniți. Deși tragerea artileriei ger-

mane a fost precisă și toată suprafața fortului inundată de proiectile, stricăciunile nu au compromis apărarea.

„In timpul acestei bombardări, bateria de 120 nu putea ține lupta, dar tunurile de 90 și mortierele neghintuite de 16 cm, precum și infanteria au tras neconținut sub un foc foarte violent. (Fortul nu era cuirasat, armamentul era slab).

„In noaptea de 8 spre 9 căpitanul și locotenentii săi au fost răniți. Un sublocotenent a luat comanda companiei și un locotenent comanda artileriei.

„Fortul a suferit două asalturi importante, împinse până la rețeaua de sârmă, în noaptea de 8 spre 9 și în cea de 9 spre 10 Septembrie. Asalturile, precedate de o puternică bombardare, erau date de luptători acoperiți cu spice de grâu, ca să nu să poată vedea până lângă fort. Descoperiți de veghiele fortului, ei au fost reperați prin ajutorul grănatelor luminoase și respinși de focurile infanteriei și artileriei.

„Grație sprijinului dat de trupele mobile ale perdelei (o diviziune de rezervă), bombardamentul s'a mai muiat. Cu toate acestea, apărătorii fortului credeau că le-a venit ceasul din urmă, când au văzut, pe la miezul zilei, că se instalează o baterie de 28 cm nu departe de fort. Din fericire pentru ei, o baterie de 75 cm, așezată pe malul stâng al

Meuzei, luând-o sub focurile ei bine hrănite, a silit-o să se retragă înainte chiar de a deschide focul.

„In noaptea de 12 spre 13 Septembre, bombardamentul a slăbit și la ora 2 despre ziuă a încetat, sub presiunea unei diviziuni, care venea dela Toul în ajutorul fortului. La ora 10 a. m. inamicul s'a retras.

„In timp de 5 zile și 5 nopți, cât a ținut atacul, comandantul fortului a fost de două ori somat să se predee. Numărul morților lăsați de Germani împrejurul fortului se ridică la mai multe mii. La un singur atac, două batalioane, cari atacau o față a fortului, au pierdut 21 ofițeri și 600 morți și răniți“ ¹⁾.

In timp de cinci zile și cinci nopți, cât a ținut atacul năpraznic, fortul Troyon a avut desigur un suflet și o inimă; el a trăit, a luptat, a suferit. Sufletul lui s'a unit cu sufletul apărătorilor lui; inima lui a bătut la un loc cu inima lor; sângele lui s'a amestecat cu sângele lor; membrele lui, smulse de tun și aruncate la pământ, au căzut peste cadavrele eroicilor lui apărători; dar trupul lui mutilat a stat tot în picioare și, sprijinit de cei rămași în viață, a arătat dușmanului că drumul care duce în Franța nu trece prin Troyon.

¹⁾ Héros! Episodes de la grande guerre par M. Butts (Paris 1915) și L'illustration du 9 Janvier 1915 (Paris).

Inercarea, nerăușită aci, a fost reînnoită după câteva zile cu trupe mult mai numeroase (detașamentul de armată al generalului Strantz, de, aproximativ, 4 corpuri de armată), care a răușit grație unei puternice artilerie de asediu, să cucerească portul „Camp des Romains“, la Sud de precedentul, în ziua de 26 Septembre (s. n.), să treacă Meuza la Saint-Mihiel și să împingă până în valea râului Aire; unde însă înaintarea fu oprită de intervenirea trupelor franceze, cari, convergând asupra trupelor germane aflate pe stânga Meuzei, le-au aruncat pe celălat mal al râului.

Din scurta revistă a evenimentelor de pe frontul de Nord din August și Septembre, cari stau în legătură cu obiectul studiului de față, esă câteva învățăminte foarte utile pentru viitor :

1. Că cetățile răspund totdeauna unor trebuințe strategice invariabile, chiar dacă ținem samă de progresele tehnice moderne. Rolul jucat de cetățile Paris și Verdun în marea bătălie zisă a Marnei, care a răsturnat întregul plan strategic al armatei germane și a permis armatei franceze să restabilească echilibrul pierdut în bătăliile dela Mons, Charleroi și Dinant, a fost necontestat determinant. Comandamentul francez, știind aripele frontului asigurate, a putut lesne să-și concentreze forțele și acțiunea la centru pentru a zădărnici

încercările reiterate ale adversarului de a-i străpunge frontul. Grație puternicului steajăr, pe care se sprijinea dreapta franceză în deplină siguranță de a nu fi întoarsă, întregul front a putut descrie mișcarea de rotațiune spre N-E., pusă în acțiune de armata lui Maunoury, dela extrema stângă, care, răzemându-se pe câmpul întărit dela Paris, a atacat aripa dreaptă germană în coastă.

În condițiuni identice s'ar fi găsit frontul Adrianopoli-Kirkkilise în campania din 1912—1913 față cu ofensiva armatei bulgare în Tracia Orientală. Dacă Turcii, pentru motive de ordin moral, nu puteau să părăsească dela început Tracia Orientală până la linia Ceatalgea, nu le rămânea de făcut altceva decât să reziste pe linia Adrianopole-Kirkkilise. Adrianopole era întărit destul de solid. Generalul Brialmont recomandase de mult guvernului turcesc să întărească și Kirkkilise. Dar Turcii, în fatalismul lor oriental, nu au ascultat de această povață, căci, după un început de organizare, a lăsat lucru neisprăvit. Cu câteva zile înainte de deschiderea operațiunilor, ofițerii germani din serviciul armatei turcești au atras atențiunea asupra importanței Kirkkilisei, dar în zadar, căci fatalitatea le întunecase judecata. Dacă pozițiunea aceasta ar fi fost întărită, și dacă comandamentul turec s'ar fi servit de linia Adrianopole-Kirkkilise,

ca de un front defensiv pentru a stavili ofensiva bulgară, iar de Kirkilise ca de un steajăr de manevră pentru a întoarce cu masa sa de manevră stânga bulgară, (armata generalului Radko Dimitrieff), e mult probabil că dezastrul armatei turcească ar fi fost înlăturat. Comandamentul turcesc a comis o mare greșeală riscând cu atâta ușurință un atac general cu trupe atât de slabe și atât de slab conduse ¹⁾.

În operațiunile armatei ruse din Kurlanda, frontul Riga-Dwinsk, apărat cu atâta tenacitate de armata generalului Ruski în ultimele luni (Septembre și Octobre, 1915), datorește rezistența sa și reușita contra-ofensivei armatei ruse, de atâtea ori repetată, existenței celor două cetăți și cooperării lor cu armata de câmpie.

Intorcându-mă la operațiunile denumite bătălia dela Marna, o constatare trebuie făcută : această bătălie a restabilit echilibru între adversari ; dar după bătălie nici unul din ei nu mai eră în măsură de a câștiga o victorie decisivă.

Generalul von Bernhardi, printre sfaturile ce dădea conducătorilor armatei, a avut unul care

1) La guerre des Balkans de 1912—1913, par le Lt-colonel Immanuel de l'armée allemande, Paris 1913.

se poate aplică la operațiunile dela Marna, dar de care aceștia nu au știu ține seama.

„Atacul, a scris el, sacă forțele cu cât înaintează și i se cere eforturi neconținut mai mari. Este un moment culminant al atacului când continuarea ofensivei strategice devine imposibilă. Atunci asaltatorul de ieri devine apărător, apărătorul trece la ofensivă, și acela care a întins nebunește arcul vede scăpându-i victoria, tocmai când era mai sigur că a pus mâna pe ea. Asaltatorul strategic ar trebui deci să calculeze totdeauna raportul între acțiune și rezultatul urmărit. *Indată ce mijloacele de acțiune devin insuficiente pentru ceea ce mai rămâne de făcut, condițiunile războiului se schimbă deodată și toate avantajele trec în mânele fostului apărător, devenit atacator*“.

Ori, în primele zile ale lui Septembrie (1914), Germanii nu au prins momentul *punctului culminant* al atacului lor, nu pentru a renunța la el, ci pentru a-l suspenda până când mijloacele slăbite vor fi reîntărite pentru a putea face față unei noi acțiuni. Acțiunea lor pe Meusa, bătăliile din Belgia, respingerea armatei franceze dela Sambra și urmărirea ei printr'un marș impetuos — 40 km. pe zi — pentru a o înconjura și destruge, au sleit puterile ofensive ale armatelor germane. Și astfel, când au trecut Marna, mijloacele lor de acțiune

au devenit insuficiente pentru ceea ce le mai rămăsese de făcut; și atunci toate avantajele lor au trecut în mânele adversarului.

După convertirea victorioasă, care a adus armatele germane de pe Meuza pe riul Aisne, comandamentul lor ar fi trebuit să considere că *punctul culminant* al atacului era atins și să judece că pentru a atinge frontul Paris-Châlons-Verdun, pe care se concentrase forțele franceze, o reculegere era necesară, pentru a reconstitui frontul strategic și a asigura articulațiunea necesară între diferitele armate, pentru odihna trupelor, pentru măsurile ce totdeauna se iau în vederea unei mari bătălii ¹⁾.

Marea bătălie nu a fost îndeajuns pregătită, căci nu s'a ținut sama de momentul când s'a atins punctul culminat, după care trebuie o nouă pregătire de forțe fizice și morale pentru o nouă acțiune. Se poate ca Statul-Major German să fi avut aceste considerațiuni în vedere, și cu știința să le fi nesocotit. Dacă ar fi așa, aceasta ar însemna că el a crezut că are în față același adversar ca în 1870, ar însemna că nu a cunoscut valoarea adevărată a adversarului său. Aceasta ar fi o mare greșală, pe care Germanii au plătit-o scump.

1) Commandant de Civrieux: *Les Etapes vers la Victoire*, 1914—1915. Paris.

2. Cetățile, ca și forturile de oprire, nu pot aduce mari foloase armatelor dacă rămân izolate și lăsate numai pe sama forțelor lor. Dinpotrivă, dacă acțiunea lor se combină cu a trupelor de câmpie, aceste vor căpăta o putere de rezistență considerabilă, iar acele vor fi în stare să aducă servicii netăgăduite.

Cetatea de graniță Liège, cât timp a lucrat cu trupele de câmpie, a opus o mare rezistență atacurilor forțate ale armatei lui Emmich. La 7 August, divizia a 3-a de armată, însărcinată cu acoperirea graniței Belgiei, retrăgându-se, cetatea cu mica ei garnizoană rămâne fără nicio legătură cu armata de câmpie. Ea neavând decât o linie de forturi cu intervale mari, și pe un teren foarte turmentat, trupele germane au putut fără multă greutate, chiar în acea zi, să se strecoare prin aceste intervale și să pătrundă în oraș. Din ziua de 7, cetatea s'a transformat într'o perdea de forturi de oprire, fără nicio legătură tactică între ele, cari au căutat să reziste, fiecare cum a putut, pentru a da timp puterilor garante ca să intervină în ajutorul Belgiei.

La Anvers, trupele belgiane din cetate au susținut cu bravură bombardarea, dar nu au căutat să treacă peste corpul infanteriei germane pentru a ajunge până la baterii și a le face să tacă. Și

ceace nu a făcut — sau nu a putut face — garnizoana cetății, nu a făcut nici armata de câmpie aflată pe stânga Escautului. O cetate care luptă în pasivitate e condamnată în scurt timp la peire. Nu tot așa a fost și este apărata cetatea Verdun. Trupele de câmpie, cari se articulează cu ea, au ținut neconținut artileria germană departe de forturi, așa că până astăzi niciun fort nu a fost destrus, nici orașul nu a suferit mult de focul tunului german.

3. Intăririle cari apără, pe granița unei țări, punctele de trecere obligatorii pentru inamic, precum și acele cari acoper concentrarea trupelor, fiind ținute să reziste cât se poate mai mult, trebuiesc organizate solid și complet, nu ca Maubeuge sau ca Liège, și bine armate ca să poată rezista atacurilor forțate și luptă cu artileria vrăjmașă.

Cetățile, cari sunt o garanție pentru pacea viitoare (cum a fost Belfort în 1870, Port-Arthur în 1904,...), sau în cari se concentrează apărarea existenței țării (Anvers în Belgia, Bucureștii capitala României,...) fiind ținute să reziste chiar până la sfârșitul unui războiu, trebuiesc să aivă o organizare care să impună adversarului sacrificii extraordinar de mari pentru a le cuceri. Statul-major german, cunoscând tăria Parisului, a evitat de a-l ataca, și a căutat a se strecură printre tunul cetății

și aripa stângă a frontului francez. Urmarea a fost pentru el: pierderea marei bătălii dela Marna.

3. Cetățile Rusești și rolul lor în războiul actual.

Dintre toate țările europenești, Rusia e singura care nu a voit să admită cuirasamentele în fortificațiunea terestră. Adversarul lor a fost colonelul Welitschko, ale cărui idei au fost adoptate de toți inginerii militari din Rusia.

Cetățile construite în Rusia, după aparițiunea obuzului-mină, se caracterizează prin următoarele: Punctele de sprijin ale liniei de apărare sunt constituite din forturi organizate numai pentru infanterie și pentru o baterie de mitraliere, sau de tunuri de câmp cu tragere rapede, cari trag descoperite. Organizarea lor e solid făcută. La gâtul lor au o casemată pentru tunuri, cari trag în intervalele dintre forturi (aceste organe de flancare pot chiar să fie independente de forturi).

Intervalele dintre forturi sunt organizate după principiile școalelor franceză și belgiană, cu deosebire ca bateriile cu tunuri lungi (pentru armamentul de siguranță, care în forturile cuirasate este instalat în forturi) sunt construite în fortificațiune permanentă, încunjurate cu obstacol și închise la gât.

După asediul Port-Arthurului, cercurile militare competente din Rusia au putut să-și dea seama de neajunsurile organizării acestei cetăți.

Cetatea, concepută după proiectele Colonelului Welitschko, nu fusese executată în condițiunile prevăzute. Întârzieri, virimente de fonduri, greșale în executare, artileria de calibru mare instalată descoperită în forturile principale, etc., au făcut ca apărarea cetății să se găsească în condițiuni inferioare față cu atacul. Ceea ce a îngăduit ca cetatea să poată rezista cu succes atacului bruscat al armatei lui Noghi a fost zidul chinezesc, care se găsea puțin înapoia liniei principale.

Folosul tras de apărare dela acest zid a făcut pe mulți ingineri militari din Rusia să preconizeze constituirea unei adevărate incinte — întreruptă numai înapoia punctelor de sprijin, care să închidă intervalele dintre forturi. Aceste ar deveni atunci niște adevărate bastioane ale liniei principale de apărare.

Ideea, cum vedem, nu e nouă, dar e rezultatul învățămintelor trase dintr'un mare războiu de asediu, care nu-și găsește încă părechea în războiul de astăzi.

Pentru a ne da seama mai bine de rolul ce trebuie să joace cetățile rusești în actualul războiu și a le putea judeca cu dreptate și fără părtinire

acțiunea ce au avut, mă cred silit a expune în câteva rânduri care eră organizarea defensivă a teritoriului, pe care s'au desfășurat operațiunile strategice și tactice dela începutul războiului până astăzi ¹⁾.

Limitat de Suedia, Germania, Austro-Ungaria și România, frontul european — Polonia Rusă — acopere adevărata Rusie, acea parte unde populațiunea este destul de deasă ca să formeze un corp de națiune compact, aceea unde se găsesc reunite toate marile ei mijloace — oameni și bogății — cari dau țării puterea de atac și de rezistență (E. Reclus, Géographie).

La gâtul acestui eșind, care acopere *adevărata Rusie*, se întinde o regiune, jumătate lacustră, jumătate uscată — dedal de lacuri, de bălți, de smârcuri — numită regiunea Pinskiului. Largă de 300 km și lungă de 400 km, ea e un obstacol greu de străbătut, ea izolează aproape Polonia, nelăsându-i să comunice cu celelalte părți ale vastului imperiu decât două bande pe unde trec. la Sud, drumul Kiewului; la Nord drumurile Moscovei și Petrogradului. La mijloc, regiunea Pinskiului e străbătută de linia Varșovia-Brest Litowsk-Pinsk-Homel. Prin bătăturile Prusiei orientale și ale Galiției

1) 1 Noembrie 1915.

armatele germane și austriace amenință granițele de Nord și de Sud și pot pătrunde până la gâtul țășindului.

Înaintând prin văiele Pregelului și Niemenului, Germanii au crezut totdeauna că vor putea surprinde armatele ruse în perioada mobilizării și concentrării lor, că vor învâluși Polonia și vor putea lesne culege un fruct copt care va cade la cea dintâie lovitură. Înaintând pe drumurile din partea de nord-est a Galiției, Austriacii vor putea la rândul lor să întoarcă pe la sud apărarea Poloniei.

Ca să facă față acestei duble eventualități, Rusia a organizat un întreg sistem de apărare, pe care o armată, sprijinindu-se, să se poată apăra victorios până când va fi în stare să treacă la ofensivă, fie singură, fie cu ajutorul altei armate.

Baza acestui sistem de apărare este patrulaterul polonez, constituit din cetățile Novo-Georgiewsk, Varșovia și Ivangorod, cari constituiesc frontul Vistulei, și Brest-Litowsk, la centrul gâtului.

Novo-Georgiewsk (Modlin) e un puternic cap-de-pod la confluența Vistulei cu Bugul; și e constituit dintr'o centură de forturi, al cărei perimetru are 35 km.

Varșovia, puternic cap-de-pod cu o centură de forturi; perimetru de 60 km.

Iwangorodul, idem, cu centură de forturi; perimetru 40 km.

Brest-Litowsk, pe râul Bug, călare pe marele nod de comunicațiuni, la marginea apusană a regiunii Pinskiului, cu o centură de forturi; 40 km de perimetru.

În cazul unui războiu european, cadrilaterul polon fiind destinat a servi ca zonă de concentrare a armatelor de operațiuni, organizarea lui a trebuit complectată prin creare de centre de rezistență pe laturele vulnerabile. Această complectare mai e necesară și pentru apărarea Poloniei, care intrând ca o pană între Prusia Orientală și Galiția, va putea fi lesne invadată de armata, sau de armatele inimice.

Latura de Nord fiind cea mai vulnerabilă, căci poate fi străpunsă și dela Nord spre Sud și dela N.—E. spre S.—V., apărarea ei s'a organizat prin cetăți, sau forturi, de baraj, pe toate căile principale de comunicațiune, cari traversează râurile Bug, Narev și Niemen pentru a ajunge în cadrilaterul central.

Pe Bug-Narew și Bobr: Sierock (la confluența Narewului cu Bug); Pulstuk, Rozan, Ostrolenko și Lomja pe Narev; Ossowietz, pe Bobr, cetate tare cu o centură de forturi. Aceste întăriri stăvilesc toate drumurile cari vin din Prusia Orien-

tală (dela Danzig, Königsberg și Tilsit) și traversează podișul mazurian.

Pe Niemen : Grodno, cetate tare cu o centură de forturi ; Olita, cetățue și Kowno (la confluența Niemenului cu Vilia). Aceste cetăți, dinpreună cu Ossowietz, împedecă întoarcerea apărării Poloniei, încercată de o armată germană, care ar intra în Rusia prin fruntaria de Nord a Prusiei Orientale.

Pe Styrul superior : cetățile Dubno și Lutzk, cari în unire cu Rowno (situat la Est de acest râu, la marele nod de comunicațiuni prin care se leagă Polonia și Rusia occidentală cu părțile de răsărit și de miazăzi), constituiesc trilaterul volhynian, care dinpreună cu Kowel (pe drumul Lublin-Kiew) stăpânesc drumurile, prin cari o ofensivă austriacă ar căuta să întoarcă pe la Sud apărarea Poloniei, și asigură legătura acesteia cu Rusia Sud-Estică.

Acesta e sistemul defensiv, care interesează apărarea fruntariei de Vest a marelui Imperiu rusesc, în cazul unui războiu cu unul sau cu amândouă imperiile centrale. Ceeace trebuie să observăm este că partea fruntariei rusască dela Nord de Niemen nu e apărată, așa că o invaziune în Kurlanda nu întâmpină nicio pedecă materială până la fluviul Duna.

Dacă admitem o invaziune în Polonia pe la Vest, bazele de operațiuni ale armatei rusești vor fi:

1. Linia Vistulei mijlocii, sprijinită pe cetățile Nowo-Georgiewsk, Varșovia și Ivangarod, având ca puncte de baraj: la Nord, Plock (cetate veche) pe Vistula; la Sud, Czestokow (cetățue veche);
2. Linia Ossowietz-Grodno-Brest Litowsk-Kowel-Luzk-Dubno, baza de operațiuni, în cazul când armatele rusești ar fi silitе să părăsească regiunea dela Vest de Vistula;
3. Linia Kowno-Vilna (cetate veche) — Bobruisk (pe Berezina) — Kiew (cetate cu centură de forturi), baza de operațiuni, în cazul când armatele rusești ar fi silitе să părăsească regiunea dela Vest de Bug și Narew.

Pentru ca armatele ruse să poată lupta în bune condițiuni în una din aceste trei regiuni cu armatele adverse cari au pătruns în ea, trebuie ca adversarul să nu poată întoarce apărarea nici pe la Nord, nici pe la Sud. Punctele întărite dela Nord, dela Sierok până la Kowno, au această destinațiune. Pe la Sud apărarea poate fi mult mai lesne întoarsă prin coridorul Galițian, fruntaria de Sud a Poloniei neavând destule puncte de sprijin. Inșă din organizarea defensivă ce s'a dat Poloniei se vede că ea a fost isvorită din planul de operațiuni al Statului-Major rus: de-

fensiva strategică în Polonia și ofensiva în Galiția.

Dar, chiar din acest punct de vedere, organizarea apărării Poloniei nu a fost complectă. Nu a fost complectă, fiindcă nu toate punctele întărite se găseau la începutul războiului complect organizate și bine armate. Nu a fost complectă fiindcă le-a lipsit rețeaua de căi ferate, indispensabilă pentru a asigura operațiunile armatei însărcinată cu apărarea fruntariei. Organizarea defensivă a acestei fruntarii fusese reluată după încheierea alianței franco-ruse (1894), și statul-major rus avea intențiunea să complecteze organizarea punctelor principale și să construiască linii de fer strategice, întrebuintând fondurile ce le fusese puse la dispozițiune de Franța. Dar, războiul a sosit mai iute decât se așteptau și Francezii și Rușii.

Lipsa căilor ferate strategice și a drumurilor a costat Rușilor perderea atâtor bătălii, pe cari Germanii nu le-au câștigat decât grație mijloacelor de comunicațiune, create de mult după planurile marelui stat-major. Astăzi, se știe că toate victoriile dobândite de Germani în Prusia Orientală și în Polonia Apusană se datoresc posibilității de a transporta în grabă trupele de pe un punct pe altul al frontului de operațiuni și de a le duce acolo unde comandamentul hotărâse să spargă frontul rusesc, sau unde presiunea rusească se

făcea mai simțită. Pentru o mai ușoară convingere, recomand să se cerceteze deaproape harta militară a Prusiei Orientale și să se vadă legătura dintre regiunea lacurilor, cari pentru Germani înlocuiau fortificațiunile, și rețeaua de căi ferate strategice. Cu o asemenea organizare, această provincie nu putea fi cucerită de Ruși; fără o asemenea organizare, Polonia a fost cucerită de Germani.

Pentru a-și face oricine o idee de acțiunea fortificațiunilor Poloniei în acest războiu, voi aminti câteva evenimente militare referitoare la ele.

1°. Fruntaria de Sud a Poloniei nefiind întărită, armatele austriace au putut lesne pătrunde în Polonia înainte de a se fi terminat mobilizarea și concentrarea armatei rusești, așa că la începutul campaniei găsim armata rusească în Prusia Orientală, iar armata austriacă în Polonia. Pe frontul de Vest al Poloniei armata germană nu apare decât pe la 10 August (s. v.) 1914.

În ziua de 1 Octobrie 1914, armatele austro-germane au luat ofensiva pe întregul front dela Thorn la Cracovia, și au înaintat spre frontul Varșovia-Iwangorod. Comandamentul armatei germane era încredințat (aceasta e mărturisirea lui) că va cuceri în curând cetatea Iwangorod, fiind veche și fără mijloace suficiente de luptă.

În adevăr, cetatea a fost încunjurată și atacată de armatele aliate, dar fără niciun succes; iar la 11 Octobree acestea s'au retras, în urma ofensivei generale a armatei rusești, care apăra Vistula și când flancul stâng al armatei germane s'a văzut amenințat de a fi întors de trupele eșite din Nowo-Georgiewsk.

Apărarea liniei Vistulei și ofensiva armatei rusești, însoțită de o mișcare de învăluire care să sprijine pe o cetate, ne amintește marea bătălie dela Marna; iar rezistența Iwangorodului ne amintește eroica rezistență a cetății Verdun.

Grupul celor trei cetăți de pe Vistula mijlocie a adus în timp de nouă luni mari servicii armatei rusești. El a făcut posibile mișcările de rocadă înapoia Vistulei și trecerea trupelor de pe un mal pe altul nesupărate și în orice timp. Cucerirea frontului printr'un atac de front ar fi fost o operație extrem de grea, care ar fi cerut timp lung și sacrificii imense; numai o întoarcere pe la Nord, prin punctele de trecere de pe Bobr, sau Narev, ar fi putut provoca căderea sau părăsirea întregii linii.

2°. După bătălia nenorocită din Prusia Orientală, dela sfârșitul lui Ianuarie 1915, armata a 10-a rusească părăsește precipitat câmpul de bătaie și se retrage în Polonia spre Est și Sud-Est, căutând

adăpost înapoia cetăților de pe Niemen, Bobr și Narew. Grație lor, armata a 10-a scapă urmării armatei victorioase germană. Amintesc că această victorie, ca și cea din August 1914, o datoresc Germanii terenului și minunatei rețele de căi ferate și ordinare, care brăzdează regiunea lacurilor.

3. Demn de amintit e rolul ce a jucat cetatea Ossowietz, de pe Bobr, care comandă drumul Königsberg-Bielystoc-Brest Litowsk-Kowel. Aceasta e una din cetățile construite după 1890, produs al alianței franco-germane. Ea se găsește la 30 km numai de fruntaria Prusiei Orientale.

Organizarea liniei sale de apărare constă din forturi de forma trapezoidală, legate prin șanțuri, înăpăia cărora sunt instalate gurele de foc de calibru mare. Forturile nu au nici un organ cuirasat ci numai adăposturi și localuri de beton. Grație organizării ce i s'a dat și concursului armatelor cari manevrează în raza ei, cetatea Ossowietz a putut rezistă victorios la toate atacurile și bombardările cele mai violente, executate cu aceleași guri de foc cu cari s'au atacat cetățile belgiane.

Indată ce o parte din armata mareșalului Hindenburg a pătruns în Polonia de Nord, cea dintâie grijă ce a avut a fost să cucerească cetatea Ossowietz, pentru a-și deschide drumul în cadrilaterul polon și a intercepta comunicațiunea între

Varșovia și Wilna. Lupte mari s'au dat în jurul acestei cetăți, în fața căriia Germanii au adus artilerie de cel mai mare calibru. Bombardarea cetății a început la 12 Februar (s. v.). O încercare a trupelor germane de a rupe frontul printre această cetate și Lomja (pe Narew) a fost respinsă de Ruși.

Atacul Ossowitzului se urmează toată luna Februar cu artilerie grea, dar progresele Rușilor la N. și S-V. de cetate aduc mari greutatea asediului ei. După o acalmie de câteva zile, bombardarea cetății a reînceput cu putere la 3 Mart, după ce Germanii și-au mai apropiat bateriile de linia forturilor.

Atacurile armatei germane dela Lomja, cu scopul de a întoarce frontul Vistulei, au fost respinse de Ruși. Lupta între artileria germană de calibru mare și artileria cetății continuă la Ossowitz toată luna Mart. Cetatea rezistă. La sfârșitul acestei luni, bombardarea cetății slăbește, semn de nepuțință. Pe Narew lupta continuă.

La 15 April reîncepe activitatea în fața Ossowitzului care se continuă și în Maiu. În acest timp artileria grea bombardează intermitent Ossowitzul, care suportă cu succes și atacurile infanteriei germane. În luna următoare, atacurile devin și mai îndârjite — de remarcant e bombardarea dela 9 Iu.

nie. Germanii fac tot ce pot ca să o cucerească, dar cetatea rezistă statornic, și, grație ei, rezistența pe linia Bobrului rămâne neclintită. Dar rezistența Ossowietzului nu e numai pasivă, garnizoana sa prin eșiri dese, bine conduse, împedecă operațiunile atacului și-i întârzie înaintarea. Dovadă : puternica eșire din noaptea de 27 spre 28 Iunie, care a răușit să destrugă lucrările de apropiere germane din sectorul de Nord. In noaptea următoare, cetatea suportă una din cele mai violente bombardări, neîntreruptă timp de 12 ore.

Cum vedem, cetatea Ossowietzului își face datoria. Ea apără drumul care duce la Brest-Litowsk, capătul de Est al cadrilaterului polon și centrul liniei a doua de operațiuni din Polonia; ea păzește poarta coridorului dintre mlaștinile Bobrului și Pinskului, prin care se poate pătrunde în Polonia venind despre răsărit.

Pe la 10 Iulie s. v. armatele lui Gallwitz și von Scholtz au atins linia Narewului, destul de puternică prin organizare, dar izbirea a fost atât de violentă încât armatele ruse nu au putut contra-ataca, așa că în scurt timp o însemnată ruptură s'a produs între cetățile de pe Narev. Capul de pod dela Ostrolenka a căzut întâiu, urmat de aproape de Roszan și Pultusk. Se spune că aceste puncte întărite fusesse în parte dezarmate pentru

a duce artileria lor pe câmpul de luptă, din Rusia Orientală, în toamna și iarna trecută. Dacă e adevărat ce se spune, greșala înaltului comandament e mare, căci ei va atribui, în parte, istoria înfrângerii suferită de armatele ruse în Polonia.

Spărtura produsă pe Narew se astupă prin linia Lomja-Ostrov (Bug) Nowo-Georgiewsk.

Infrângerea apărării, din sectorul Ostrolenka-Zegrze, pare a aduce o mare lovitură apărării Poloniei. Conducerea operațiunilor în Polonia începe acum să fie influențată și de înaintarea armatei generalului Below spre riul Duna cu tendință manifestă de a încercui armatele ruse. Cleștele german începe a apăsa tare asupra armatei ruse: armatele lui Below și Eichhorn asupra dreptei, centrul asupra armatelor de pe frontul Vistulei mijlocii și Bugului inferior, iar dreapta asupra armatelor ruse cari apără sectoarele dintre Vistula și Bugul superior, Zlota-Lipa și Prut. Cleștele se strânge neconținut. La răsărit de Vistula, armata arhiducelui Ferdinand Ioseph a rupt la 11 Iulie frontul rusesc respingându-l spre S.-V. de Lublin. Aceasta se petrecea pe când frontul de Vest și de Nord erau intacte și rezistau celor mai înverșunate atacuri ale armatelor aliate.

În această strâmtoare aflându-se, comanda-

mentul rus găsește că trebuie să renunțe la apărarea sectorului Varșovia-Iwangorod și să retragă armatele la răsărit de Vistula, pentru a-și reconstitui un nou front de rezistență pe linia Niemenului și Bugului, jalonat de cetățile Kovno-Grodno-Bielystok (care trebuie să fi fost întărit de Ruși în timpul războiului) Brest-Litowsk, și răsărit la Sud pe trilaterul volhynian Luzk-Dubno-Rowno. Se zice că, odată hotărârea luată, s'a retras din cetățile cari trebuiau părăsite toată artileria, care mai putea fi întrebuințată, lăsând trupele, însărcinate cu apărarea retragerii armatelor, fără artilerie. Dealtfel, trebuie să spunem că la acea epocă armata rusească suferea mult de lipsa munițiilor de artilerie, așa că întreaga armată s'a retras sub protecțiunea unor ariergarde aproape fără de artilerie.

Aliații țin cu orice preț să taie retragerea armatei ruse și să o destrugă. Pentru a ajunge la această țintă ei privesc ca scop imediat cucerirea cetății Ossowitz, care rezistă încă cu multă îndârjire, și ruperea liniilor ruse la Sud de Wlodawka (26 Iulie).

Armata generalului Eichhorn, care se găsește pe stânga Niemenului, s'a apropiat de Kowno și l'a amenințat, intențiunea lui fiind să execute un marș învăluitoare către Vilna și Minsk pentru a

cădea pe comunicațiunile marelui duce Nicolae. Pentru atingerea scopului trupele germane dau atacuri înverșunate asupra pozițiunilor înaintate dela Kowno, cari însă rămân fără succes. In noaptea de 26 spre 27 Iulie ele atacă cetatea, după ce o bombardase toată ziua cu artilerie grea. Atacul nu a reușit, și Germanii au fost siliți să se retragă cu mari pierderi.

Rezistența cetăților Ossowitz și Kowno împedă orice încercare de întoarcere a noului front, cătră care se îndreaptă armatele rusești.

La 15 Iulie, trupele generalului Woysch au forțat trecerea Vistulei la gura râului Pilitza și au pus stăpânire pe calea ferată Ivangorod-Varșovia, izolându-le prin aceasta. Acum Germanii pot complectă cercul în jurul Ivangorodului, îl atacă și îl cuceresc la 20 Iulie, după o slabă apărare.

La 24, Varșovia e și ea evacuată.

La 27 Iulie, trupele generalului Von Scholtz, cari atacau sectorul Lomja-Ostrov, fac o spăr-tură în linia de apărare dinaintea Lomjei, luând cu asalt câteva pozițiuni fortificate, și apoi pă-trund în localitate.

Pe frontul Vistulei, trupele generalului Gall-witz, după ce au cucerit Seroszk și Zegrze pe Narew, trec în spațiul dintre Narew și Vistula

și încearcă să cucerească pe la Nord capul de pod Nowo-Georgiewsk, fiindcă pe la Est nu putea fi luat decât cu prea mare greutate. Trebuie să amintesc că această cetate era singura pe care Rușii nu o evacuasă.

La 29 Iulie, trupele generalului Voyrsch atacă pozițiunile ruse la Nord de Iwangorod și trec Vistula.

La Sud, pe Bug, Zlota-Lipa-Prut, Rușii apără cu succes acest front.

Armatele ruse, continuând retragerea spre Est, opun o mare rezistență armatelor germane, cari căutau să le rupă frontul, să le taie retragerea și să le destrugă. Totul face să se creadă că în sfârșit Rușii vor putea să-și regăsească, pe linia Kowno-Ossowitz-Brest Litovsk-Rowno-Luzk-Dubno, echilibrul pierdut.

La dreapta Rușii au căutat să oprească înaintarea Germanilor, cari strângeau tot mai tare cercul împrejurul cetății Kowno și amenințau Vilna.

La 3 August trupele germane resping, după o luptă înverșunată, o puternică eșire a garnizoanei din Kowno; dar la 5 cetatea cade. Rezistența garnizoanei a fost mare, ea însă a trebuit să cedeze numărului copleșitor. Insuficiența garnizoanei se poate vedea după numărul mic al prizonierilor căzuți în mânele Germanilor:

numai 20.000 oameni. Căderea acestei cetăți si-
lește pe Ruși să golească toată regiunea de la
Sud până la Grodno.

De acum pe frontul de Nord nu mai sunt
decât trei cetăți cari continuă rezistența : Grodno,
Ossowitz și Nowo-Georgiewsk, dar aceasta din
urmă a pierdut câteva forturi. La 6, Nowo-
Georgiewsk cade în mânele generalului Besse-
ler. Căderea ei se datorește artileriei de calibru
mare, care a distrus totul în sectorul de Nord.

Nowo-Georgiewsk, care completează la N. și V.
acțiunea Varșoviei, eră considerată ca una din
cele mai puternice cetăți din Polonia, și pentru
aceea Rușii au ținut să o păstreze chiar după
părăsirea Varșoviei, dându-i rolul pe care Aus-
triicii l-au dat cetății Przemysl, când au fost
siliți să părăsească Galiția.

Germanii dându-și seama de importanța ce-
tății, au întrebuițat procedarea dela Anvers.
După două săptămâni de rezistență ea a cedat,
deși avea o garnizoană foarte puternică. Ger-
manii mărturisesc că au făcut 80.000 prizonieri.

Armata rusească și-a terminat retragerea la
Est de Bug aproape în același timp când a că-
zut cetatea Kowno. Pentru Ruși a fost de mare fo-
los că această cetate de baraj a rezistat până
când toate forțele dela centru s'au retras dincolo

de Bug. Totuși, situațiunea e critică, căci Niemenul și Bugul încep a fi amenințate pe la spate. În adevăr, la 13 August, Rușii sunt siliți să părăsească falnica cetate Ossowietz, după ce trupele lui Von Scholtz au pătruns în frontul de Sud.

Această cetate nu a fost evacuată de Ruși decât după o rezistență eroică, opusă tuturilor încercărilor făcute de inamic de a o cucerii, și atunci numai după căderea tuturilor cetăților dela apus: Iwangorod, Varșovia, Nowo-Georgiewsk, Pulhusk, Ostrolenka, Lomja, cu cari împreună apără regiunea centrală a Poloniei; după căderea cetății Kowno, care apără spatele acestei regiuni; și după ce Rușii s'au decis să refuze bătălia decizivă pe Bug și să-și constituiască noul front de operațiuni la răsărit de acest riu și de Niemen.

Prin căderea Ossowietzului și intrarea armatelor austro-germane în Brest Litowsk, fără luptă, linia Narew-Bug e în stăpânirea aliaților. Intoarcerea complectă a acestui front e împedecată la Nord de cetatea Grodno de pe Niemen, iar la Sud de trilaterul volhynian.

La 20 August trupele germane au ajuns în fața cetății Grodno, unde încep luptele crâncene pentru cucerirea linielor de rezistențe succesive ale cetății, cari în cinci zile, și constituiesc acțiunea cea mai însemnată în regiunea Niemenului. Aceasta e ul-

tima cetate poloneză de pe frontul strategic de Nord și ultimul obstacol care mai stătea în calea armatelor cuceritoare în drumul lor spre N-E. Prin căderea cetăților dela Sud, Luck și Dubno (pe Styr), linia Narew-Bug e întreagă în stăpânirea aliaților, cari și-au arătat hotărîrea de a nu se mulțami cu ocuparea Poloniei, ci de a trece la răsărit de Bug și de a urmări pe adversar, în retragere, spre noul său front de apărare.

Aceasta e pe scurt epopea cetăților cari constituiau sistemul defensiv al Poloniei.

Și acum pun întrebarea: Și-au făcut cetățile din Polonia datoria în acest războiu?

Eu cred că se poate, fără sfială, răspunde: Da.

Și-au făcut datoria, ținând pept ofensivei germane pe frontul de Vest și de Nord, pe când armatele însărcinate cu ofensiva strategică, cari pătrunsese în Austria, luptau ca să cucerească Galiția și Bucovina și să pătrundă, apoi, prin Carpați și Beskizi în Ungaria. În această grea perioadă a războiului, ofensiva armatei germane dela Nord și dela Vest a fost ținută în loc și frântă de armatele rusești cari, sprijinite pe niște fronturi organizate cu întăriri permanente — nu dintre cele mai tari nici toate de aceeași tărie — au putut respinge ata-

curile armatelor germane și interzice pătrunderea lor în interiorul sistemului defensiv.

Și-au făcut datoria când, după ruperea frontului rusc de pe Dunaietz și respingerea armatelor a 3-a și a 8-a din Galiția, armatele rusești dela Vest de Vistula și de pe frontul de Nord au putut, mulțămită sprijinului cetăților și locurilor întărite, să reziste la toate atacurile armatelor mareșalulu Hindenburg și să le țină în loc până când marele duce Nicolae, sub presiunea armatelor austro-germane cari pătrunseseră în Polonia prin frontul de Sud, și-a retras armatele la Est de linia Narew-Bugi le-a dat o nouă grupare și le-a îndreptat spre un nou front de operațiuni.

Trebue să adăogăm că operațiunile din Polonia, după bătălia dela Dunaietz, ar fi avut desigur alt rezultat, dacă armatele rusești ar fi găsit în retragerea lor din Galiția o fruntarie solid organizată, cum a găsit armata a 10-a pe fruntaria de Nord, în Ianuarie 1915, după înfrângerea din Prusia Orientală. „Când o armată e silită să bată în retragere, fortărețele de pe fruntarii vor opri în loc pe vrăjmaș și îl vor împedica de a-l urmări cu sușița în coastă (Von Bernhardt)”. Dacă armatele rusești din Galiția au suferit o groaznică înfrângere, cauza este că în retragerea lor nu au putut găsi pozițiuni de retragere înapoia fruntariei solid organizate.

Și-au făcut datoria fiindcă, mulțămită numai și-
rului de cetăți de pe Narew, Bobr și Niemen, ata-
curile învăluitoare între Vistula și Bug, la Sud și
între Niemen și Dvina, la Nord, nu au reușit să
prindă în clește armatele rusești și să le destrugă, așa
cum se hotărîse. Nicăeri pe întregul front, armatele
ruse nu s-au retras din cauză că vre-o cetate ar
fi căzut, ci cetățile au cedat, sau au fost părăsite,
din cauză că armatele s'au retras spre un nou
front. Observațiunea ce fac trebuie reținută, fiind
de mare însemnătate în judecarea cetăților din
Polonia rusească.

Ar fi putut face cetățile rusești mai mult de
cât au făcut ?

Răspund: da, dacă li s'ar fi cerut și li s'ar fi
dat mijloace.

Un critic militar ¹⁾ cercetând activitatea cetă-
ților rusești, judecă astfel chestiunea.

„Reluând obiecțiunile în contra cetăților, s'a
zis: Rușii au părăsit cetățile lor fără a le apăra,
deci ele erau nefolositoare. Foarte rău au făcut.
Dacă, lăsând garnizoane convenabil protese și
armate, cari nu ar fi provocat un gol simțit în
enorma massă a armatelor rusești, ar fi putut

¹⁾ Colonel Gautier. Sur la prétendue failite des places fortes.
(La Revue Hebdomadaire, 16 Octobre, 1915. Paris).

să-și asigure pentru mai multe luni importante treceri și căile ferate pe cari le păzeau Kowno, Grodno și Brest-Litowsk, ei ar fi făcut foarte anevoioasă urmărirea și reaprovizionarea adversarilor lor. Și aceasta trebuia cu atât mai mult cu cât, tactica Rușilor fiind să facă golul împrejurul lor, căile ferate comandate de aceste cetăți deveneau indispensabile pentru traiul și hrana armatelor aliate. Dar, cu ce s'ar fi apărat aceste cetăți, când se știe că Rușii nu mai aveau munițiuni pentru artilerie? Atacul unei cetăți se pregătește cu tunul, dar se execută tot cu baioneta. Ca să se pregătească, atacul are trebuință de multă munițiune de artilerie pentru a destruge organele vii ale apărării și obstacolele din drumul lor. Apărarea nu are aceiași nevoie, căci ea nu are decât să contrabată bateriele atacului pentru a întârzia atingerea scopului ce urmăresc. Ceace, însă, îi trebuie e munițiune multă de infanterie (cartușe de infanterie aveau Rușii în cantitate). Aci este superioritatea apărării asupra atacului. *A ține luni întregi și cu forțe relativ slabe puncte strategice importante va rămâne totdeauna o necesitate pentru conducerea războiului.*

Fără a intra în analiza argumentării colonelului Gautier, găsec că are multă dreptate când

zice că părăsirea cetăților poloneze nu însemnează că ele erau nefolositoare, și când impută comandamentului rusesc că nu a prelungit mai mult rezistența unor anumite cetăți.

Fără a intra în discuțiuni oțioase găesc că erau trei cetăți — Kowno, Varșovia și Brest Litowsk — a căror rezistență trebuia prelungită cât se poate mai mult.

Eu nu am înțeles căderea așa de răpede a cetății Kowno, solid organizată și apărată de o garnizoană destul de mare, ca să poată rezista încă câteva săptămâni atacurilor germane. Această cetate era în adevăr un punct strategic de mare importanță, căci, dimpreună cu Olița și Grodno, apăra Niemenul mijlociu pe o lungime de 120 km, intercepta drumurile cari duc din Nordul Prusiei Orientale în interiorul Rusiei pe la Nord de bălțile Pinskiului și interzicea unei armate vrăjmașe pătrunderea în Polonia printre fruntaria Prusiei Orientale și regiunea bălților. De stăpânirea acestui punct atârna și stăpânirea Wilnei și rezistența cetăților dela Sud.

În adevăr, după căderea acestei cetăți nu au trecut decât două săptămâni și a căzut cel din urmă punct întărit, Grodno, căci falnica cetate Ossowitz fusese evacuată cu câteva zile înainte. Când se va scrie istoria documentată a războ-

iului, se va vedea cauza adevărată care a împedat rezistența mai lungă a cetății Kowno.

Trec la cele două mari cetăți Varșovia și Brest-Litowsk. Ori din ce punct de vedere, politic sau militar, ne-am pune, s'ar fi cerut ca apărarea Varșoviei să fie împinsă cel puțin până la căderea liniei principale de apărare, dacă nu până la secarea tuturilor mijloacelor ei de luptă, și păstrată ca o garanție pentru pacea viitoare (Belfort în 1870, Port-Arthur în 1904, Adrianopole în 1912—913, Przemysl în 1914—915). Și din punctul de vedere militar, se cerea ca apărarea Varșoviei să fie prelungită. Dar, greșeala cea mare s'a făcut când s'a părăsit fără luptă cetatea Brest-Litowsk, care stăpânește cel mai însemnat nod de comunicațiuni din punctul de vedere militar, care stăpânește drumurile ce străbat regiunea mlăștinoasă a Pinskiului, care trebuia să fie un însemnat centru de aprovizionare pentru armatele aliate în operațiunile lor din interiorul Rusiei. Brest-Litowsk se cuvenea a fi păstrat și apărat cu cea mai mare energie, cu atât mai mult cu cât nu conținea în interiorul său nici o populațiune civilă care ar fi trebuit hrănită, nici aglomerațiuni de clădiri cari ar fi trebuit ferite de bombardare.

Comandamentul rusesc se cădea să facă pentru Brest-Litowsk ceea ce au făcut Austriacii pentru

Przemysl. Amintind cazul acestei cetăți, nu am intențiunea ca să discut afirmațiunea d-lui Ch. Humbert, care, pentru a dovedi premisa sa că „o armată cu cât dispune de un armament mai puternic cu atât va cuceri mai răpede o cetate“, premisa absolut adevărată, aduce ca pildă cetatea Przemysl, care a rezistat luni întregi Rușilor, dar a fost recucerită de Germani numai în câteva zile. Nu. Intențiunea mea e să arăt că Austriacii, fiind siliți să cedeze pas cu pas teritoriul Galiției, au lăsat în urma lor ca zălog această cetate, și pentru a crea dificultăți adversarului și pentru a avea un punct de sprijin la regularea socotelor, presupunând că cetatea va putea lupta până la încheerea păcii.

4. Cum trebuie judecată apărarea cetății austriacă Przemysl.

Austriacii, partizani ai ideelor generalului Brialmont și colonelului Leithner, au dat o mare desvoltare fortificațiunii cuirasate și despărțirii organelor destinate apărării apropiate de cele depărtate. Marile cetăți Przemysl, Cracovia și Trente pot fi citate ca o aplicațiune a acestor idei.

Przemysl a fost considerat ca una din cele mai însemnate fortărețe din răsăritul Europei și ca

cetatea cea mai tare, pe care Austria putea să o opună invaziunii rusăști. După războiul din 1870, Austriacii s'au hotărît să o fortifice puternic. Dar organizarea ei adevărată începe la 1890. Ea avea la începutul războiului două centuri de forturi, din cari unele erau făcute din 1910. Prima linie avea 19 forturi legate între ele prin întăriri de intervale. Perimetrul acestei linii era de 45 km.

Această cetate așezată, pe râul San, în centrul Galiției, stăpânește cel mai însemnat nod de comunicațiuni din această provincie, care leagă: Cracovia, prin Tarnow, cu Lembergul; Jaroslawul, cu Ungaria, prin Lupkow, și cu linia ferată care unește picioarele Carpaților cu Lembergul și Bucovina.

Stăpânirea acestui punct strategic era de interes capital pentru Austria, și de aceea statul-major austriac acumulasă în cetate mijloacele de apărare și de rezistență cele mai moderne, luase măsuri ca să se dea organizarea cea mai completă intervalelor dintre punctele de sprijin ale liniei principale de rezistență, și să se opună armatei asediatoare o puternică apărare exterioară, capabilă de a prelungi cât se poate mai mult rezistența cetății.

Toate măsurile luate de Austriaci din timp de pace și după începerea războiului, din cari unele

fusese dictate de experiențele dobândite de armatele aliate la atacurile cetăților belgiane și franceze, făceau să se prevadă un asediu lung și plin de însemnate fapte de arme. Sarcina armatei de asediu urmă să fie grea: din cauza iernei aspre, din cauza terenului care nu permitea aducerea și instalarea gurelor de foc de calibru mare oriunde necesitățile tehnice și tactice cereau, din cauza hârțuelelor la cari a fost pusă neconținut de trupele inimice cari veneau în ajutorul cetății, mai cu seamă dela Vest și dela Sud. Și cu toate aceste, cerințele operațiunilor generale ale armatei rusești impuneau ca ea să fie atacată cu mijloacele cele mai violente pentru a fi cucerită cât mai curând.

Przemyslul fusese asediat întâia dată pe la mijlocul lui Septembre (s. v.) 1914, dar după câțva timp armata asediatoare a fost silită să se retragă (pela sfârșitul lui Septembre s. v.) pentru a face față altor obligațiuni în Polonia de Sud. Reasediată în Octombre, cetatea nu a capitulat decât la 10 Martie (s. v.) 1915, silită de foame și de secarea puterilor, după ce a suportat acest asediu aproape 140 zile și după ce valorosul său apărător, generalul Kusmanek, a făcut tot ce i-au cerut datoria și onoarea militară.

Cauzele determinante ale căderii acestei cetăți

au fost: lipsa de hrană (toți caii armatei, afară de ai ofițerilor fusese mâncați în timpul asediului) și boalele molipsitoare (între altele, frigurile tifoidă), amândouă provocate de marea aglomerație din cetate. Aceasta, în ultima analiză, e cauza cauzelor și asupra ei mă voiu oprî o clipă.

Relațiunile oficiale din Petrograd spun că Rușii au capturat la Przemysl 120000 prizonieri și 1000 tunuri de diferite calibre. Dacă se ține seamă de cei morți în timpul lungului asediu și de cei căzuți în zilele din urmă, când guvernatorul a încercat să părăsească cetatea cu întreaga sa armată, ajungem la o garnizoană de 170000 oameni. Această cifră am găsit-o în toate relațiunile pe cari le cunosc până astăzi. O asemenea garnizoană corespunde trebuințelor cetății?

Garnizoana unei cetăți trebuie să fie în raport cu capacitatea de luptă a cetății și cu rolul ce aceasta îndeplinește în apărarea teritoriului. Efectivul unei garnizoane se socotește după capacitatea de luptă, adică după desvoltarea ce s'a dat cetății și armamentul cu care ea a fost înzestrată; iar calitatea tehnică după însemnătatea atribuită cetății. Cu cât mersul operațiunilor generale ale armatei de câmpie va atârna mai mult de stăpânirea unei cetăți, cu atât garnizoana ei

va trebui să fie mai numeroasă și constituită din trupe de mai bună calitate.

Przemysl stăpânează un nod central pe comunicațiunile armatelor ruse, cari operau spre Cracovia și în Carpați. În asemeni condițiuni, orice mers înainte către obiective noi ar fi constituit o imprudență strategică din partea Rușilor, cât timp cetatea ar fi rămas în stăpânirea armatei austriace. (Amintesc situațiunea armatelor rusești din Bulgaria. în războiul din 1877—78, creată prin cetatea de moment dela Plevna). Deci, i s'a convenit o garnizoană numeroasă și compusă din trupe bune.

După toate socotelele întemeiate pe încercările războaelor trecute, această cetate cu un perimetru de 45 km. putea fi apărată în bune condițiuni de o armată de 50 la 60 mii oameni. Cetatea Adrianopoli, cu un perimetru de 40 km. a avut, în războiul dintre statele balcanice cu Turcii, 1912—13, o garnizoană de 42—45 mii oameni, cu care Shukri-Pașa a condus apărarea admirabil de bine, față cu tenacitatea și sforțările armatei asediatoare sârbo-bulgară; și de sigur că cetatea nu ar fi căzut, nici după armistițiul, dacă ar fi dispus de un serviciu de recunoașteri bine organizat.

În loc de 50 sau 60 mii, s'a dat cetății Przemysl 170000 oameni, adică de trei ori mai mult decât

ii trebuiau. Aceasta a fost o mare greșală, greșala care i-a slăbit rezistența și i-a pricinuit căderea. Afirmațiunea ce fac pare că răstoarnă principiile tactice, și totuși e întemeiată.

În bătăliile de câmpie, numărul e un factor de întâiul ordin. Un câmp de bătaie e cu atât mai lesne de apărat, sau de atacat, cu cât va fi apărat, sau atacat, de trupe mai numeroase. Aceasta e un adevăr principal, care nu e subordonat decât condițiunii ca trupele să aibă la îndemână spațiul necesar de manevrare și de desfășurare. Dacă condițiunea aceasta e satisfăcută, principiul devine absolut.

În războiul de asediu, intervin alte considerațiuni cari stabilesc efectivul maximal al garnizoanei unei cetăți, și tot ce depășește acest efectiv nu numai că e dăunător apărării cetății, dar chiar și operațiunilor armatelor de câmpie.

E dăunător apărării cetății, fiindcă mijloacele de traiu aflate în cetate se vor isprăvi mai curând, și prin aceasta se va scurta și timpul de rezistență al cetății. Pentru cetăți cu o populațiune mică, mai ales, cum a fost Przemysl, acest neajuns e și mai mare, căci o garnizoană prea mare nu va găsi în oraș acea rezervă de alimente și mijloace de trai, cari se găsesc, în general, în orașele cele mari. Astfel o populațiune militară de

150000 oameni nu va găsi niciodată într'un oraș de 50000 locuitori nicio parte din ceea ce îi trebuie, dacă Administrațiunea Militară nu a organizat din timp de pace mari depozite de subzistențe, de traiu și de material sanitar. Dimpotrivă, o armată de 100000 oameni va putea să se ajute mult de mijloacele ce va găsi într'un oraș cu o populațiune de 300 sau 400 mii locuitori, dacă Administrațiunea Militară nu i-a pregătit tot ce îi trebuia.

Rău s'a făcut, dar, că s'a închis în Przemysl o armată de 170000 oameni, când cetatea nu avea decât ceea ce trebuia garnizoanei sale normale. Credința mea este că dacă i s'ar fi dat numai 60000 apărători, cetatea ar fi putut să reziste încă 6 luni presiunii armatei asediatoare. Comandamentul austriac a căzut și el în marea greșală a lui Bazaine și a plătit, ca și acesta, scump greșala ce a făcut. Eu credeam că în acest războiu, în care luptă cele mai bune armate din lume, nu se vor mai repetă greșalele din veacul trecut.

Conchid că, prin sporirea peste măsură a garnizoanei de apărare, s'a slăbit capacitatea de rezistență a cetății, și în același timp s'a slăbit și armata de câmpie cu cel puțin efectivul a două corpuri de armată, cari erau atât de necesare pentru operațiunile ei.

În loc de un efectiv atât de exagerat, această cetate avea trebuință de trupe solide, în stare de a desfășura o mare rezistență pasivă pentru a depărta cât mai mult ziua capitulării, și în acelaș timp în stare de a exercita o acțiune activă pentru a uză și reduce neconținut mijloacele de luptă ale atacatorilor. Numeroasa garnizoană dată cetății a fost în general lipsită de aceste calități morale și tehnice. Afirmatiunea ce face bazată, între altele, pe relațiunile asupra evenimentelor întâmplate în cursul asediului și mai cu seamă în cursul luptelor din ultimele zile.

Austriacii atribuesc și unei cauze speciale căderea Przemyslui, pentru organizarea căruia ei cheltuiseră în ultimii cinci ani sume enorme. Se zice că răposatul colonel Redl, fostul cap al biroului secret dela marele stat-major și apoi capul de stat-major al unui corp de armată din Galiția, ar fi vândut Rusiei planurile cetății în preajma acestui război.

Dacă adăogăm și această cauză specială la cele dintâi două, și dacă le îmbrăcăm în marea cauză care face — și a scos-o la lumină — slăbiciunea armatei austriace: împetrișarea rasselor și lipsa de legătură sufletească dintre cadre și trupă, ne vom explica pentru ca cetatea Przemysl nu a rezistat mai mult, cum de pildă cetatea poloneză Os-

sovietz, căci în vederile comandamentului și guvernului eră ca ea să reziste până la terminarea ostilităților. Că a răspuns menirii ce i s'a dat, atât cât omenește se poate, că întăririle sale au rezistat atacului înverșunat al artileriei de asediu rusă — care conține guri de foc, model nou, de mare calibru și cu mare putere de destrugere — e un ce cunoscut astăzi de toți și necontestat de nimeni. Dacă și garnizoana ar fi fost constituită din trupe bune și omogene și redusă la ceea ce eră necesar apărării, dacă apronizarea cetății ar fi fost complet făcută, nicio îndoială nu rămîne că ea ar fi rezistat încă, cel puțin, până la 20 Maiu 1914, când Austriacii au reluat-o dela Ruși.

D. Ch. Humbert pretinde că dacă cetatea a rezistat patru luni și jumătate atacurilor armatei rusești cauza e slăbiciunea armamentului de asediu al acestora; și că, slaba rezistență opusă atacului aliaților în Maiu, se datorește numai puternicului armament de asediu german.

Chiar dacă ar fi așa, eu nu a-și putea face decât concluzia firească la care tinde acest studiu: că dezechilibrul între mijloacele atacului și ale apărării rupe cumpăna între tun și fortificațiune, și că pentru a o redobânda trebuie să dăm apărării cetăților organizarea și mijloacele de cari are trebuință. Aceasta da. Dar, d. Ch. H. se înșală când

crede că trebuie să se stabilească vre-o corelațiune între cele două acte militare atribuite cetății. În-tâia dată, Przemysl a rezistat 140 zile și trebuia — ș'ar fi putut — să reziste mai mult, căci acesta eră rolul strategic al cetății în campania austro-rusă. A doua oară nu a rezistat de loc, căci garnizoana rusească s'a retras îndată ce armatele aliate s'au apropiat de ea, fiindcă, în complexul operațiunilor de retragere a armatelor rusești, ea nu mai aveà nici un rol. Pentru aceasta nu a rezistat, și comandamentul rus ar fi făcut o mare greșală, dacă ar fi sacrificat trupe și munițiuni (cari de altfel îi lipseau) ca să apere un punct întărit, care nu aveà nicio legătură cu executarea planului, ce-și făcuse statul-major rus după înfrângerile dela Dunaietz și Wisloka și trecerea armatelor adverse la Est de râul San.

**Incercările făcute până astăzi
nu ne îngăduesc să ne schimbăm judecata
asupra folosului cetăților.**

Imi pare rău că evenimentele de până astăzi nu ne-au îngăduit să constatăm valoarea fortificațiunilor germane, mijloacele și tactica întrebuintată de Germani pentru a le apăra. Datele

ce am fi cules și comparațiunea ce am fi făcut, între aceste și cele adunate în Franța, Belgia, Polonia și Galiția, ne-ar fi fost de mare folos ca să tragem concluziuni neîndoioase în chestiunea atât de desbătută a fortificațiunilor permanente.

În scrierea mea precedentă ¹⁾ am arătat sacrificiile făcute de Germania, înaintea acestui războiu și în vederea lui, ca să organizeze apărarea Rhinului și în special apărarea fruntariei de apus: sectorul Meuzei, Sierck-Metz și sectorul Rhinului, Mutzig-Strasburg-Istein. Pe fruntaria de răsărit, pe lângă cetățile de pe Vistula inferioară, Dantzig, Grandenz și Thorn, menite să apere frontul Vistulei de unde acest fluviu intră pe teritoriul german până la gura lui, Germania în unire cu Austria au organizat patrulaterul strategic silezian, compus din cetățile germane Posen pe Varta și Glogau pe Oder, și cetățile austriace Cracovia pe Vistula și Olmütz pe Morava. Desvoltarea dată întrebuițării fortificațiunii și îmbunătățirile aduse organizării ei, dela sfârșitul veacului al 19-lea până în ajunul războiului actual, sunt dovezi de preț ce a pus marele stat-major german pe cooperarea cetăților cu armatele țării, în cazul

1) Din învățămintele războiului de astăzi (pag. 165—168). Socec. București, 1915.

unui războiu defensiv, care ar fi avut ca teatru de operațiuni teritoriul Germaniei și al Austriei.

Da. Știu bine că mareșalul V. der Goltz a zis undeva că întrebuintarea fortărețelor descopere la un popor slăbiciunea morală și o stare de inferioritate mărturisită. Un fel de doctrină neprielnică eră răspândită în cercurile militare, și totuși planurile statului-major german au fost mulți ani subordonate existenței, pe fruntaria de Est a Franței a unui puternic sistem de întăriri; căci, dacă cetățile luate în parte nu oferă decât o slabă barieră care va putea fi oricând întoarsă sau mascată, nu tot așa e cu un sistem de cetăți capabil de a servi ca sprijin armatelor de manevră. Moltke degajase acest principiu în termenii următori: „Fortărețele nu-și dobândesc toată valoarea decât când sunt în legătură cu armatele de operațiuni“. Și acest principiu e confirmat de regulamentul francez asupra conducerii marilor unități: „Cetățile nu au valoare decât dacă pot înlesni operațiunile armatelor de câmpie“.

Și așa fiind, își închipue cineva că „dacă mâine am sparge frontul inamicului în Alsacia și Lorena, Metzul și Strasburgul, cu organizarea ce li s'a dat, nu vor aduce mari neajunsuri înaintării armatelor franceze? Oare nu e evident că va trebui să le mascăm și să le întoarcem, ceeace va restrânge

r'o grea măsură zona operațiunilor noastre și va obliga să ne aruncăm asupra Rhinului pe Nord, unde vom avea deziluziunea de a găsi principalele puncte de trecere, poduri, drumuri, linii ferate, păzite de cetățile Colonia, Coblența, Mainz? Și oare cât timp ne va trebui ca să câștigăm aceste cetăți, când toți știu câte cheltuieli au făcut Germanii ca să organizeze în jurul lor pozițiuni la felul celor dela Aisne?

„Și ce s'ar fi întâmplat pe frontul austro-italian dacă aliații noștri, cu privirea asupra Triestului și Trentinului, nu s'ar fi izbit de atâtea linii de cetate Goriziei și de întăririle lacului de Garda? Aceste cetăți au dat faliment când au oprit toată vara ofensiva Italienilor, așteptând ca zăpada iernei să închidă definitiv Alpii? ¹⁾“.

Acum, când chestiunea fortificațiunilor permanente a fost astfel analizată, cred că putem judeca părerile d-lui Charles Humbert, formulate cu atâta ușurință și reproduse cu mai multă ușurință de criticaștii militari ai presei străine.

D. C. Humbert își întemeiază critica sa nedreaptă pe un adevăr afirmat de toți și necontestat de nimeni până astăzi: „Că singura ar-

1) Colonel Gautier: Sur la prétendue faillite des places fortes (La Revue Hebdomadaire, 16 Octobre 1915).

mată de câmpie e factorul predominant în războiu, că ea singură se poate mișca și mișcă cu ea materialul de artilerie și tot ce-i trebuie pentru a lupta ori unde și ori când“.

Acesta e un adevăr absolut. Dar tocmai, fiindcă armata de câmpie trebuie, și e datoare, să se miște pe teatrul de operațiuni pentru a fi acolo unde adversarul o atrage (exemplu : fruntaria de Nord a Franței, unde armata germană a atras pe cea franceză), sau unde ea voește să aducă pe adversar (ex. frontul Paris-Châlons-Verdun, unde armata franceză a atras pe cea germană), are trebuință de spațiu și de mijloace de mișcare: de spațiu, care să permită armatelor să se desfășoare; de drumuri, cari să le ducă cu înlesnire în punctele de unde va pleca acțiunea lor tactică.

Acel spațiu trebuie îngrădit și păzit pentru ca vrăjmașul să nu poată pune mâna pe el, înainte de a se termina concentrarea armatei; acele drumuri trebuiesc stăpânite intacte pentru trebuințele armatei noastre.

Ingrădirea și stăpânirea se face prin trupele de acoperământ, cari trebuiesc la rândul lor sprijinite, fiindcă altfel vor putea fi aruncate de masele adverse, dacă ar surprinde armata noastră în plină mobilizare, sau la începutul concentrării

Până astăzi știința războiului nu a putut în-
cipui altceva, pentru a sprijini acoperirea frun-
turilor, decât cetățile și cetățuile de oprire, cari
se așază la granițe, în punctele străbătute de
liniile de comunicațiuni, oriunde trecerea
dintr'o țară în alta nu e apărată prin însăși con-
figurațiunea fizică a punctelor de trecere (exem-
plu: granița Prusiei orientale, apărată de lacu-
rile mazuriene).

D-l Ch. H. afirmă că „Credința în valoarea
cetăților e încă un prejudiciu, pe care războiul
actual s'a însărcinat să-l desmintă cu puterea con-
cretă a actelor“. Orice ar zice protivnicul de
astăzi al fortificațiunilor — a cărui autoritate în
materie e, altfel, de mică valoare—acest războiu
a confirmat, nu a infirmat, rolul ce-l pot juca
cetățile în desfășurarea operațiunilor. Cât pentru
valoarea lor, dela început s'a văzut că echilibrul
între atac și apărare eră rupt în folosul atacului,
și că mijloacele de luptă, de cari au dispus mai
toate cetățile belgiane, franceze și rusăști, au fost
inferioare mijloacelor de atac ale armatei germane.
Afirmațiunea că în campania din Polonia for-
tificațiunea permanentă și-a dovedit neputința,
fiindcă niciuna din cetățile rusăști nu a putut
rezistă atacurilor germane, cu toată eroica lor
rezistență, s'a controlat și s'a găsit neexactă. Ade-

vărul e că cele mai multe au rezistat atât cât
cooperarea lor cu armatele de operațiuni a cerut.

Când judecăm un lucru trebuie să-i cunoaștem
bine alcătuirea și apoi rostul.

Afară de puterea dumnezeiască, nu cunoaștem
nici o altă putere activă, nici o altă rezistență pasivă,
fără termen. Totul are un termen, totul se
teștește, totul se mistue, dar totul se transformă
în lupta, prin lupta, pentru a continua lupta. Și
lucrările de fortificațiune, ca orișice lucru făcut
de mâna omului, au viața și atributele lor cu
termen, și acest termen nu poate fi sorocit la zi
fixă. Totul atârnă de împrejurări, pe cari ziua
de astăzi nu le poate nici prevedea nici socoti.
Ceeace li se poate cere este ca să satisfacă anu-
nite condițiuni, stabilite după experiența trecu-
tului și majorate după oarecari prevederi, al
cărora coeficient nimeni nu-l poate determina cu
exactitate.

Fortificațiunile, ca să fie folositoare, trebuiesc
să fie mai întâi în stare să suporte atacul adver-
sarului lor — artileria atacului, adică trebuie să
aibă o rezistență pasivă, care să le permită a
rezista loviturilor atacului; apoi, să aibă și putere
activă care să le permită a lupta cu acelaș ad-
versar.

Fortificațiunile, cari îndeplinesc această îndoită

condițiune, mai trebuiesc, pentru a fi folositoare, să fie așezate unde se cade și întrebuințate cum se cade.

O cetate, oricât de solidă și oricât de înzestrată cu tot ce-i trebuie pentru luptă, ar fi inutilă, și chiar dăunătoare, dacă ar fi pusă unde nu trebuie. E inutilă, fiindcă nu-și poate acorda acțiunea cu armata de operațiuni. E dăunătoare, fiindcă aservește o parte din mijloacele de acțiune ale armatei țării: trupe, armament, munițiuni, etc.

Cetățile rusești au fost de mare folos pentru operațiunile de câmp ale armatelor ruse atât timp cât ele au fost conduse cu pricepere și cu mijloace suficiente. Și, pentru a sprijini afirmațiunea ce fac, nu am decât să amintesc că, numai mulțimea cetăților așezate pe Narew, Bobr și Niemen, frontul de Nord al Poloniei a putut să reziste atâtea luni atacurilor înverșunate ale lui Hindenburg. Aceste cetăți au dat cel mai prețios concurs operațiunilor armatei de câmpie rusăști. Rolul lor însă a încetat îndată ce armata a trebuit să se retragă, ne mai putând rezista împingerii dela Sud-Vest. Cetățile nu constituiesc entități individuale, ci părți dintr'un sistem organic, strategicește și tațicește bine definit. Cetățile situate lângă o fruntarie constituiesc umerii și punctele de sprijin ale armatei însărcinată cu operațiunile

pe acea fruntarie. Când armata dispăre, sau nu mai e în stare să se bată, la ce mai pot folosi umerii și punctele de razem? La ce mai pot folosi bazele operațiunilor maritime după ce forțele maritime au fost distruse? Cetățile rusești nu au fost evacuate fiindcă nu mai erau în stare să reziste atacurilor armatelor aliate, ci fiindcă armata rusească nu mai putea susține lupta cu aceste armate.

Cetățile nu trebuiesc considerate ca un talisman al înfrângerii, ci ca un mijloc de acțiune pus la dispozițiunea armatelor. În operațiunile de pe teatrul de operațiuni de Vest, Germanii, cari și cunoșteau mijloacele de acțiune și cunoșteau în același timp și fortificațiunile de pe fruntaria franceză, le-au găsit prea tari și capabile de a-i ține prea mult timp în loc. Această zăbavă probabilă, care nu se potrivea cu planul general al campaniei, i-a silit să iee alte linii de operațiuni, să forțeze bariera belgiană, Liège-Namur, mai slabă de cât bariera franceză și să nesocotească neutralitatea Belgiei, garantată de Prusia, pentru a intra în Franța prin fruntaria ei de Nord, a cării organizare defensivă fusese omisă.

De sigur că întăririle franceze de pe Meusa (fruntaria de Est) erau să cedeze și ele atacului

armatelor germane, dacă aceste nu ar fi găsit alt mijloc ca să intre în Franța, dar numai după ce ar fi opus o lungă rezistență (admițând cazul unei defensive-strategice a armatelor franceze). Ori, această rezistență era socotită de statul-major german prea lungă, și de aceea el a evitat fruntaria de Est. Eacă adevăratul rol strategic al fortificațiunilor: ele sunt chiamate să aducă anumite servicii armatelor de operațiuni; mai mult nu trebuie să li se ceară. În cazul de față, perdeaua fortificațiunilor franceze de pe Meuza era chiamata să acopere mobilizarea și concentrarea armatei franceze și apoi să i înlesnească operațiunile strategice și tactice. Intrebuițarea fortificațiunii permanente la organizarea apărării fruntarielor deschise e azi mai mare ca în timpurile trecute, și războiul actual a pus-o și mai mult în vază.

Apărarea, pe care Austriacii o opun dealungul întregii granițe despre Italia, este dintre cele mai active; și, la atacurile italiene, ei opun contra-atacurile cele mai înverșunate, așa că s'ar părea de multe ori că Austriacii sunt în ofensivă, iar Italienii în defensivă: o răsturnare de atitudine tactică pe întregul front. Această tactică de apărare a Austriacilor a fost dela început posibilă numai grație organizării defensive

a regiunii fruntariei, făcută înainte de războiu prin ajutorul fortificațiunii permanente și completată, dela 1 August 1914 până la intrarea Italiei în războiu, după stăruințele și indicațiunile generalului Conrad von Hoetzendorf, capul marelui stat-major al armatei austro-ungare. Cooperațiunea armatei austriace cu sistemul defensiv al fruntariei face ca ofensiva armatei italiene să nu poată progresa cu iuțeala la care se așteptau aliații Italiei.

Dar, chiar dacă am fi găsit adevărată afirmațiunea d-lui Ch. Humbert, că în acest războiu nicio cetate belgiană, franceză sau rusască, nu a putut rezista artileriei și atacurilor germane, tot nu s'ar putea trage concluziunea că cetățile sunt inutile și primejdioase. Nu, căci s'ar da înainte de terminarea judecării procesului. De unde urmează oare că, dacă cetățile belgiane, franceze și rusăști au dat faliment, toate cetățile din lume au dat faliment ?

Până acum nu am văzut decât trei cetăți belgiane, câteva cetăți franceze de pe fruntaria de Nord și cetățile rusăști din Polonia în fața artileriei austro-germane și a mijloacelor lor de atac. Multe din cetățile aceste erau sau neisprăvite, sau vechi, sau surprinse înainte de a fi puse în stare de apărare ; armamentul lor era în

mare parte vechiu, de calibre și cu proprietăți balistice inferioare artileriei atacului. Găsindu-se într'o asemenea stare de inferioritate față cu atacul, apărarea putea să cedeze lesne. În majoritatea cazurilor nu a cedat. Totuși eu admit, în interesul demonstrațiunii, că a cedat. Ei, și? Pot să formulez vre-o deducțiune?

Nu, căci cunosc inversa. Nu am văzut nouele cetăți germane din Lorena și din Alsacia, de pe Vistula, Warta și Oder, atacate de artileria franceză, sau rusă, și apărate de tunul german din întăriri și din intervale. Nu le-am văzut la luptă, și-nu știu dacă vor învinge, sau vor fi învinse. Deși, judecând după cazul cetății Przemysl, am putea crede cu multă probabilitate de a nu greși, că aceste cetăți nu vor putea fi cucerite decât prin foame, totuși eu mă opresc de a trage concluziuni.

Dar, să împing și mai departe discuțiunea și să presupun că dela începutul războiului armatele franceze și rusești ar fi luat ofensiva strategică, care le-ar fi dus în fața cetăților germane din Alsacia și Lorena și din Posnania, sau Silezia. Credința mea este că cetățile Metz și Strasburg cu anexele lor, cetățile Thorn, Cracovia, Posen, etc., cari au o organizare cu totul recentă și sunt armate cu guri de foc de

calibru mare, mobile și bine adăpostite, ar fi putut să reziste acțiunii artileriei atacului și să o neutralizeze, și ar fi silit armatele adverse să se abată din drumul lor. Presupunerea ce face admisă și de criticii militari francezi. Ce concluziune ar fi trebuit să tragă din această eventualitate d-l Charles Humbert? Că artileria franceză și cea rusă au dat faliment? Nu cred. Și, totuși, falimentului fortificațiunii eu nu aș putea opune decât falimentul artileriei, urmând logica celor ce cred în falimentul cetăților.

Ajungând aci, să-mi fie îngăduit a reproduce înțeleptul sfat pe care îl da un om înțelept.

„Se vorbește mult de câțva timp de falimentul cetăților. Trebuie să ne ferim de oarecari cuvinte. Cei cari întrebuițează imaginile și exprimă cu tărie o idee simplă pot deveni foarte periculoși. Falimentul cetăților, ca și falimentul științei, este unul din acele cuvinte. Cuvântul se aude în oarecari cercuri militare, presa a pus mâna pe el, publicul îl va adopta mâine, și această noțiune poate deveni dăunătoare în viitor și chiar pentru conducerea operațiunilor războiului de astăzi¹⁾).

1) Colonelul Gautier. Sur la prétendue faillite des places fortes.

1. Cum trebuie judecată organizarea viitoare a apărării țărilor.

Dar, dacă cetățile și locurile întărite au jucat până acum un rol onorabil în acest războiu, nu urmează că întrebuițarea și organizarea lor nu au lăsat de dorit.

În paginile cari urmează voi arăta cum înțeleg întrebuițarea lor în organizarea apărării teritoriului, și voi încerca să schițez organizarea viitoare a cetăților atât cât lecțiunile războiului mă îngăduesc să o fac.

Organizarea apărării țărilor prin ajutorul fortificațiunii permanente. Mareșalul Von der Goltz în remarcabilul său studiu „Asupra Conducerii Războiului“, pe care anii nu l-au învechit încă, împarte în trei categorii lucrările de întărire, pe cari o țară le poate organiza pentru apărarea teritoriului și înlesnirea operațiunilor armatei sale: pozițiunile organizate, câmpurile întărite și cetățile.

1. *Pozițiunile organizate.* Scopul lor este ca să dea apărătorului un front tare, cu flancurile acoperite, în stare de a permite unei armate, numericește slabă, să reziste victorios unei armate superioare în număr. Ele mai pot servi ca să în-

tărească numai o parte a frontului pentru a face posibilă întrebuițarea masei armatei, sau a armatelor, pe restul frontului.

Cele dintâi au un rol mai mult strategic, și își găsesc locul în apropierea granițelor unei țări. Citez ca exemple: pozițiunile întărite de pe granița de răsărit a Franței (fronturile Verdun-Toul și Epinal-Belfort); pozițiunile întărite dela granița de Vest a Germaniei, de pe Mosela și Rhin (fronturile Thionville-Metz și Strasburg-Istein); frontul întărit din Polonia de Nord (linia Narew-Bohr-Niemen), etc. Dar, afară de pozițiunile organizate în apropierea granițelor, sunt altele cari se organizează în interiorul țărilor, pentru a constitui pozițiuni de rezistență, de unde armatele să poată stavili înaintarea armelor adverse și restabili echilibrul pierdut în urma unor bătălii pierdute. Citez: pozițiunile întărite, sau frontul, dela Ceatalgea, care acopere Constantinopole în contra unui atac dela Vest; frontul întărit Focșani-Nămoloasa-Galați, etc.

Celelalte pozițiuni organizate au mai cu seamă un rol tactic, care, fiind dată întinderea actuală a fronturilor și valoarea numerică a armatelor cari le întrebuițează, se poate transforma în strategic. Aceste pozițiuni nu au organizată decât o parte a frontului lor, aceea care nu se va ocupa decât cu puține trupe. Citez: frontul Vistulei Nowogeor-

giewsk-Opatow, care dela Ivangarod până la granița Galiției a fost lăsat neorganizat.

2. *Câmpurile întărite*. Un câmp întărit e destinat să servească ca punct de sprijin, sau ca redus al apărării, unei armate, care va renunța de voie bună și pentru un timp oarecare la liniile sale de comunicațiuni și de retragere. Deci, o armată nu trebuie să se retragă într'un câmp întărit decât dacă e sigură că îi va veni în ajutor o armată amică: într'un asemenea caz, armata va avea avantajul de a nu se slăbi prea mult continuând a se retrage, și de a provoca, în ceeace o privește, o suspensiune de arme care o va îngădui să se odihnească și să se mai întărească. Retragerea mareșalului Bazaine în Metz, 1870—71, a fost scuzată; dar rămânerea și închiderea armatei lui în această cetate, când știea că nici un ajutor eficace nu îi poate veni de afară, rămâne o greșală neertată.

Când capitala unei țări se întărește, ea trebuie considerată ca un câmp întărit.

O armată poate întrebuința un câmp întărit ca punct de sprijin pentru operațiuni ofensive cu o anumită rază de acțiune. În războiul actual, armata belgiană s'a retras în câmpul întărit dela Anvers, după ce armatele germane au pătruns în Belgia prin linia Meuzei și prin Luxemburg,

pentru a-l întrebuința ca punct de sprijin în operațiunile tactice ce a întreprins în urmă. Când însă armata belgiană s'a văzut amenințată de a fi distrusă de masele germane, s'a închis în această cetate cu speranța de a eși din ea cu ajutorul armatei engleze. Ajutorul nu i-a venit la timp, și ea s'a retras pe Yser, când a văzut că cetatea era amenințată să cadă. Retragerea i-a fost înlesnită de greșala făcută de comandantul armatei germane, care a căutat să cucerească cetatea prin atac forțat înainte de a o investi complet și de a asigura încercuirea armatei închisă în ea. Profitând de această greșală, armata regelui Albert a eșit din Anvers prin sectorul neinvestit, cuprins între Escaut și Olanda, și s'a retras pe râul Yser.

3. *Cetățile*. O cetate diferă de un câmp întărit prin raza ei de acțiune, și prin suprafața cuprinsă în interiorul liniei întărite, cari sunt mult mai mici. Din cauza aceasta acțiunea cetăților, cari nu fac parte dintr'un sistem, e mai mult pasivă, iar armatele bătute nu-și pot găsi refugiul în ele. De aceea, astăzi organizarea defensivă a țărilor nu mai admite cetăți izolate decât într'un singur caz: când o țară are provincii situate prea departe de centru, pentru a le putea apăra cu armata de câmpie care va fi chemată să opereze

în alte părți. Într'un asemenea caz, se fortifică orașul cel mai însemnat al provinciei, i se alcătuiește o garnizoană și i se dă toate mijloacele de luptă necesare, ca să poată rezista unui asediu până la încheerea păcii. O cetate, care ar rezista astfel, va putea scăpa provincia, sau regiunea de care ține, chiar dacă aceasta a fost ocupată de trupele inimice în timpul războiului. Ca exemplu putem cita cetatea Belfort, care a scăpat de anexare, după războiul din 1870-71, teritoriul Belfortului. Koenigsbergul, din Prusia Orientală, ar putea la întâmplare să joace un rol analog, dacă Germania ar fi silită să-și întreprindă armatele pe alte teatre de operațiuni pentru a susține o luptă lungă și îndărătnică.

Admițând necesitatea organizării defensive a țărilor, ne rămâne să cercetăm mijloacele întreprinse pentru realizarea ei.

Dacă ar fi să întărim din timp de pace toate punctele și toate fronturile, cari răspund unor necesități ale războiului deduse din diferitele ipoteze studiate de Statul-Major al armatei, am ajunge la un număr nesfârșit de cetăți și de locuri întărite, și totuși nu am putea susține că am prevăzut toate eventualitățile neașteptate ale unui război, care ar avea ca teatru de operațiuni teritoriul țării. În războiul de astăzi, ca și

în cel din 1870-71, numărul cetăților și cetățuilor a fost destul de mare și totuși au lipsit tocmai acolo unde nu ar fi trebuit să lipsească, (Pe fruntaria de Nord a Franței, în acest război; la Orléans și Amiens, în războiul din 1870).

Pentru a reduce numărul cetăților și totuși a avea acolo unde trebuiesc, trebuie căutat mijlocul de a face mobile cetățile. „O indicațiune în acest sens ne este dată de întrebuițarea ferului și oțelului ca elemente de protecțiune a gurelor de foc, astfel ca acestea cu adăposturile lor să formeze corpuri mobile. Desvoltând această idee se poate ajunge a acoperi localitățile importante prin mijlocul unui mic număr de aparate, cu cari am forma scheletul pozițiunilor și câmpurilor întărite. Aceste nu s'ar organiza decât în momentul când mersul operațiunilor le-ar face necesare. Cu chipul acesta statele nu ar mai întreține în permanență atâtea cetăți cu numeroase garnizoane pentru a ajunge să nu se folosească în război decât de una sau două, tocmai atunci când existențe lor în alte puncte ar fi de trebuință neînălăturată (von der Goltz)“.

Ideile mareșalului Von der Goltz privitoare la organizarea cetăților zise „de moment“ au fost reluate și susținute în Franța de generalul Langlois (Questions de défense nationale) în 1906.

Subt o formă mai eroică, d-l Ch. Humbert reia această idee: numai armata de câmp poate utiliza cu eficacitate un material puternic, pe care-l mișcă după trebuință, și se poate opune înaintării inamicului prin lucrări de fortificațiune răpede executate.

Ce bine ar fi dacă ideele, cari teoretic snt adevărate, s'ar verifică și în aplicațiune. Din nenorocire, aplicațiunea e funcțiune de timp și de împrejurări, de cari mare parte din teoreticianii militari nu țin samă când își emit ideile.

De sigur că, dacă am avea libertatea alegerii zilei de deschidere a ostilităților, ar fi mult mai bine să dispunem de materialul și de armamentul necesar pentru improvizarea cetăților, păstrat în depozitele armatei, pe care să-l scoatem în ajunul ostilităților, să-l ducem la fruntarie și să-l instalăm unde știm că vom avea trebuință de puncte de sprijin solid organizate. Dar, nici chiar atunci nu s'ar putea, fiindcă lucrările necesare pentru a organiza apărarea unei pozițiuni sunt lungi și cer timp. Și, chiar dacă am avea mijloace ca să organizăm răpede punctele de trecere, aceasta tot nu s'ar putea face, căci nu am ști încotro să îndreptăm materialul necesar, fiindcă adversarii nu au obiceiul să-și comunice cu câteva zile mai înainte intențiunile lor. Oare războiul actual

nu ne-a pus în evidență această imposibilitate? Pe când statul-major francez se pregătise să-și primească adversarul la fruntaria de Est, acesta s'a arătat pe neașteptate la fruntaria de Nord.

Propunerile mareșalului V. der Goltz nu sunt aplicabile la organizarea fruntarielor. Pentru a proba afirmațiunea ce fac, nu am decât să amintesc cazul capului-de-pod Liège, care eră o cetate permanentă, și totuși Belgienii nu au avut timpul necesar ca s'o pună în stare de apărare, adică să-i organizeze apărarea intervalelor prin lucrări de fortificațiune de câmpie. Apărarea fruntarielor nu se poate face decât cu intrări permanente, complete, armate și aprovizionate cu tot ce le trebuie ca să poată la fiecun moment primi lupta. Areste întăriri trebuiesc considerate ca vasele de războiu cari es la larg totdeauna echipate și armate, chiar în timp de pace.

În schimb, aceste propuneri pot fi aplicate la organizarea pozițiunilor din interiorul țării, mai cu samă în țările cu întinderi mari, pentru a creă puncte de sprijin armatelor a căror rezistență a început să se clatine și cari simt nevoia de a rupe bătălia, a se retrage și a lupta pe un nou front. De sigur că propunerile lui V. der Goltz s'ar fi putut aplica de armata rusească în războiul din Mandciuria pentru a-și organiza pozițiuni de luptă

pe Cha-ho, Mukden, etc., și în războiul actual pe Vistula între Iwangorod și granița Galiției, pe Bug, etc. Cu asemenea mijloace o armată poate să-și organizeze pozițiuni de rezistență chiar când luptă pe teritoriu străin, când împrejurările războiului o silesc să treacă dela ofensivă la defensivă. De unele din ele s'a folosit în acest războiu armata germană când, după bătăliile dela Sud de Marna, s'a văzut silită a se retrage spre Nord și a-și organiza un front defensiv. Printre alte mijloace, cităm întrebuințarea tunurilor cu tragere răpede de calibru mic sub cupole de sistem Schumann, de tipul celor întrebuințate de noi la regiunea întărită F.-N.-G.

Pentru apărarea fruntarielor, repet că alt mijloc nu există decât fortificarea punctelor de trecere prin ajutorul fortificațiunii permanente. În interiorul țărilor, însă mijloacele preconizate de V. der Goltz vor fi singure întrebuințate în viitor pentru organizarea pozițiunilor și punctelor de sprijin. Acesta e un mare învățământ ce ne dă războiul actual, pe care trebuie să-l reținem.

2. Cum trebuie judecată organizarea viitoare a Cetăților.

E greu să spun de pe acum în ce va constă viitoarea evoluțiune a fortificațiunii permanente apli-

cată la organizarea cetăților tereste,—în cadrul în care am așezat discuțiunea nu intră și apărarea fixă a coastelor maritime. E greu, fiindcă cea mai recentă organizare dată cetăților în Germania, și aplicată mai cu seamă la Metz, Thionville și Thorn, nu a fost încă pusă la încercare. E greu încă, fiindcă, pentru a stabili datele tehnice și considerațiunile tactice, pe cari se va razemă fortificațiunea viitoare și aplicațiunile ei, trebuie o îndelungată anchetă technico-tactică, care se va începe numai după încheerea războiului și se va face pe toate teatrele de operațiuni ani și ani întregi. Nu avem decât să ne amintim anchetele făcute la Port-Arthur după războiul din Mandciuria și la Adrianopole după războiul balcanic. Asediul acestor două cetăți nu a putut aduce multe învățăminte, și totuși armatele mari au trimis misiuni de specialiști, ofițeri de Artilerie, de Geniu și de Stat-major, ca să cerceteze la fața locului condițiunile în cari s'au desfășurat diferitele faze ale atacului și apărării, probele la cari au fost supuse organele cetăților și elementele lor constitutive, comparațiunea între artileria atacului și a apărării. Înainte de a începe actualul războiu mondial, datele fusese adunate, dar concluziunile nu erau încă formulate. E dar foarte probabil că învățămintele războiului actual vor cere timp mult pentru a fi culese, controlate și

clasate, ca apoi să poată servi la stabilirea principie-
lor pe cari se va întemeia *fortificațiunea de mâne*.

Până atunci putem afirma că evoluțiunea va
fi mai însemnată decât cea din 1888, impusă de
aparițiunea obuzului-mină, dar dedusă numai din
încercările făcute în poligoane, pe cale mai mult
statică, cu guri de foc de calibre mijlocii și cu în-
cărcături de explosive, cari nu au întrecut jumă-
tatea încărcăturilor celor mai mari guri de foc
puse în acțiune astăzi de armata germană.

Mai întemeez credința ce am și pe faptul că
în acest războiu s'a încercat pe o scară întinsă me-
toda de atac forțat germană, preconizată de gene-
ralul Von Sauer, care nu fusese admisă de cele-
lalte armate, atât timp cât în parcurile artileriei
germane nu existau guri de foc mari de calibru
mai mare ca cel din cetăți, și cât timp mijloacele
de transport se reduceau la tracțiunea animală.
Aparițiunea gurilor de foc de calibru mare în fața
cetăților și transportarea lor prin mijloace meca-
nice, făcând astăzi posibil atacul forțat al cetăți-
lor, noi modificări se impun și organizării cetă-
ților și tacticei războiului de asediu și de pozițiune.

E foarte curioasă observațiunea următoare: în
acest războiu armatele beligerante au încercat să
cucerească cetățile adversarului prin atac forțat,
pe câtă vreme atacul și apărarea pozițiunilor, în-

tărite prin fortificațiunea trecătoare, s'au făcut după regulile și cu mijloacele războiului de asediu, sub forma lui clasică formulată de Vauban. Cetățile, cari au stat în calea armatelor, au constituit pedeci, pe cari aceste au căutat să le suprimă cât mai răpede pentru a ajunge la obiectivul lor: întâlnirea armatelor adverse și distrugerea lor. Cetățile au constituit accidente, iar cucerirea lor a fost un mijloc, care nu se putea înlătura.

Cucerirea fronturilor ocupate de armate, pe cari aceste ș-au acumulat toate mijloacele de acțiune — însuflețite și materiale — și distrugerea acestor armate, constituiesc scopul urmărit de adversar. Unde frontul nu a putut fi întors nici străpuns, bătălia de pozițiune s'a transformat în războiu de asediu, în care ambii adversari s'au investit reciproc, s'au asediat și luptă după aceleași reguli, dar cu mijloace mult mai bogate și mai perfecționate, cum au luptat Francezii cu Rușii la Sevastopol.

Observațiunea ce am făcut e de folos pentru scopul ce urmăresc.

Dar, chiar înainte de a se încheia războiul și de a se cerceta cauzele și efectele diferitelor evenimente militare, cari ne vor servi la stabilirea viitoarei organizări militare a țărilor, putem întrevede de pe acum, după observațiunile sumare fă-

cute în cursul războiului, cari vor trebui să fie, în trăsuri generale, modificările ce se impun organizării cetăților.

Pentru a le schița, voiu aminti observațiunile ce s'au făcut de criticii militari.

Locot.-colonel Boissonnet găsește:

1. Că Franța a avut prea multe cetăți și locuri întărite, din cari multe fără niciun rost pentru apărarea teritoriului;

2. Că organizarea dată cetăților, după 1888, s'a întemeiat pe indicațiunile date de niște experiențe necomplete;

3. Că Statul nu a afectat creditele necesare pentru a ține cetățile la înălțimea progreselor realizate de artilerie și de arta constructorului.

Aceste trei observațiuni trebuiesc reținute, pentru a determina urmările ce pot avea când se va studia noua organizare a cetăților.

D. Charles Humbert găsește:

4. Că în războiul actual nicio cetate nu a putut lupta cu artileria și cu atacurile armatei germane;

5. Că o cetate nu poate fi apărată cu eficacitate decât de armata care o acopere, și că în data ce se lasă să fie asediată, și chiar investită, va cade cu siguranță;

6. Că Germanii au dat, de sigur, armatei lor de operațiuni materialul ce aveau adunat în ce-

tăți, și că formidabila artilerie întrebuintată de armatele de operațiuni a fost luată de sigur din cetăți.

Aceste trei observațiuni, în loc să fie puse în potriva fortificațiunilor, cum aveà intențiunea autorul lor, vor veni, cum voiu arătà, în folosul cauzei fortificațiunilor.

D. senator Bérenger, găsește :

7. Că nicio cetate nu trebuie să se lase a fi investită de artileria vrăjmașă ;

8. Că nicio cetate nu trebuie să se apere pe linia ei de apărare, ci înainte ;

9. Că nu există întărire care să poată rezistă timp mai lung enormelor calibre și puternicelor explozibile întrebuintate astăzi ;

10. Că cetățile trebuiesc să fie mai mult ca altădată înzestrate cu mijloace mobile, sau cari asigură mobilitatea personalului și materialului lor.

La aceste, adaog observațiunile mele :

11. Că s'au găsit orașe întărite pe fruntariile țărilor, în cari armatele vrăjmașe au putut pătrunde înainte de a fi căzut linia de apărare ;

12. Că s'a confundat organizarea cetăților de pe fruntarii cu aceea a cetăților din interiorul țărilor, cari au tot timpul ca să fie puse în stare de apărare prin lucrări complementare, ce se fac după mobilizarea armatei și sunt chiermate să completeze osătura permanentă a cetăților ;

13. Că cetățile nu au dispus de toate mijloacele, puse la dispozițiunea armatelor de câmpie de știința militară, pentru înlesnirea operațiunilor ce sunt chierate să execute ;

14. Că garnizoanele cetăților, fie din cauza insuficienței numărului, fie din cauza lipsei de mijloace, fie din cauza slăbiciunii comandamentului, nu au urmat cu strictețã principiile tactice ale războiului de cetate, din care cauză durata apărării a fost în general mai scurtă decât ne am așteptat ;

15. Că, pe când armatele austro-germane au dispus dela începutul ostilităților de o artilerie de calibru mare, care le urmă de aproape și pe care o puteau întrebuința atât la operațiunile de câmpie, cât și la atacul cetăților, cetățile țărilor adverse au avut parte din artileria lor legată de întăriri, așa că cetățile, cari nu au intrat în raza de acțiune a armatelor beligerante, nu au putut împromută armamentul lor armatelor amice, iar cele atacate nu au putut aduce armamentul din sectoarele neatacate pentru a mări mijloacele de luptă în sectoarele atacate. Această condițiune de inferioritate a apăsât mult asupra apărării cetăților : pe când atacul avea posibilitatea de-ași concentra într'un sector ales toate mijloacele lui de acțiune (exemplu : sectorul S—E al Anversului), apărarea rămânea tot timpul cu mijloacele sale răslețite.

Aceste fiind observațiunile ce am cules, îmi rămâne să arăt ce putem deduce din ele.

Organizarea cetăților se deosăbește după situațiunea geografică și rolul ce li se dă în apărarea teritoriului. Eu le deosăbesc în: cetăți situate la fruntarii, sau în apropierea lor (60 km), și cetăți din interiorul țării; organizarea lor diferă radical.

a) O cetate de lângă frontieră trebuie să fie veșnic în stare de apărare, fiindcă e chemată să intre în acțiune, de multeori, chiar din ziua declarării războiului. O asemenea cetate trebuie să fie mobilizată din timp de pace cu tot ce-i trebuie ca să primească un atac forțat, căci la asediu ea nu va fi decât far expusă. Situațiunea cetăților dela fruntarii, față de cele din interior, se aseamănă cu situațiunea cavaleriei față de celelalte arme. Cavaleria, fiind arma care se aruncă la fruntarii din prima zi de mobilizare, trebuie să aivă din timp de pace efectivele de mobilizare și tot ce-i trebuie pentru a intra oricând în acțiune; ea trebuie să fie veșnic mobilizată.

Dacă aceasta e situațiunea cetăților de lângă fruntarii, organizarea lor nu trebuie să conste dintr'o simplă osătură permanentă, ci trebuie să aivă organele de luptă și de siguranță complete.

Organizarea unei asemenea cetăți trebuie să în-

deplinească două condițiuni · să dea cetății puțința de a rezista în contra unui atac forțat, și să fe-rească orașul de o incursiune înainte de a se fi spart linia de apărare.

Pentru ca o cetate să poată rezista cât se poate mai mult timp unui atac forțat trebuie ca linia principală de luptă să fie foarte tare și complect organizată din timp de pace prin fortificațiune permanentă. Intervalele dintre centrele de rezistență (punctele de sprijin) să nu fie mai mari de cât 1500 m, pentru ca flancarea intervalelor să fie bine făcută. Intre centre trebuiesc să existe instalațiuni pentru artileria cuirasată și artileria mobilă a apărării, precum și șanțuri-adăpost be-tonate pentru infanterie.

Intăririile (forturile), cari constituiesc punctele de sprijin ale liniei de luptă, trebuiesc să fie, chiar prin forma lor, cât se poate mai puțin vulne-rabile: filiforme (adâncime minimă și cu relief mic), cu banchetă de infanterie betonată și adă-postită; armate cu tunuri de calibru mic cu tra-gere răpede și cu mitralieze cuirasate, pentru lupta apropiată și baterea intervalelor. Pentru a ne face o idee de forma unui asemenea punct de sprijin, amintesc forma unei baterii Schumann, adoptată de noi pentru organizarea liniei a 2-a a frontului întărit Focșani.

Toată artileria de luptă, de calibru mare, a cetății trebuie să fie instalată în intervalele dintre punctele de sprijin, subt cuirasă, pe platforme descoperite, sau în trenuri blindate. Gurile de foc din cupole trebuesc să aibă și afete de asediu, pentru a putea fi scoase din bateriele cari nu sunt în sectoarele de atac și aduse în aceste sectoare, când trebuințele luptei vor cere. Artileria, care luptă pe platforme descoperite, trebuie să dispună de trăsuri speciale trase de automobile (cum de pildă mortarul Scoda de 305 mm).

Pentru ca o cetate de frontieră să nu poată fi surprinsă de o incursiune neașteptată, care ar pătrunde prin intervale, înainte chiar de a se ataca forturile, orașul, cu principalele depozite aflate în el, trebuie înconjurat cu o incintă de siguranță.

În fine, înapoia liniei de luptă trebuesc organizate depozite subterane pentru munițiuni, adăposturi îngropate pentru rezervele trupelor de prima linie, etc.

O astfel de organizare, dată cetăților de pe frontarii, le-ar feri de sigur de neajunsurile suferite de cetatea belgiană Liège în acest războiu.

Ca exemplu de cetate de frontieră, organizată aproape după ideele ce am formulat, dau cetatea germană Thorn, de pe Vistula, lângă frontaria rusească, care se zice că îndeplinește toate

condițiunile pentru a putea lupta cu artileria de asediu modernă. După datele ce avem, armamentul său ar fi de 622 guri de foc de calibru mare și 392 guri de foc de rezervă.

Și ca încheiere, voi răsturnă observațiunea de la No. 4 a d-lui Ch. Humbert: „că în războiul actual nicio cetate nu a putut lupta cu artileria și cu atacurile armatei germane“, și voi pune întrebarea: Oare artileria de asediu a Franței și a Rusiei ar fi fost în stare să lupte cu artileria și cu apărarea cetăților germane dela granițe? Răspund hotărît: Nu. Cetățile germane sunt astfel organizate încât ar fi rezistat, fără îndoială, în contra atacurilor forțate ale armatelor adverse și le-ar fi abătut din drumul lor.

b) Cetățile din interiorul țării, fie că vor fi cuprinse pe frontul de operațiuni tactice, fie că se vor găsi izolate, sunt supuse atacurilor îndelungate, asediilor regulate, dar intrarea lor în acțiune nu urmează îndată după începerea ostilităților. Pentru aceasta, organizarea lor diferă de a precedentelor.

Dacă cetățile dela fruntărie sunt chiermate să împedece, la începutul operațiunilor, pătrunderea armatelor vrăjmașe în țară, și ca atare să reziste celor mai mari presiuni până când armata națională își va sfârși mobilizarea și concentrarea

și va fi în stare să intre în acțiune, cu alte cuvinte dacă li să cere o acțiune pasivă și o mare putere de rezistență, rolul cetăților din interiorul țărilor e cu totul alt.

Cetățile, cari își asociază acțiunea lor cu acțiunea armatelor de operațiune, trebuiesc să aivă o rază de acțiune mult mai întinsă și o putere de rezistență mult mai îndelungată pentru ca sprijinul ce dau armatelor să fie real; mai trebuie ca acțiunea lor să nu se mărginească la o rezistență pasivă, ci la o cooperatiune activă, care să facă să se simtă dincolo de bătaia tunului cetății.

Cetățile izolate sunt de sigur acelea cărora li se impun cele mai grele sarcine. Ele nu au să se sprijine pe cooperarea cu armatele de operațiuni, ci numai pe puterile lor; ele nu sunt chieste să reziste numai atât cât armatele de operațiuni se sprijin pe ele, ci rezistența lor trebuie să fie lungă, până când o armată de ajutor vine să le întindă mâna, sau chiar până la sfârșitul ostilităților. Ele trebuie, dar, să aivă o organizare foarte puternică și să fie înzestrate cu garnizoane puternice, cu armament suficient și aprovizionate pentru un îndelungat asediu. Ele fiind așezate, în general împrejurul marilor orașe, sau împrejurul capitalelor țărilor, trebuie să fie organizate astfel ca orașul să fie ferit de bombardare.

Cetățile izolate sunt singurele cari trebuie să fie organizate pentru a face față și atacurilor forțate și asediului. Cetățile de pe fruntarie au a se teme numai de atacurile forțate și foarte rar de un asediu. Cetățile, cari se încadrează în marile fronturi de operațiuni, constituiesc punctele de sprijin ale pozițiilor de luptă; ele nu pot fi nici investite, nici asediate și acțiunea lor derivă din inersul general al operațiunilor de pe frontul de operațiuni. Ca exemplu dăm: locurile întărite ale regiunii F-N-G; frontul Verdun-Toul, de pe fruntaria de răsărit a Franței; cetățile rusești de pe fruntaria de Nord a Poloniei, etc.

Cetățile cari constituiesc *pozițiuni organizate*, cum le numește mareșalul Von der Goltz, trebuie să aivă o puternică organizare combativă; toată puterea lor stă, și a stat, în masa de artilerie ce li s'a dat. Cât pentru garnizoană, o mică garnizoană de siguranță le e deajuns, fiindcă acțiunea lor activă, exterioară, urmează să fie complectată de armata de operațiuni venită să lupte pe frontul lor. Prin urmare, ele au nevoie de un armament puternic.

Conducătorii armatei germane, inspirându-se de războiul mandciurian, au crezut — și nu s'au înșelat — ca războiul european, pe care-l pregăteau pe tăcute, va constă și din acțiuni sta-

bile, iar nu numai din manevre, după cum prevedeau teoricianii războiului napoleonian; și, în vederea aceasta, armata germană și-a creat faimoasa artilerie cu tragere curbă și cu bătaie mare, de 12, 14 km. și chiar mai mare.

Conducătorii armatei franceze, călăuziți de idei opuse, nu au văzut alt pericol decât pericolul învăluirii câmpului tactic și toată speranța și-au pus în excelentul lor tun de câmp de 75 m/m. Și așa se înțelege astăzi de ce armata franceză a început războiul fără artilerie cu tragere curbă și bătaie mare, și de ce cetățile au rămas cu armamentul ce li se dăduse la constituirea lor, incapabil de a stă de vorbă cu noul armament adus în fața lor de armatele germane. Și cu toate aceste, cetățile, cari au cooperat cu armatele de câmp, au putut aduce servicii însemnate țării, cari vor fi înscrise cu litere de aur în istoria armatei franceze.

Rolul jucat de cetatea Verdun în acest războiu, și mai cu samă în 1914, e strălucit. Niciodată nu se va uita sprijinul ce ea a dat aripei drepte a armatei franceze în cursul zilelor cari au însemnat bătălia de la Marna. Rezistența și acțiunea acestei cetăți, completate cu rezistența supraeroică a fortului Troyon, a asigurat reușita operațiunilor centrului și stânzei frontului francez și au smuls victoria din mânele armatei germane. Iși închipuie

cineva ce dezastru ar fi suferit întreaga armata franceză dacă, pe când aripa sa stângă îndoise spre N.-V. armata generalului Von Kluck și 'i determinase retragerea, rezistența armatei generalului Sarail ar fi fost răpusă și dreapta sa întoarsă?

Cetatea Verdun a scris în acest războiu o pagină tot atât de strălucită ca și cetatea rusască Ossowietz.

Cetățile isolate — înțeleg acele cari au un rost în apărarea teritoriului, cum de pildă: capitala (București), cetatea pe care se va sprijini ultima rezistență (Anvers), etc. — trebuiesc să fie solide organizate, să aibă un armament numeros și puternic, o garnizoană de apărare numeroasă, și apoi să fie aprovizionate cu tot ce le trebuie pentru o lungă rezistență.

În ceea ce privește armamentul cetăților, am văzut ca mai toate cetățile, cari au fost puse la încercare până astăzi, nu l-au avut în stare de a lupta cu artileria atacului (modele vechi, calibre mai mici, putere de destruge inferioară, bătaie insuficientă). Dacă războiul le-a găsit în starea aceasta, cauzele sunt două: întâia, fiindcă nici armatele de operațiuni nu aveau un armament numeric și calitativ, comparabil cu armamentul armatei germane; a doua, fiindcă sarcina impusă finanțelor țării prin înlocuirea armamentului e-

xistent ar fi fost prea grea și în dezacord aparent cu folosul ce se poate trage dela cetăți și locuri întărite.

Situațiunea de inferioritate, în care s'a găsit armamentul de câmp, se datorește concepțiunii greșite a războiului și unei doctrine rătăcite. Situațiunea armamentului cetăților se datorește organizării lui tehnice și vechii concepțiuni a organizării cetăților,

Se credeă până la acest războiu că armamentul unei cetăți trebuie să fie legat de ea, adică, să trăiască, să lupte și să se îngroape cu ea. Greșala enormă. Astăzi, după exemplele date de Germani, în primele bătălii din Prusia Orientală, unde au adus trupe și guri de foc din cetățile de pe Vistula, armamentul cetăților numai e considerat ca averea lor dotală, ci cetățile sunt privite ca depozitele unui armament, care poate să servească și la apărarea lor când vor intra în acțiune, și la trebuințele armatei de câmp când cetățile vor rămâne în afara cercului operațiunilor active (exemplu: cetățile franceze de pe frontul de S—E). După acest principiu, armamentul de siguranță și de luptă al unei cetăți trebuie să fi organizat astfel încât să poată fi întrebuințat și ca artilerie de cetate și ca artilerie de asediu (artilerie grea de armată).

Dându-i o asemenea organizare, cetățile nu vor mai putea fi considerate de d-l Ch. Humbert ca niște magazine cu prada oferite inamicului, ci ca rezervoarii, în cari armatele de câmpie vor găsi mijloace puternice de luptă, oricând cetățile nu vor fi chemate să iee parte directă la operațiunile acestora.

3. Deziderate privitoare la organizarea Cetăților

Din aceste considerațiuni reeșă că o cetate nu trebuie niciodată deslegată, atât timp cât nu e investită: nici de armata care operează înaintea, sau pe unul din flancurile ei; nici de serviciile dinapoi cari-i asigură evacuarea, totdeauna posibilă, în raport cu necesitățile militare, pe cari numai generalul de căpetenie are dreptul să le judece; nici de frontul de operațiuni dinainte, cu care trebuie să rămână neconținut legată pentru a-i veni în ajutor cu tot ce are, atât cât propria-i siguranță nu i-e amenințată.

Cetatea, participând astfel la mobilitatea generală a armatelor, trebuie să fie, mai mult ca altădată, înzestrată cu mijloace mobile—drumuri largi, căi ferate, racorduri strategice, guri de foc pe afete de asediu și cu tracțiune mecanică, cari să-i permită o elasticitate completă atât în re-

giunea fortificată al cărui element constitutiv este, cât și spre frontul de operațiuni al cărui rezervoriu de mijloace poate deveni.

Aceasta este una din condițiunile ce ar fi trebuit să îndeplinească și se vor cere în viitor cetăților.

A doua condițiune, garnizoana de apărare, nu este indispensabilă decât cetăților de pe fruntarii, cari trebuie să aibă din timp de pace. Cetățile cari constituiesc pozițiunile organizate, sau regiunile întărite, nu trebuiesc să aibă decât trupe speciale de Artilerie și de Geniu, fiindcă garnizoanele de luptă li se vor da de armata de operațiuni, când va veni să-și sprijine pe ele acțiunea ei de luptă. Aceste garnizoane însă nu trebuiesc privite, cum au crezut mulți, ca o răsipă adusă armatei de operațiuni, ci ca o întrebuințare foarte judicioasă a mijloacelor ei de luptă.

Cetățile izolate, prin chiar rolul și situațiunea lor, cer a li se da o puternică garnizoană de siguranță, care urmează a fi complectată cu alte trupe când împrejurările cer, pentru a li se constitui garnizoana de apărare. De sigur că, cu cât o țară va avea mai multe cetăți de această categorie, cu atât va trebui să rupă un număr mai mare de trupe pentru a le constitui garnizoanele de siguranță și apoi garnizoanele de apărare.

Cercetând însă mai de aproape lucrurile, găsim că imputarea ce s'a adus cetăților că contribuiesc la răsipirea forțelor vii ale armatei este neîntemeiată. În afară de cetățile de pe granițele țării, cari trebuiesc dotate din t.m.p. de pace cu garnizoane speciale, eu nu văd în interiorul țării decât foarte puține cetăți, dacă nu una singură—capitala țării, cari vor avea nevoie de o garnizoană de siguranță, compusă fie din trupe de fortăreață—trupe de rezervă sau de miliții, fie din depozitele trupelor cuprinse în regiunea cetății (exemplu: Cetatea București, va avea ca garnizoană de siguranță, pe lângă trupele de fortăreață și de miliții, toate depozitele trupelor ale căror cercuri de recrutare se găsesc în București și în județele vecine). Această garnizoană nu poate apăsa în nici un caz asupra armatei de operațiuni. De garnizoana de apărare, aceste cetăți nu au trebuință decât atunci când zona operațiilor se va strânge în jurul lor; dar atunci cetățile își conjugă acțiunea lor cu acțiunea armatelor de operațiuni. Citez cazul garnizoanei de apărare a Parisului, care, din ziua când armatele germane s'au apropiat de Marna, și-a legat acțiunea de acțiunea armatelor franceze, și, prin intervenirea celor două diviziuni trimise de generalul Galliéni, guvernatorul Parisului, în ajutorul

armatei a 6-a, a determinat retragerea armatei lui Von Kluck și victoria franceză.

Nu mai rămâne să vedem decât organizarea ce ar trebui să dăm cetăților pentru a le face să dobândească puterea de rezistență, care le-a lipsit în războiul de astăzi. Am zis „care le-a lipsit...” deși nimic nu mă autoriză să confirm ceea ce alții au declarat fără nicio cercetare serioasă, fiindcă recunosc trebuința unei modificări radicale în organizarea cetăților.

Dacă noile cetăți germane ar fi fost puse la încercare, ne-ar fi venit mai ușor să ne orientăm judecata în privința modificărilor ce vor trebui aduse fortificațiunii viitoare.

În lipsă de indicațiuni ce am fi putut dobândi atunci, și cari ne vor lipsi dacă până la sfârșitul războiului tunul de asediu francez, sau rus, nu va putea stă în fața noilor cetăți germane, sunt oarecari învățăminte, pe cari le putem formula din tot ce am constatat până acum.

1. Cetățile din interiorul țării, organizate împrejurul orașelor mari, trebuiesc să îndeplinească, pe lângă condițiunile tehnico-tactice, și condițiunea foarte importantă de a feri populațiunea și orașul de bombardare. Depărtarea de 5 sau 7 km. dela marginea orașului până la linia principală de luptă numai e suficientă pentru a ga-

rantă oraşul în contra bombardării gurelor de foc, cari şi-au arătat puterea în acest războiu (baterea eficace a mortarului de 420 se crede că e de 15 km; a mortarului de 305 mm, de 10 km; a mortarului de 280 mm, aceiaşi bătaie; a tunului de 12 cm, de 14.5 km) şi o vor mări desigur după războiu. Ca să ferim oraşele de bombardări trebuie să împingem linia de luptă a cetăţii încă cu 5 sau 6 km înainte, pentru a avea între oraş şi ea o zonă de apărare contra bombardării de 10—13 km. Deja, înaintea acestui războiu, Belgianii împinsese linia principală de apărare a Anversului la 9—11 km înaintea vechiei linii de forturi (terminată în 1864), care s'a transformat în incinta a oraşului şi a aglomeraţiunilor ce i s'au anexat; iar Germanii crease împrejurul cetăţii Metz o nouă linie de apărare depărtată de linia vechilor forturi de 4—5 km, sau de 8—9 km de marginea oraşului. Cu o asemenea depărtare şi cu o artilerie în stare să ţină totdeauna lupta cu artileria atacului, suntem siguri că proiectilele atacului nu vor atinge nici marginea oraşului. Un singur inamic primejdios vor mai avea atunci oraşele: cel din aer. În contra acestuia, oraşele nu se pot apăra decât: cu guri de foc de calibru mic cu tragere rapidă, pe afete speciale, instalate pe marginea

oraşului cu intervale destul de mici ; şi, mai cu seamă, cu escadrile de avioane.

2. Dar, măbind depărtarea liniei de luptă dela centrul oraşului se măreşte şi perimetrul ei. Deja noua linie de apărare a Anversului are 108 km de desvoltare : dacă linia de luptă a cetăţii Bucureşti s'ar mai împinge cu 6 km înafară, lungimea ei actuală, 72 km., s'ar ridică cam la 110 km.

Ce organizare s'ar putea da unei asemenea linii de apărare ?

De sigur că nu organizarea dată de Belgiani noiei linii de apărare a Anversului, adică o linie constituită, ca şi vechia, din forturi şi intervale.

Eu văd numai două soluţiuni, din cari, una are sancţiunea întrebuintării fără să aivă până astăzi (Noembre 1915) şi sancţiunea răsboiului ; iar cealaltă e dedusă din lecţiunile răsboiului.

Intâia soluţiune este cea adoptată de Germani la Metz, pe care o numim : sistemul grupurilor de întăriri (numite de ei „Feste“). Ei au ales, la 4—5 km înaintea vechei centure de forturi, o serie de poziţiuni, pe cari le-au întărit cu grupuri de lucrări, lăsând între ele mari intervale goale de 4—7 km.

Nouele întăriri stau faţă cu vechia linie a forturilor, cum stau mai înainte aceste forturi faţă cu incinta cetăţii.

Ceeace caracterizează acest sistem este că fiecare grup de întăriri constituie o mică fortăreață complet închisă, având organele sale defensive destul de împrăștiate, iar mijloacele pentru lupta depărtată despărțite de cele menite apărării apropiate. Sistemul acesta ne amintește pe cel propus, în 1899, de colonelul Leithner, din armată Austriacă, care constă și el din gruparea unui număr oarecare de întăriri și de baterii în punctele cele mai însemnate (Gruppenbildung).

Eu consider că grupul, astfel constituit, e mult mai puțin vulnerabil decât actualele forturi cucerite și are proprietăți de luptă și de apărare suficiente ca să permită cetății să reziste unui atac forțat, sau unui asediu. Această centură de grupuri de întăriri își razămă acțiunea pe vechia linie de forturi, fără de care nu poate să existe. În apropierea acestei linii se vor așeza bateriile de calibru mare, menite să lupte la distanțe mari cu artileria de calibru mare a atacului.

Cred că acest sistem s'ar putea aplica și cetății București, a cărei organizare trebuie neapărat revăzută și îmbunătățită îndată după războiu. Pentru o mai completă cunoștință a sistemului, trimit pe cetitor la cartea Colonelului L. Piarron de Mondésir, „Fortification Cuirassée“.

Sistemul german se poate întrebuița și la ce-

tățile noi, cu condițiune ca grupurile de întăriri să aivă înapoia lor o centură continuă, organizată defensiv după ideele emise de Maiorul Mougin, din armata franceză, (expuse în toate scrierile de fortificațiune, și în cea citată mai sus). Aceasta centură trebuie să fie legată prin drumuri ordinare și ferate cu toate grupurile de întăriri, atât pentru a înlesni concentrarea acțiunii în sectoarele atacate, cât și pentru a evacua la nevoie armamentul și materialul din grupurile pe cari apărătorul e silit să le părăsească. De altfel, această legătură între organele de luptă trebuie realizată și la cetățile precedente, căci organizarea ce se va da azi înainte cetăților și locurilor întărite va fi bazată pe mobilitatea absolută a tuturor mijloacelor lor de acțiune.

A doua soluțiune ar fi cea propusă pentru linia principală de apărare a cetăților de lângă fruntarii, cu deosebirea numai că în timp de pace nu se vor face alte lucrări de fortificațiune permanentă, în intervalele dintre punctele de sprijin, decât cele destinate armamentului de siguranță, precum și platformele de beton destinate gurelor de foc de calibru mare; celelalte lucrări urmează a se face după declararea războiului.

3. Organizarea, care se dă cetăților din interiorul țării în timp de pace, constltue numai osă-

tura, care se umple îndată ce încep ostilitățile, atât în adâncime cât și în lungime, cu lucrări complementare, menite să rădăce la maximul lor puterea de acțiune și durata de rezistență a cetății. Aceste lucrări se fac : înaintea liniei principale de luptă, pentru a ține în loc liniile atacului cât se poate mai mult timp și mai departe de oraș; pe linia principală de luptă, pentru a completa organizarea intervalelor și a întări apărarea liniei; în fine, înapoia acestei linii, pentru a prelungi apărarea chiar după căderea liniei principale.

D-l Colonel Gautier în articolul său „Asupra falimentului cetăților“, de care am mai vorbit în cuprinsul acestui studiu, întrezărește astfel cetatea viitoare :

„Imprejurul punctelor strategice ce trebuiesc păzite, și cari vor fi ca și în trecut orașele principale, se vor găsi mai multe linii subțiri de șanțuri concentrice, precedate de rețele adânci de sîrmă, unite între ele cu șanțuri de comunicațiune zigzagate. Aceste linii vor fi consolidate prin toate mijloacele tehnice construcțiunii. În ele, și printre ele, vom găsi : baterii îngropate și foarte mobile, adăposturi, magazine, ateliere, uzine electrogene, etc. Toate aceste vor fi răsipite, pentru ca oălele cetății să nu fie puse în același paner, unde burtoa-

sele *marmite* le-ar putea sparge pe toate deodată“.

Dar cetatea schițată de Colonelul Gautier, și zărită de mine în zorile viitorului, se deosăbește oare așa mult de cetățile de astăzi, puse în stare de apărare și apărate după regulile artei războiului de asediu? Să vedem.

După „regulamentele asupra războiului de asediu“, cari sunt astăzi în vigoare, o cetate atacată trebuie să-și organizeze apărarea prin următoarele mijloace.

O pozițiune înaintată, sau de întâia rezistență, de care garnizoana mobilă a cetății să ajută ca să împedice pe vrăjmaș de a strânge cercul investirii, sau de a ocupa terenul favorabil pentru a-și instala artileria destinată a ataca linia principală (și, putem adăoga: a bombardă orașul). Această pozițiune înaintată se așează înaintea liniei principale de luptă la câțiva kilometri. Când apărarea găsește că trebuie să ocupe oarecari puncte și mai depărtate de linia principală, le va ocupa, le va organiza ca pe niște puternice centre de rezistență și le va arma, chiar, cu artilerie de calibru mare.

Între pozițiunea înaintată și linia principală de rezistență se vor organiza o serie de pozițiuni de apărare legate între ele, cari vor protege retragerea apărătorilor de pe pozițiunile înaintate și

vor permite în același timp garnizoanei să se opună, pas cu pas, marșului infanteriei atacului către linia principală.

Acestea sunt prescripțiuni regulamentare privitoare la apărarea terenului dinaintea liniei principale de luptă.

Pe linia principală de apărare se organizează întăriri pentru infanterie și artilerie, eșelionate în adâncime așa ca să-și poată da un ajutor mutual.

Înapoia sectoarelor de atac, se organizează o a doua linie de apărare, care va fi ocupată și apărată în cazul evacuării liniei principale. Organizarea acestei linii începe îndată ce atacul ș'a descoperit intențiunile și să continue pe măsură ce operațiunile în contra liniei principale se desfășoară. Și organizarea acestei linii se face în adâncime ¹⁾.

Dacă ne închipuim schema acestei organizări, dată unei cetăți atacate, vom prinde de îndată asemănarea desăvârșită între cetate și liniile de apărare organizate de armata germană la Souchez (faimosul *labirint*), la Massiges (în Champagne), etc., pe frontul de operațiuni din Franța

Constatăm dar că toate propunerile cari se fac sunt trase din experiențele războiului de pozițiune,

1) Instruction Générale sur la Guerre de Siège (Ministère de la Guerre. Paris).

ale cărui operațiuni sunt deduse din tactica războiului de asediu. Ceeace e însă curios, și demn de notat, e că pe când apărătorii pozițiilor au adoptat cu stricteță regulele războiului de asediu, apărătorii cetăților le-au nesocotit aproape de tot.

4. Cea mai elementară noțiune a tacticei războiului de asediu ne învață cum să apărăm cetățile: „în regulă generală, apărarea unei cetăți este exterioară și activă, adică ea trebuie să aivă un caracter cu totul ofensiv“ (prescripțiune regulamentară). Această apărare se face de partea mobilă a garnizoanei, începe la câmp, se concentrează cu toată intensitatea ei pe linia înaintată, și se continuă pas cu pas până la linia principală de rezistență, și chiar înapoia aceștia.

D. Bérenger pare că nu cunoaște acest comandament al tacticei când ne spune că „nicio cetate nu trebuie să se apere pe linia ei de apărare, ci înainte“. Nu experiența războiului actual ne-a făcut să vedem acest principiu tactic; el există și era cunoscut. Dacă a fost nesocotit, nu urmează că cetățile sunt de vină.

Aceeași observațiune pare a trage, din experiența războiului, și D. Ch. Humbert când ne spune că „o cetate nu poate fi apărată cu eficacitate decât de armata care o acopere“ și că „îndată ce se lasă să fie asediată și chiar înves-

țifă va cădea cu siguranță". Primul postulat eră cunoscut și satisfăcut de regulamentul special citat. Al doilea nu e o consecință a celui dintâi, nici nu e riguros exact, căci nu se chiamă că a căzut o cetate, care, după ce rezistă atât cât datoria îi cere să reziste, sfârșește prin a capitula. Plevna a capitulat, și totuși istoria ne spune ce servicii neprețuite ar fi adus armatei și țării dacă comandantul armatei turcești ar fi știut, sau, mai bine zis, ar fi voit să tragă profit din lunga ei rezistență.

Părerea mea este că, dacă organizarea cetăților trebuie revizuită în întregime, și principiile tacticei războiului de asediu trebuiesc puse în acord cu noile mijloace de luptă, de cari atacatorul dispune și cari îl îngăduesc astăzi, și poate mai mult mâni, de a înlocui atacul regulat prin atacul forțat, oriunde, și oricând, necesitățile operațiilor generale îi vor dicta. Formulând această părere, țin însă să adaog că, dacă unele cetăți nu au putut da măsură puterii lor, de vină nu a fost regulamentul tacticei de asediu, ci mai mult: organizarea necompletă, sau defectuoasă a cetăților; lipsa unui armament în stare de a lupta cu armamentul atacului; insuficiența garnizoanelor de apărare și, poate, *slăbiciunea comandamentului lor.*

Incheind această scurtă cercetare a unei chestiuni atât de însemnate, care se rădică regulat după fiecare războiu, sau după fiecare evoluțiune mai însemnată a artileriei, fac următoarea mărturisire:

Nu cred că lupta dintre artileria de astăzi, sau cea viitoare, și fortificațiunea permanentă a adus, sau va aduce falimentul cetăților, după cum nu cred că lupta și mai înverșunată dintre submarine și vasele cari navighează la suprafață va aduce falimentul flotelor de războiu.

Organizarea Rezervelor și Militișilor

ORGANIZAREA REZERVEI ȘI MILIȚIELOR ȚĂRII

INTRODUCERE

Armata mobilizată a unei Țări este astăzi însăși națiunea armată, în care *elementul permanent* se perde în *elementul complementar*, chemat sub arme.

Armata permanentă nu e în realitate decât cadrul în care, în ziua mobilizării, vine de se încadrează formidabila masă a națiunii. Ieri, în cadrul permanent al armatei noastre de 100.000 oameni, s'au încadrat 380.000 congediați, rezervați și milițieni. Mâne, în același cadru, sporit numai cu opt sau zece mii, vor intra peste 500.000, căci armata de 480.000 oameni din 1913 va fi rădicată, când ziua va sosi, până la 700.000 oameni.

Armata germană în ajunul mobilizării din 1914 avea numai 25 corpuri de armată active; când s'a mobilizat, ea și-a întreit numărul prin chiamarea contingentelor de rezervă, de landwehr și de landsturm. Armata franceză și-a întreit și ea numărul unităților active prin chiamarea contingentelor instruite de rezervă și teritoriale.

Care poate fi valoarea calitativă a unei armate, în care elementul de sub drapel nu constituiește decât cadrul armatei mobilizate, a cărei valoare numerică se rădică dela 1 la 5 și chiar la 6?

Contingentele de complectăși, chiamate să completeze efectivul de mobilizare al unităților active, sunt tinere, și-au păstrat neatinsă valoarea fizică și nu au pierdut încă aptitudinile militare dobândite în serviciu sub drapel.

Contingentele de rezervă însă, chiamate să constituiească numeroasele formațiuni de rezervă, sunt mult mai înaintate în vârstă, au părăsit mai de mult serviciul militar, și, deci, an cu an perd și vor perde din vigoarea lor fizică și din aptitudinile lor militare.

Contingentele de miliții, unele mai bătrâne decât cele de rezervă, și mai toate cu o instrucțiune militară mult mai sumară, vor perde și mai mult vigoarea fizică, și mai lesne șubredele lor aptitudini militare.

Valoarea calitativă a armatei noastre va fi dată de valoarea medie a acestor trei elemente. Și, fiindcă valoarea numerică a celor două din urmă este mult mai mare decât a celui dintâiu, valoarea ei va fi influențată mult de valoarea rezervelor și milițiilor. Urmează, dar, că trebuiesc neapărat luate măsuri pentru a rădica valoarea calitativă a acestor două elemente, dacă voim să avem o armată bine instruită și pregătită de războiu.

Înainte de a intra în cercetarea acestor măsuri, nu cred lucru de prisos a arăta pe scurt trecutul recent al acestor puternice elemente ale armatei noastre.

Până în anul 1908 trupele de rezervă nu au fost cunoscute la noi.

Elementul rezervei nu era de sine stătător ci aparținea armatei permanente și armatei teritoriale. Menirea lui era, în realitate, să completeze efectivul de mobilizare al corpurilor de trupă permanente, căci dela 1891, când s'au suprimat regimentele de linie, elementul teritorial s'a îmbinat cu cel permanent pentru a constitui împreună regimentele de infanterie. Cu alte cuvinte, marele rezervoriu al puterii noastre armate, constituit din elemente capabile de a da buni luptători, nu-și găsește rostul, la mobilizarea armatei,

decât la depozitele corpurilor de trupe, unde își așteptă rândul ca să umple golurile produse în corpurile de trupă permanente.

În locul trupelor de rezervă existau niște sim-uri, rudimentar constituiți, ai unor *batalioane de miliții*, lipite de regimentele de infanterie. În 1903, găsim pe lângă cele 34 regimente de infanterie, câte „un depozit, zis, al batalionului de miliții”, compus din: 1 căpitan, 1 sergent, 1 căprar și 3 soldați.

Ideea organizării trupelor de miliții era veche. Ea fusese zămislită, în anul 1895, de ministru de războiu, generalul Budișteanu, pe care nici timpul, nici mijloacele, nici oamenii nu l-au îngăduit să-și facă datoria așa cum dragostea de armată și capacitatea lui militară îl îndemneau să facă.

Ideea generalului Budișteanu mi-a servit ca dreptar în meditațiunile mele asupra organizării armatei noastre. Principiul, dela care am plecat în toate cercetările mele, a fost unul și totdeauna același: *încorporarea întregului contingent anual și utilizarea întreagă a rezervelor, bine organizate și desăvârșit instruite.*

Pentru a realiza acest principiu organic, am propus, în 1905, ca regimentul de infanterie, care era pe atunci compus din 2 batalioane per-

manente și 1 teritorial, să-și păstreze organizarea, dar să-și mărească efectivul și cadrele astfel ca la mobilizare să se poată desdoi în : *un regiment activ* cu 4 batalioane și *un regiment*, pe care'l numeau *de miliții* (teritorial), cu 2 batalioane (fiecare regiment fiind format prin desdoirea batalioanelor din elementul corespunzător ¹⁾).

În 1907, am susținut aceeași organizare, am urmărit aceeași idee, care izvoră din existența celor două elemente temeinice ale armatei noastre : trupa permanentă și trupa teritorială ; căci — trebuie să repet — scopul meu era să pregătesc pentru serviciul militar toată tinerimea validă și s'o transform la mobilizare în *massa armată*. Și de data aceasta am propus organizarea regimentului de infanterie din 2 batalioane permanente și 1 teritorial (de miliții) ; și, pentru a le putea dedubla, fără a slăbi calitatea unităților, am propus ca o companie permanentă să aivă 120 grade inferioare și soldați.

Mărind cadrul companiilor teritoriale și dându-le un număr suficient de soldați, din cari să-și poată singure forma cadre, gândul meu a fost să le înlesnesc mijlocul de a da o instrucțiune temeinică contingentelor de teritoriali și să le pregă-

1) Pregătirea armatei Române pentru războiu, vol. I, 1905.

gătesc o solidă încadrare în caz de mobilizare.

Organizarea, ce propuneam, prevedeă tot ce trebuia că la mobilizare comandamentele regimentelor teritoriale (de miliții) să fie complet constituite, și încheierea ce făceam eră următoarea:

„Doresc să se găsească o soluțiune practică mai bună decât aceasta, dar m'ar durea inima să văd că, subț cuvânt de a se îndreptă starea infanteriei, i s'ar da o organizare care, departe de a o îndreptă, i-ar mări boala de care suferă astăzi“¹⁾.

Dacă s'ar fi adoptat organizarea ce propuneam și s'ar fi luat măsurile convenite pentru completarea cadrelor, armata noastră ar fi putut, în 1913, mobiliză 40 regimente active a 4 batalioane și 40 teritoriale (de miliții, sau de rezervă) a 2 batalioane, solid constituite și bine echipate.

În anul 1908, s'a modificat legea puterii armate și s'a dat infanteriei o nouă organizare, care-i suprimă elementul teritorial. După noua lege, regimentul a rămas constituit din 3 batalioane active. Recunosc că prin această dispozițiune s'a adus un mare bine regimentului de infanterie, dându-i omogeneitatea, pe care o cerem de atâți ani, iar armatei i s'a dat o infanterie activă de valoare netăgăduită. Dar, mărindu-i-se puterea calitativă,

1) Disciplina, Doctrina, Inițiativa, 1907.

infanteria noastră a pierdut, în acelaș timp, puterea numerică de mai înainte. Mă explic.

Suprimând elementul teritorial, legea organizării armatei a prevăzut înființarea batalioanelor, sau a regimentelor, de rezervă. Dispozițiune înțeleaptă, inovațiune norocită, căci prin introducerea ideii de organizare a formațiunilor de rezervă, s'a dat o sancțiune principiului *organizării masei*, pe care eu căutam să-l realizez.

Legii din 1908 datorăm începutul armatei noastre de rezervă, și dacă bugetele anuale ar fi dat sancțiunea cuvenită, și neconținut mărită, dispozițiunii legii, de mult am fi avut armata de rezervă bine organizată. Dar, bugetele au stricat rostul legii. Budgetul din 1908, adică acela care a aplicat legea, a creat în adevăr 34 batalioane de rezervă, dar nu a dat fiecăruia decât 2 ofițeri și câțiva oameni de trupă. În chipul acesta, batalioanele de rezervă, neavând nicio ființă în timp de pace, nu puteau înlocui, calitativ, batalioanele teritoriale pe cari legea le-a desființat, și cari aveau o solidă organizare, o bună încadrare și destule mijloace de instrucțiune. Batalioanele de rezervă, astfel cum le rânduiea bugetul anual, nu sunt altceva decât depozitele batalioanelor de miliții, pe care legea și bugetul din 1908 le-au suprimat.

Și, prin desființarea trupei teritoriale, s'au des-

ființat și mijloacele prin cari se asigură instrucțiunea prisoaselor contingentelor anuale, cari de acum înainte se varsă în elementul milițiilor, și s'a redus și numărul batalioanelor mobilizabile.

Vederile mele asupra aplicării acestei legi au fost expuse într'o scriere publicată în 1910¹⁾. Ea ar fi dat bune rezultate dacă s'ar fi organizat batalioanele de rezervă după tipul propus de mine în 1905 pentru batalioanele teritoriale (sau de miliții, după organizarea ce propuneam), sau cel puțin dacă s'ar fi transformat batalioanele teritoriale cari existau, după legea anterioară, în batalioane de rezervă.

Aceasta însă nu s'a putut face, fiindcă înființarea batalionului al 3-lea activ a mărit prea mult efectivul bugetar al armatei, și, implicit, a urcat bugetul cheltueleur armatei la o sumă, pe care ministrul de finanțe nu a voit să o depășească. Că bugetul a stricat rostul legii și a adus neajunsuri foarte mari organizării armatei e drept, dar drept e că și legea nu a știut să țină cumpăna mai dreaptă între întreaga organizare a armatei noastre și organizarea infanteriei active. Imi pare rău că nici în 1905, nici în 1907, nici în 1910, glasul meu nu a fost ascultat.

1) Școala Comandamentului, 1910.

În anul 1910 începe a se spori simburele activ al batalioanelor de rezervă. În budgetul aceluia an găsim: 36-batalioane, cu un cadru activ de: 2 ofițeri și 9 sau 10 gradați și soldați de fiecare batalion. Tot în același an se creează și divizia 10-a (zisă „de rezervă“) care se constituie din trupe de rezervă, și prin ea se pune temelia corpului al V-lea de armată și începe a se da o orientare grupării formațiunilor de rezervă. Bun și de laudat acest început. Dar aceste formațiuni nu pot avea încă nicio consistență, fiind lipsite de un cadru activ, de mijloace de instrucțiune și de material de războiu.

În anul 1911, d. Nicolae Filipescu, Ministru de Războiu, rădică numărul batalioanelor de rezervă la 40, dar le lasă același sâmbure activ. În schimb însă, domnia-sa transformă divizia a 10-a de rezervă în divizie activă, creându-i trupele active cari îi lipseau, (infanterie și artilerie). Prin această transformare însemnată, Corpul al V-lea de armată își capătă ființa completă și armata activă se consolidează. De acum înainte toată atențiunea guvernelor va putea fi dată organizării adevărate a formațiunilor de rezervă, menite să îndoească și să întreiască puterea armatei noastre.

În adevăr, armata de rezervă nu cuprinde nu-

mai batalioane de infanterie de rezervă, iar marile unități factice de rezervă nu se constituiesc numai din infanterie, ci din trupe de toate armele. Ceea ce ne lipseă, pentru a da un început solid acestor formațiuni, eră artileria. D. Nicolae Filipescu și generalul Argetoianu au început, iar eu am continuat înzestrarea lor cu artileria necesară, așa că astăzi artileria formațiunilor noastre de rezervă este aproape completă, de acelaș tip și de aceeași calitate ca artileria armatei active.

De asemenea, prin sporirea regimentelor de cavalerie, și prin sporirea cadrelor și cailor regimentelor, s'a asigurat și cavaleria necesară formațiunilor de rezervă.

Dar, în timpul acesta, nici infanteria de rezervă nu a stat pe loc.

În anul 1913, numărul batalioanelor s'a îndoit, rădicându-se dela 40 la 80, și li s'a îndoit și cadrul activ. Prin crearea unui nou batalion de Vânători activ, s'a sporit și numărul regimentelor de Vânători, la mobilizare, și s'a sporit și numărul batalioanelor de rezervă.

La mobilizarea din 1913, batalioanele de rezervă au fost întrunite în regimente, și au rămas întrunite și după demobilizare, când li s'au sporit cadrul activ.

În fine, la 1 April 1914, s'au mai adăogat 40

batalioane, ceea ce a permis constituirea celor 40 de regimente de rezervă (zise regimente cadre) din câte 3 batalioane și 1 companie de mitraliere (armate cu mitralierele comandate în 1913) după tipul regimentelor active.

Acesta e trecutul trupelor de rezervă.

Trecutul trupelor de miliții, deși mai lung, e mai neînsemnat. Rândul lor la organizare a sosit.

Dar constituirea materială a elementelor, cari compun formațiunile de rezervă, nu e de ajuns. Pentru a da viață acestor organisme ale armatei se mai cere mult și multe. În rândurile ce urmează-voiu schița ceea ce a mai rămas de făcut pentru a îndreptă și completa organizarea rezervelor și milițiilor armatei noastre.

Valoarea trupelor de rezervă și de miliții.

Chestiunea organizării armatei de rezervă, în special, trebuie studiată din toate punctele de vedere: recrutarea și instrucțiunea cadrelor; instrucțiunea trupei; gruparea unităților; înzestrarea trupelor și marilor unități.

Dând o bună încadrare unităților de rezervă, asigurând instrucțiunea contingentelor de rezervă și înzestrându-le cu un bun armament și cu tot

ce le trebuie pentru a trăi și luptă, vom ajunge să avem o armată de rezervă în stare de a merge și luptă alături cu armată activă, iar nu o rezervă menită numai să întărească trupele de operațiuni, să le întrețină efectivele și să execute operațiuni secundare pe laturele și în spatele armatei.

Istoriografii celor din urmă războaie — în special războaiele din Mandciuria și din Peninsula Balcanică — au căutat să arunce discredit asupra trupelor de rezervă, atribuindu-le toate dezastrele suferite de armatele învinse — în special de armata rusească în Mandciuria și de armata turcească în Tracia. Chiar dacă ași admite că această afirmațiune este întemeiată, mi-ar fi lesne să demonstrez că adevărata cauză nu trebuie căutată în inferioritatea trupelor de rezervă, ci în șubreda lor organizare. Armament învechit și de multe ori chiar declasat, echipament necomplet și de calitate proastă, organizare înșghebată în preajma mobilizării, comandament slab — adesea fără aptitudini fizice și profesionale, și fără nicio pregătire —, pregătire necompletă dacă nu chiar nulă: eacă soarta ce au avut până mai ieri trupele de rezervă, și eacă adevăratele cauze, pentru cari ele au putut să se arate inferioare trupelor active pe câmpul de luptă și în marșuri. Și fiind așa, exemplelor trase din războaiele mai

sus citate, pentru a dovedi slăbiciunea trupelor de rezervă, eu voiu opune unul, dar bun, din campania a 2-a balcanică, care va putea ține în cumpănă pe toate cele date și cari se vor mai da.

Divizia de rezervă a Timocului¹⁾ din armata a 3-a sârbească, fiind atacată, în noaptea de 16 spre 17 Iunie (s. v.) 1913, pe neașteptate, de diviziunea a 8-a bulgară, e dată peste cap și împinsă spre Krivolak și Vardar; ea însă continuă a lupta în retragere, în zilele următoare, cu cea mai mare tenacitate și, deși perde Krivolacul și lasă pe câmpul de luptă aproape jumătate din efectivul său, reușăște totuși să împedecă întoarcerea aripei drepte a armatei sârbești luptând fără răgaz cinci zile și cinci nopți în contra unui adversar de două ori mai numeros. În ziua 19 Iunie, ea se reconstituiește la Vest de Vardar și, fiind întărită cu o brigadă independentă de voluntari, continuă a lupta cu trupele bulgare cari o atacă într'una; iar în ziua de 24 trece la ofensivă, smulge Krivolacul din mânele bulgare după mai multe asalturi crâncene, și, apoi; din ziua de 26, ia parte ia toate operațiunile ofensive ale armatei a 3-a sârbă.

1) Compusă în mare parte din Români.

Exemplul acesta dărâamnă toată legenda urzită împrejurul trupelor de rezervă și va face pe toți să dobândească încredere în capacitatea lor războinică, dacă vor ști să le dea o organizare temeinică și vor putea să le înzestreze cu tot ce le trebuie pentru a trăi, a merge și a lupta.

Încrederea în valoarea calitativă a formațiilor de rezervă, după încercările la cari au fost puse de toate armatele beligerante în actualul războiu, nu le-o mai poate refuza nimeni.

Armata franceză ajunsese să aibă, în Octombrie 1914, pe lângă cele 188 regimente de infanterie (în care numără și cele 12 regimente coloniale și 4 de zuavi) și 31 batalioane de vânători, active: 184 regimente de infanterie și 31 batalioane de vânători de rezervă; 145 regimente de infanterie și 7 batalioane de vânători teritoriale (după „Ruski Invalid“).

Calitatea trupelor de rezervă se va judeca după următoarele fapte:

Armata 6-a franceză, organizată în pripă de generalul Joffre, la 26 August 1914, era compusă din: corpul de armată Lamaze, format din 1 diviziune adusă din Maroc și 2 diviziuni de rezervă; și corpul de armată Vautier, format din 1 diviziune activă, 1 diviziune de rezervă și 4 batalioane de vânători de rezervă. Această ar-

mată a fost însărcinată de generalisim, la 5 Septembrie (s. n.), ca să atace trupele generalului Von Kluck lăsate pe Ourcq, pe când întreaga armată franceză eră să iee ofensive. După cinci zile de lupte crâncene, armatele germane au fost silite să se retragă urmărite de aproape de armatele franceze. După mărturisirea generalului Joffre și a tuturilor criticilor militari, strălucita victorie franceză se datorește în mare parte armatei a 6-a.

„Armata a 6-a a susținut în timp de cinci zile, neconținut și fără răgaz, lupta în contra unui adversar numeros al cărui moral fusese exaltat de izbânde de până acum. Lupta a fost grea; pierderile datorite focului, oboselelor, lipsei de hrană, depășesc tot ce se poate închipui. Voi ați suportat totul cu o vrednicie, o hotărâre și o răbdare, pe cari cuvintele sunt în neputință de a le slăvi după cum merită. Mulțumită voă, victoria a venit falnic să încununeze steagurile noastre. Vii mișcat, vă mulțămesc pentru tot ce ați făcut, căci vă datoresc izbânda către care-mi îndreptam de patruzeci și patru ani toate silințele și toată energia. Mulțumită voă și onoare tuturilor luptătorilor armatei a 6-a“. (Ordin de zi al Generalisimului, dat armatei a 6-a, la 10 Septembrie 1914).

Armata a 6-a, compusă în mare parte din

trupe de rezervă, și comandantul ei, ilustrul general Maunoury, au binemeritat dela patria franceză. Ea a împărțit laurii cu alte două diviziuni de rezervă trâmise în ajutor de generalul Gallieni, guvernatorul Parisului.

Cum vedem, formațiunile de rezervă sunt puse la încercare, chiar dela începutul războiului, alături de formațiunile active, cu cari se ieau la întrecere în acte de bravură, de energie și de devotament. Purtarea lor vitejască îmi amintește isprăvile diviziunii de rezervă a Timokului, din viteaza și martira armată sârbă.

Trupele de rezervă franceze s'au asimilat așa de repede cu trupele active încât după șase luni de războiu, generalul Joffre a putut da următorul ordin de zi către armată.

„După șase luni de războiu (4 August 1914—4 Februar 1915) unitățile de rezervă și-au desăvârșit instrucțiunea de războiu și au dat proba valorii lor pe diferitele câmpuri de bătaie. Ca urmare, decid ca denumirea de *rezervă* să fie suprimată, așa ca în viitor toate unitățile de rezervă vor fi arătate numai prin *numărul* lor. Sper ca ele vor fi demne de încrederea ce le arăt și că vor rivaliza în valoare cu corpurile active“.

Din acea zi, armata franceză nu mai are decât trupe active și trupe teritoriale.

In armata germană aceeași încredere s'a dat dela începutul războiului corpurilor de rezervă și de landwehr, cari au luptat pretutindeni alături de corpurile active și au fost puse la cele mai grele încercări, atât pe frontul de Vest cât și pe cel de Est. Primele armate, cari au pătruns din Belgia în Franța, aveau 5 corpuri de armată de rezervă. Acest număr s'a urcat în curând la 13. In sectorul Nieuport-Lille, unde s'au dat cele mai crâncene bătălii, cari au costat viața a sute de mii de luptători, Germanii aveau, pe la începutul lui Noembrie 1914, 9 corpuri de armată și 1 diviziune independentă, din cari numai două corpuri erau active. Increderea ce a avut înaltul comandament în valoarea acestor trupe de rezervă, se poate deduce din stăruința neștrămutată ce el a pus ca să rupă pe la Nord frontul de operațiuni al aliaților pentru a-și deschide drumul spre Dunkerque și Calais. O asemenea sarcină, de care atârna soarta campaniei din Franța, n'o putea încredința comandamentul german decât unor trupe de a căror valoare nu avea nicio îndoială.

La începutul războiului, fruntaria de Est a Germaniei era acoperită cu 6 corpuri de armată active, 10 diviziuni de rezervă și 20 brigade de landwehr, adică întreaga apărare a acestei fruntarii în contra ofensivei armatei rusăști era în-

credințată mai mult trupelor de rezervă și de miliții. Se știe cum și au îndeplinit aceste trupe sarcina, până când marele stat-major a fost în stare să întărească apărarea teritoriului pe frontul oriental prin alte corpuri de armata active și de rezervă. Mulțămită calităților ce au desfășurat chiar dela începutul războiului, armata de rezervă și armata de landwehr, cărora li se dăduse, din timp de pace, denumirea de armate de a 2-a și de a 3-a linie, au pierdut înțelesul și întrebuințarea ce li se atribuise — rezerva armatei active — și au fost întrebuințate pretutindeni la un loc cu trupele active.

E locul cred să arăt cauza care a făcut ca trupele de rezervă și de landwehr germane să aibă aceleași calități militare ca trupele active, de cari nu se deosebesc decât prin vârstă. Aceste trupe, pe lângă o bună încadrare și o instrucțiune solidă ce li se dă în timp de pace, sunt constituite din foști militari, cari, după liberarea din serviciul activ, fac parte din societățile de gimnastică, de tragere în țintă, de educațiune fizică, etc. În aceste societăți, pe cari le-au cercetat înainte de serviciu și continuă a le cerceta după ce și-au făcut serviciul militar, cetățenii germani își întrețin sănătatea corpului, vigoarea fizică și aptitudinile militare; mulțămită lor, ar-

mata germană a dispus de un rezervoriu nesecat de rezerve.

Fiind dar probat, prin larga întrebuințare făcută în războiul actual, dela începutul lui până astăzi, că trupele de rezervă pot avea aceleași calități combative și aceiași omogeneitate ca trupele active, nu-mi rămâne decât să cercetez mijloacele prin cari se poate ajunge a avea o bună armată de rezervă și a asigura, în caz de mobilizare, rădicarea armatei de miliții.

Mijloacele prin cari se poate rădica valoarea acestor trupe

1. Recrutarea și instrucțiunea Cadrelor

Chestiunea încadrării trupelor de rezervă este capitala, căci dacă valoarea individuală a contingentului de rezervă atârnă de instrucțiunea căpătată în timpul serviciului activ, și întreținută după trecerea lor din acest element al armatei, valoarea formațiunilor constituite din ele atârnă numai de buna lor încadrare. Aforismul, ca valoarea unei trupe se socotește după valoarea cadrelor ei, trebuie ținut în samă cu multă stăruință când e vorba de organizarea armatei de rezervă.

Incadrarea trupelor de rezervă se face cu ofițeri și cu grade inferioare, luați și din cadrul activ și din cel de rezervă. Dar, pentru a le asigura această incadrare nu ajung instrucțiunile ministeriale, nici chiar instrucțiunile serviciului mobilizării, ci trebuie o lege care s'o reguleze și să o așeze, și care să-și găsească sancțiunea în legea bugetară a Statului.

Cea mai potrivită definițiune a mobilizării este *punerea pe picior de războiu a armatei de pace*; deci, armata de războiu este armata din timp de pace mobilizată. Aceasta fiind definițiunea mobilizării, se vede că, teoreticește, nu se poate mobiliza decât ceea ce există din timp de pace.

Astăzi, după cum am mai spus, *armatele permanente sunt pretutindeni înlocuite prin armate de cadre*. Ceea ce le diferențiază dela o țară la alta este valoarea acestor cadre, precum și valoarea elementelor mobilizabile. Unele armate, de ex. cea germană, au un cadru activ mai numeros și elemente mobilizabile mai pregătite de războiu decât altele (d. ex. cea rusască). Apoi, în aceeași armată nu toate elementele au același cadru activ (de ex. în Austro-Ungaria, armata comună are un cadru activ mult mai mare decât armatele naționale, austriacă și ungară). Apoi, în același element al armatei, unele arme au un cadru mai mare decât altele (cavaleria are aproape în toate ar-

matele un cadru permanent mult mai mare decât infanteria; în unele armate, cavaleria are chiar din timp de pace efectivul de mobilizare).

Ori cum ar fi, cadrul activ formează baza mobilizării corpurilor de trupă și serviciilor armatei. Trebuie dar, ca orice formațiune de războiu să aivă din timp de pace un cadru activ, oricât de mic ar fi, care să-i servească ca sâmbure pentru mobilizare. Fără acest sâmbure nicio formațiune de rezervă nu se poate mobiliza, nici poate funcționa, în condițiunile cerute astăzi de trebuințele războiului, cari se impun necondiționat și să succed cu o iuțală necunoscută în războaiele trecute.

Constituirea cadrelor unităților de rezervă se poate face în două chipuri:

a) Afectând prin ordinele de mobilizare fiecărui corp de trupă un număr de ofițeri și de grade inferioare din elementul rezervei. Acesta e sistemul adoptat în Franța. După dispozițiunile legilor franceze în vigoare, toate unitățile de rezervă, destinate armatei de operațiuni, trebuiesc comandate de ofițeri din cadrul activ al armatei.

b) Creend din timp de pace sâmburi (nuclee) de cadre active pentru unitățile de rezervă, în cari se vor încadra ofițerii și gradele inferioare de rezervă, destinate la mobilizare unităților de rezervă.

Acest sistem a fost adoptat în Italia, care dispunea înaintea războiului de astăzi, de nuclee active pentru 75 regimente de infanterie de miliție mobilă (armata de rezervă),¹⁾ și de un număr nedeterminat de nuclee pentru formațiunile de cavalerie, artilerie și geniu de rezervă. Prototipul acestei organizări ar fi armata de landwehr austriacă și armata națională ungară (honvezi).

Organizarea adoptată de noi, și concretizată prin bugetele armatei din 1911—1914, poate lua loc între organizarea italiană și cea austriacă. S'a asigurat fiecărui regiment de infanterie de rezervă un sâmbure activ (Unitățile de rezervă vor dispune din timp de pace de cadrele necesare pentru a se organiza la mobilizare. Art. 16 din Legea pentru Organizarea Armatei), cu tendința de a se constitui asemeni sâmburi fiecărui batalion și apoi fiecărei companie. Sistemul acesta este cel mai bun, căci, fără a mări prea mult efectivul de pace al armatei, și fără a spori fără măsură sarcinile bugetului Statului, vom ajunge să dăm o ființă reală, nu numai corpurilor de trupă de rezervă (regimentelor), dar și unităților cari le constituiesc (companiile), și prin aceasta să le asigu-

1) Nucleul activ al unui regiment de miliție mobilă era de 7 ofițeri și 90 grade inferioare și soldați.

răm pregătirea de războiu și să le înlesnim mobilizarea. Printr'o astfel de organizare, calitatea trupelor de rezervă se va îmbunătăți și se va apropia de aceea a trupelor active.

Pentru a avea bune trupe de infanterie de rezervă trebuie să încredințăm.

Comandantul regimentelor, numai ofițerilor din cadrul activ al armatei;

Comandantul batalioanelor: maiorilor din cadrul activ; maiorilor și căpitanilor, din cadrul de rezervă proveniți din căpitanii cu bune aptitudini de comandament, cari au fost atinși de limita de etate înainte de a fi fost înaintați la gradul de maior în cadrul activ; în fine, maiorilor proveniți din cadrul de rezervă, cari au făcut un stagiu de instrucțiune și au dovedit că au toate însușirile militare și aptitudinile de comandament;

Comandamentul companiilor: căpitanilor și locotenenților din cadrul activ, sau celor din cadrul de rezervă cu bune aptitudini de comandament.

Fiecare companie trebuie să aivă, sau să primească, un număr determinat de sub-ofițeri reangajați, cari să-i formeze scheletul cadrului. Pentru complectarea acestui cadru, fiecare companie primește la mobilizare un număr suficient de ofițeri și de grade inferioare de rezervă, capabili

de a îndeplini însărcinările ce le revin potrivit cu gradul lor.

Cadrul activ al trupelor de artilerie și de cavalerie trebuie să fie mult mai mare, astfel ca fiecare unitate — baterie și escadron — să aivă cadrul necesar pentru instrucțiunea tehnică a trupeii și dresarea cailor.

Rămâne să cercetăm chipul în care trebuie să întreținem și să dezvoltăm instrucțiunea profesională a cadrului de rezervă.

Recrutarea ofițerilor de rezervă este astăzi regulată, calitativ și cantitativ, prin legea asupra ofițerilor de rezervă din 13 Iunie 1913; iar întreținerea și dezvoltarea instrucțiunii lor e asigurată tot de aceeași lege, cu condițiune numai ca ea să se aplice și de azi înainte tot așa de conștiincios cum s'a aplicat decând a intrat în vigoare.

Pentru a dezvoltă în ofițerii de rezervă sentimentul datoriei militare și a mănține în ei aptitudinile profesionale, cari tind a se perde an cu an, nu mă opresc de a aminti dispozițiunile cari mi s'au părut că au dat, sau că pot da, bune rezultate:

Să se autorize a face stagiuri voluntare toți cei cari cer;

Să se autorize a luă parte la manevrele de garnizoană, unde să îndeplinească comandamen-

tele, sau funcțiunile, ce le revin după grad și după carnetele de mobilizare;

Să se oblige fiecare a ține carnetul unității, sau al serviciului ce i s'a destinat (aceste carnete vor fi niște copii reduse a carnetelor de mobilizare, în cari nu se vor trece decât părțile cari nu au un caracter secret);

Să se oblige comandanții de unități — companie, escadron sau baterie — a-și întocmi singuri carnetele de mobilizare;

Să se oblige toți ofițerii de rezervă a avea regulamentele generale și ale armei, sau ale serviciului căruia aparțin;

Să se oblige comandanții, sau capii de serviciu, a le comunica, prin note sau instrucțiuni scrise, ordinele generale, deciziunile, dispozițiunile, instrucțiunile, etc., cari interesează arma, serviciu, sau armata, atât în timp de pace, cât și în vederea războiului.

În fine, pentru a strânge și mai mult legăturile între cele două elemente ale corpului ofițesc, cercurile (cluburile) ofițerilor de rezervă, să se contopească cu cercurile ofițerilor activi, făcând obligatoare înscrierea ofițerilor de rezervă în aceste cercuri.

Prin aceste măsuri eu cred că vom ajunge să întărim omogeneitatea întregului corp al o-

fișerilor armatei noastre, însgebată prin unitatea lor de origină, atât de fericit realizată de legea care obligă masa ofițerilor din cadru activ și din cel de rezervă de a trece prin aceleași școli pregătitoare de ofițeri.

Pentru a asigura unităților de rezervă o bună încadrare cu grade inferioare, care astăzi se face cu sub-ofițeri și căprari din cadrul activ, vărsați de trupele active și cu gradați din rezerva armatei, cea mai nemerită dispozițiune este următoarea: Să se dea fiecărui corp de trupă de rezervă, în sâmburile activ constituit prin legea bugetară, un număr suficient de grade inferioare și de soldați, pentruca singur să-și formeze gradele inferioare — reangajate și în termen de serviciu — cari până astăzi li se vărsau la mobilizare de corpurile active.

Prin această dispozițiune, efectivul activ al trupelor active va rămâne neatins la mobilizare, iar trupele de rezervă își vor forma singure sâmburile activ, atât de trebuincios pentru buna încadrare și pentru executarea operațiunilor foarte anevoioase ale mobilizării unui corp de rezervă. Mai mult încă. Toate gradele inferioare nereangajate, după terminarea serviciului sub drapel, trecând în complectare, vor mări la mobilizare

sâmburele în care se va încadra elementul de rezervă destinat unităților de rezervă.

Credința mea este că, adoptând măsurile ce propun, unitățile de rezervă, încadrate cu bune grade inferioare, formate și instruite în corp, și comandate de ofițeri destoinici, vor mări în adevăr puterea armatei noastre, dându-i, pe lângă puterea numărului, puterea calității.

2. — Instrucțiunea trupei

A doua chestiune, care trebuie cercetată de aproape, este instrucțiunea trupelor.

Pregătirea tehnică a unui soldat se face prin instrucțiune și pregătire.

Soldatul își dobândește instrucțiunea militară în timpul serviciului său activ. În primul ciclu de instrucțiune (1-iul an de serviciu), formarea soldatului de infanterie poate fi privită ca săvârșită. În al doilea ciclu, se urmărește dobândirea automatismului în executarea actelor militare, pe cari soldatul a învățat să le execute în primul ciclu, prin ajutorul inteligenței, judecăței și voinței. În celelalte arme e nevoie, pentru a forma soldatul, de două cicluri complete de instrucțiune, deci de trei ani de serviciu sub drapel.

Pentru soldatul de infanterie, experiența ne-a

dovedit că doi ani sunt de ajuns. Ținându-l trei ani sub drapel de sigur că-i vom mări îndemânarea profesională, că-i vom da o mai bună pregătire tehnică, mai cu samă în anumite specializări; dar, pentru aceasta nu e de trebuință a-l mai ține un an în cazarmă. Dispozițiunea legii de recrutare, prin care soldatul de infanterie e pus la dispozițiunea ministerului de războiu în primul an de complectare, adică în al 3-lea an de serviciu militar, urmărește tocmai acest scop și stabilește o cumpănă dreaptă în obligațiunile militarilor din diferitele arme.

Dacă de la instrucțiunea soldatului sub drapel trecem la instrucțiunea complectășului și apoi a rezervistului, vom găsi că instrucțiunea acestora se întemeiază pe cea dobândită de militar în timpul serviciului său sub drapel. Deci, întâia grijă a celor cari se ocupă de organizarea rezervelor este de a asigura întrebuințarea anilor de serviciu sub drapel numai pentru instrucțiunea militară. *Regimentul activ este adevărata școală a complectășului, și deci a rezervistului*, adică a masei armate — a națiunii armate.

După doi, sau trei, ani de serviciu efectiv și bine călăuzit, soldatul se întoarce la căminul său cu o instrucțiune militară destul de com-

plectă. În timp de doi, sau trei, ani de aici încolo el nu va uita mai nimic din instrucțiunea și datoriile lui militare. Ceeace îi va trebui, pentru a-și menține aptitudinile, va fi pregătirea (întrenarea). În acest timp el va trebui, dar, chemat cel puțin o singură dată la o concentrare de toamnă, pentru a pune în spinare echipamentul de războiu și a-l purta câteva săptămâni în marșuri și în lupte.

De aci înainte, toate mijloacele vor trebui puse la contribuțiune pentru a întreține instrucțiunea militară și vigoarea fizică a rezervistului nostru prin practicarea tragerii în țintă și a sporturilor — cari pot fi puse la îndemâna populațiunii sătești și orășânești ca în Germania și în Elveția — și prin concentrări periodice. Prin aceste măsuri vom putea întreține instrucțiunea și pregătirea rezervelor noastre. Totalitatea lor constituiește *instrucțiunea militară post-regimentară*.

În altă parte voi arăta chipul în care această instrucțiune se poate realiza prin Societățile de Educațiune fizică și de Tragere în Țintă. În Belgia, unde de când s'a pus în aplicare noua lege militară, cercurile militare se preocupau mult de întreținerea instrucțiunii rezervelor, d. general de Ceunninck — capul corpului de Stat-

Major pe la începutul anului 1914 — mi-a mărturisit că „el nu vede uu alt mijloc pentru a întreține instrucțiunea și pregătirea rezerviștilor decât creând centre de instrucțiune în toată Belgia, cum ar fi, de pildă, societățile de tragere în țintă și de pregătire militară“.

Punând aceste societăți sub conducerea ofițerilor și gradelor inferioare din rezervă, vom face să se strângă și mai mult legăturile dintre soldații și capii lor, și vom forma cu timpul din acești din urmă niște desăvârșiți instructori, cari în războiu vor fi tot așa de buni conducători de trupe.

Am urmărit de aproape organizarea societăților de instrucțiune militară din Elveția și am constatat că cei mai buni ofițeri superiori și inferiori, precum și cele mai bune grade inferioare din armata de Elită, sunt întrebuințați ca ofițeri cu tragerea și ca instructori în Societățile de Pregătire Militară, sau în Societățile de Gimnastică și de Tragere în Țintă, unde își îndeplinesc cu drag aceste sarcine, delicate și de mare răspundere, aproape gratuit și fără, cel puțin, speranța unor răsplăte onorifice. Ei fac aceasta, mai întâiu, pentru plăcerea de a se face folositori țării, și apoi pentru a-și întreține și completa cunoștințele și aptitudinile militare. Eu

nu cred că s'ar putea adopta în România întregul sistem elvețian de educațiune militară, fiindcă Românii nu sunt Elvețiani, totuși sunt convinși că o bună parte din el s'ar putea adapta organizării noastre.

Concurent cu aceste, instrucțiunea și pregătirea rezerviștilor se vor întreține prin concentrări periodice, căci, repet, numai regimentul este școala adevărată a instrucțiunii militare. Care va fi programul acestei instrucțiuni?

Am constatat că oamenii din rezervă, cari pleacă la manevre cu o pregătire (fizică) nesuficientă, nu numai că nu învață nimic și perd timpul zadarnic, dar încă constituiesc o adevărată pedecă la executarea manevrelor și contribuiesc, de multe ori, la nereușita lor. Prin urmare, pregătirea rezerviștilor nu trebuie să ne scape din vedere. Japonezii, în ultimul lor războiu cu Rușii, nu trimiteau la armată clasele de rezerviști, mobilizate pentru mănținerea efectivelor, decât după două luni de pregătire stăruitoare prin marșuri, oboseală și lupte, executate la partea sedentară a regimentelor lor.

Tot astfel trebuie înțeleasă și instrucțiunea rezervelor noastre. Perioada de instrucțiune a contingentelor de rezervă trebuie să fie destul de mare pentru a le da timpul să redobândească

aptitudinile, perdute dela ultima lor concentrare de instrucțiune, înainte de a le face să iee parte la manevrele mari, sau la manevrele cu arme combinate. Căci, dacă pentru aceste, opt sau zece zile de concentrare vor fi deajuns, pentru repetarea instrucțiunii și redobândirea rezistenței adesa nu vor fi deajuns nici douăzeci de zile. În general, cu cât un contingent de rezervă e mai vechiu, cu atât îi va trebui o perioadă de instrucțiune mai lungă pentru a-și reface instrucțiunea și a căpăta rezistența fizică pe care a pierdut-o. Deci, va trebui ca perioadele de instrucțiune să fie stabilite, având în vedere această observațiune.

Notez că considerațiunile ce expun privesc mai mult contingentele hotărâte prin lucrările de mobilizare a se chiamă pentru a forma unitățile cari constituiesc armata de operațiuni, adică 1-a parte a elementului rezervei, și eventual, cele mai tinere contingente din a 2-a parte (art. 4 din legea pentru organizarea armatei). Celelalte contingente, cari sunt mai mult menite ca să întrețină efectivele corpurilor mobilizate, sau să contribuiască la crearea de formațiuni noi, după mobilizarea armatei, își vor dobândi instrucțiunea și pregătirea fizică ce au pierdut la depozitele unităților

lor, unde vor fi chemate din vreme în acest scop.

Făcându-se așa, eu cred că instrucțiunea rezervelor și cadrelor lor va fi de aci înainte asigurată și bine așezată, căci cei chemați să le-o facă, vor fi înșiși capii lor în timp de pace și viitorii lor conducători în timp de războiu. Răspunderea bunei lor pregătiri va fi pusă în sarcina comandanților de regimente și cadrelor active, cari constituiesc sâmburile activ al regimentelor. Această răspundere azi fiind personală, iar nu anonimă ca mai înainte, cei cari o au își vor îndeplini datoria cu conștiința care caracterizează pe ofițerul nostru. Și, când vom ajunge să consolidăm organizarea și instrucțiunea elementului de rezervă, armata noastră se va putea considera, chiar dela începutul mobilizării, ca formată numai din două elemente: armată activă și armată de miliții, așa cum prevede litera și spiritul legii pentru organizarea armatei, iar nu ca armata franceză tocmai după șase luni de operațiuni. O astfel de pregătire au avut rezervele armatei germane înainte de războiul mondial, și mulțămită ei, fiecare corp de armată activ a fost în stare să mobilizeze chiar dela începutul operațiunilor două corpuri active.

3. Gruparea unităților.

A treia chestiune este gruparea trupelor de rezervă în mari unități tactice.

Această grupare nu a fost identic făcută de armatele străine.

În războiul din Mandciuria, armata de rezervă japoneză era constituită în 13 brigade de rezervă (Kobi), cari au fost anexate la mobilizare celor 13 diviziuni active de armată.

În Belgia, nu există nici trupe de rezervă, nici formațiuni de rezervă. Regimentele de infanterie erau constituite astfel ca la mobilizare fiecare regiment să se transforme prin dedublarea unităților lui în brigadă. Fiecare regiment de infanterie mobiliză și un regiment de fortăreață; însă, în timp de pace, nu avea pentru acest regiment decât cadrul-sâmbure al unui stat-major de batalion și al unei campanii de fortăreață.

În Italia, unitățile de rezervă erau grupate în corpuri de armată de rezervă și se tindea ca numărul acestora să egaleze numărul celor active.

În Germania, unitățile de rezervă, constituite la mobilizare în diviziuni de armată, pot fi grupate între ele pentru a constitui corpuri de armată de rezervă, sau pot fi date corpurilor de armată ac-

tive. Nicio dispozițiune, sau măsură, oficială nu indică din timp de pace care va fi gruparea acestor formațiuni în timp de războiu.

În Austria, dispozițiunile din timp de pace prevăd gruparea trupelor de landwehr în diviziuni, cari se vor afecta corpurilor de armată, pentru a avea fiecare trei diviziuni de armată.

E instructiv a arăta cum s'a făcut, în războiul de azi, gruparea proiectată din timp de pace.

Cercetând constituirea armatelor marilor puteri beligerante, găsim că niciuna nu a adoptat un tip simetric, ci toate au fost călăuzite de necesitățile grupării forțelor totale și de natura marilor operațiuni. Aceasta e regula generală asupra căreia fac o singură rezervă: armata italiană, constituirea ei nefiind încă exact cunoscută.

Armata germană, care operă în Franța la începutul războiului (August 1914), avea: armate constituite din 3 corpuri de armată active și 1 corp de rezervă (armata 1-a); armate din 3 corpuri de armată active și 2 de rezervă (armata a 4-a), etc. Această organizare a fost aproape normală. Alături cu ea găsim, mai târziu, în sectorul de Nord al frontului de Vest, armate în cari numărul corpurilor de armată de rezervă era mai mare decât al corpurilor active. Și, apoi, mai găsim armate constituite numai din diviziuni

active și din diviziuni de rezervă sau de landwehr (armata a 8-a a generalului Below, teatrul de operațiuni de Est). În Germania, trebuințele au impus gruparea formațiunilor de rezervă și de landwehr în corpuri de armată, în diviziuni de armată și chiar în brigade de infanterie, cari s'au întrunit cu corpurile de armată pentru a constitui o armată. După câte știu, însă, nu se găsesc corpuri de armată constituite din diviziuni active și diviziuni de rezervă, sau de landwehr.

În Austro-Ungaria, unitățile de landwehr au fost grupate la mobilizare în diviziuni de armată și date, câte una, fiecărui corp de armată, care în timp de pace nu avea decât 2 diviziuni active. Numai, în mod excepțional, s'au constituit până acum cu aceste diviziuni corpuri de armată. Un exemplu l-am găsit în armata a 6-a — care a luptat pe teatrul de operațiuni din Serbia în 1914 — care avea un corp de armată (al 13-a) compus din 2 diviziuni de honvezi (landwehr unguresc) și 2 brigade active.

În armata rusască, s'au constituit cu unitățile de rezervă, diviziuni de armată, cari au intrat în compunerea armatelor. Astfel, după relațiunile oficiale, cele 10 armate (afară de a 6-a și de a 7-a), cari constituiau întreaga armată, din August până în Decembrie 1914, erau compuse din

4 până la 5 corpuri de armată active și 3 diviziuni de rezervă.

În Armata Franceză, formațiunile de rezervă au fost grupate în diviziuni de armată, cari au intrat în constituirea corpurilor de armată.

Oricare ar fi însă gruparea formațiunilor de rezervă, un lucru cert s'a constatat: că pretutindeni ele au intrat în constituirea armatei de operațiuni chiar din cele dintâi zile ale mobilizării.

Această constatare confirmă și mai mult trebuința de a da o organizare temeinică comandamentelor formațiunilor de rezervă. Noa, experiența din 1913 ne-a dovedit cât de șubrede sunt formațiunile organizate în pripă, cari nu au nici o ființă până în ziua mobilizării; și, un fapt încercat de noi, și apoi verificat de alții, prețuește cât zece demonstrațiuni teoretice.

Care ar fi cea mai bună organizare ce am putea da elementului rezervei în timp de pace? O organizare, a cărei elasticitate să permită încadrarea formațiunilor de rezervă în armata activă mobilizată. Această elasticitate e cerută de însăși organizarea armatei noastre, care nu trebuie să aivă axe de simetrie, ci să răspundă necesităților cari impun mobilizarea.

De aceea chiar, în actuala lege pentru organizarea armatei, (1913), s'au introdus următo-

rele norme pentru constituirea unităților mari :

Trupele armatei actuale sunt grupate în : brigade, diviziuni, corpuri de armată, sau armate ;

Compunerea unităților din timp de pace trebuie să corespundă, pe cât se poate, ordinei de bătae în timp de războiu ;

Brigada, de orice armă, are cel puțin 2 regimente. Brigada de infanterie mai poate avea și un batalion, sau un regiment, de vânători, sau un regiment de rezervă ;

Diviziunea de armată se compune din brigade de infanterie ;

Corpul de armată se compune din 2 sau 3 diviziuni de armată ;

Compunerea marilor unități pe picior de războiu este determinată prin lucrările de mobilizare (art. 28).

Trupele de rezervă se pot grupa în unități mari, după aceleași norme ca și armata activă (art. 29).

Din aceste norme vedem : că putem avea brigade cu mai mult de două regimente, diviziuni de armată cu mai mult de două brigade de infanterie, și corpuri de armată cu 2 sau 3 diviziuni de armată ; că trupele de rezervă pot intra în constituirea marilor unități active, dar pot servi încă și la constituirea marilor unități de rezervă.

Această elasticitate a legii am găsit-o necesară și indispensabilă pentru a asigura o bună mobilizare armatei noastre; necesitatea elasticității s'a dovedit în actualul războiu.

Mă voiu sprijini dar pe aceste considerațiuni ca să discut organizarea grupării unităților de rezervă în timp de pace.

Înșghebarea comandamentelor formațiunilor de rezervă a fost începută prin deciziunile ministeriale în 1913 și apoi continuată prin proiectul de budget din 1914—1915, ce am lăsat, și care apoi a căpătat ființă legală. Mai mult încă, știind că în Franța se discută chestiunea organizării armatei de rezervă, am rugat pe d. general Culcer să meargă în acea țară ca să studieze de aproape soluțiunile ce se discutau și se cercetau acolo. Din relațiunile ce mi s'au dat am putut vedeă că și în Franța se ajunsese la o soluțiune aproape identică cu cea proiectată de mine, în cece privește comandamentele marilor unități de rezervă.

Ca să întăresc și mai mult această afirmațiune, voiu reproduce câteva rânduri dintr'un însemnat studiu al generalului Léon Durand, intitulat: „A propos de l'Inspection des Réserves“ („Le Temps“ din 15 Mai 1914).

„Mutările din luna Mart (1914) în perso-

nalul ofițerilor generali au umplut vacanțele, cari erau până atunci, din inspecțiunea permanentă a formațiunilor de rezervă și a preparațiunii pentru serviciul militar, create în fiecare corp de armată prin decretul din 15 Octobre 1913...

„Acești inspectori fiind destinați a lua, în caz de mobilizare, comandamentul unei diviziuni de rezervă, cred că trebuie aleși, chiar din cauza însemnătății sarcinei ce vor avea în războiu, printre cei cari s'au afirmat până acum ca buni divizionari. Ei trebuie să meargă la posturile lor și să se pună de îndată la lucru.

„Inspecțiunea rezervelor nu trebuie luată drept o sinecură. Organizarea, comandamentul, încadrarea, pregătirea mobilizării, chiamarea și instruirea cadrelor și unităților de rezervă și de teritoriala (la noi milițiile) de toate armele dintr'o regiune, lucrările pentru propunerile de înaintare și de răsplată a cadrelor acestor unități, *înalta direcțiune a societăților de pregătire la serviciul militar și de tragere*, cer o muncă uriașă, călătorii dese, și deci multă activitate...”

Maiorul G. Cognet, în importanta sa scriere „Le Problème des Reserves” (Paris 1914), comentează astfel începutul organizării armatei de rezervă în Franța :

„Găsind de cuviință a se da diviziunilor de

rezervă un comandament activ din timp de pace, Ministerul a avut fericita și logica inspirațiune de a însărcina acest organ nu numai cu *supravegherea mobilizării unităților de rezervă și de teritoriala (miliții) și cu conducerea instrucțiunii lor, dar și cu supraveghierea funcționării școalelor de instrucțiune a ofițerilor de rezervă și instituțiunilor de pregătire militară.*

„Eacă dar creat un întreg organ nou, a cărui acțiune trebuie să se întindă asupra tutulor chestiunilor, cari ating organizarea, instruirea și mobilizarea trupelor de rezervă. . .

„De acum înainte, rezervele vor avea capi speciali. Nici o îndoială că nu are să se producă, și de data aceasta, fenomenul care se observă obicinuît în armata noastră. Ofițerii generali însărcinați, de voe sau fără voe, cu acest serviciu vor sfârși prin a se pasiona de noua lor sarcină, vor crea un „spirit de corp al rezervelor“, și în curând ne vor face să vedem o evoluțiune de idei, ale cării urmări nu le putem prevedea“.

Facă sfinții Ștefan și Mihai, marii ctitori ai armatei noastre, ca profeția maiorului Cognet să se îplinească și la noi.

În Germania, ca și în Franța, comandamentul marilor unități de rezervă e îndeplinit de generali din cadrul activ, desemnați din timp de pace

și afectați în mod permanent acestui serviciu. Ei au gradul de general de brigadă și poartă titlul de inspectori ai Landwehrului.

În Franța, ca și în Germania, aceste organe permanente sunt puse sub autoritatea și controlul comandanților corpurilor de armată. Părerea mea e că această dispozițiune are multe neajunsuri: mai întâiu, pentru că se încarcă sarcina comandamentelor corpurilor de armată cu îndatoriri străine instrucțiunii și pregătirii de războiu a trupelor și serviciilor active, cari constituiesc aceste comandamente; apoi, pentru că se încătușează inițiativa, și deci se reduce răspunderea, organelor create într'adins pentru organizarea și pregătirea de războiu a rezervelor.

În Franța, ca și în Germania, comandamentele de brigadă nu sunt asigurate decât prin lucrările de mobilizare. Nu pot considera această dispozițiune ca cea mai bună. Comandamentele de brigadă au rostul lor bine definit în timp de pace, prin sarcinele multiple date organelor superioare ale rezervei, și de aceea ele trebuiesc să figureze chiar în timp de pace în scara comandamentului armatei de rezervă. Comandanții de brigadă pot fi numiți din cadrul activ al armatei, sau aleși din cadrul de rezervă dintre colonelii, sau generali, cu bune aptitudini de comandament. Acești

din urmă trebuie să se bucure de toate drepturile și prerogativele camarazilor lor din cadrul activ.

Constituind astfel unităților de rezervă un cadru superior permanent și capabil, armata de rezervă va dobândi o viață nouă, prielnică dezvoltării ce voim să-i dăm; și în același timp comandamentele active vor înceta de a târî după ele niște formațiuni cari nu le aparțin, a căror administrațiune și pregătire cer o îngrijire deosebită și le răpesc un timp prețios, a căror mobilizare stânjenește și încurcă mobilizarea corpurilor de trupă active.

Gruparea corpurilor de rezervă în timp de pace trebuie să fie în brigade de infanterie și în brigade mixte. În timp de războiu, aceste formațiuni se vor grupa ca să constituiască diviziuni de armată și brigade de infanterie, fie pentru a intra în compunerea corpurilor de armată active, fie pentru a forma cu ele grupuri de diviziuni de armată și chiar armate.

4. Înzestrarea trupelor

Acum, nu-mi mai rămâne decât să cercetez ultima chestiune: înzestrarea unităților de rezervă. Plecând dela principiul că formațiunile de rezervă constituiesc cu cele active armata de ope-

rațiuni, trebuie să admitem că trupele de rezervă de toate armele, urmează să fie îmbrăcate, echipate și armate la fel cu cele active.

Imbrăcămintea trebuie să fie aceeași pentru a se înlătură confuziunile primejdioase pe teatrul de operațiuni și pe câmpul de luptă.

Din punctul de vedere al instrucțiunii în timp de pace și al reprovizionării cu munițiuni în timp de război, unitățile de rezervă, și mai cu seamă cele cari se grupează la un loc cu formațiunile active, trebuiesc să aivă același armament ca aceste. Unitățile de rezervă cari formează mari unități tactice, distincte de cele active, pot avea, la rigoare, un armament deosebit. Tendința noastră, însă, trebuie să fie înzestrarea armatei cu un armament comun trupelor active și celor de rezervă.

Pentru a da aceeași mobilitate și aceeași putere de acțiune trupelor de rezervă, trebuie a se înzestră cu trenuri de luptă și regimentare, complete.

Unitățile tactice trebuiesc constituite la fel cu cele active. Astfel, divizia de armată de rezervă trebuie să conțină trupe de toate armele: infanterie, cavalerie, artilerie, trupe de pioneri, de comunicațiuni și de aviatori, coloane de munițiuni și de subsistență, secțiuni de ambulanță, etc.

Ele trebuiesc înzestrate din timp de pace cu trăsurele și materialul destinat serviciilor de subsistență și sanitar, precum și cu personalul administrativ și sanitar însărcinat cu întreținerea și cu mobilizarea acestor servicii.

Dând o asemenea organizare formațiunilor de rezervă, vom putea să ne bazuim pe întrebuințarea lor în războiu și să fim siguri că mobilizarea lor nu va suferi nicio întârziere, nicio pedecă din cele ce a întâmpinat în 1913, și că vor putea stă alături și constitui un singur bloc cu armata activă chiar din prima zi a operațiunilor.

5. Armata de miliții.

Chestiunea organizării armatei de miliții, care formează al treilea element al puterii armate române, este de o mare însemnătate astăzi când numărul este factorul netăgăduit al puterii. Acest element cuprinde, pe lângă cele 6 contingente de miliții, de vârstă înaintată, toate contingentele în număr de noăsprezece, ale dispensațiilor și neîncorporațiilor ca prisos al contingentelor anuale (art. 7 al legii pentru organizarea armatei). Toți aceștia la un loc ar constitui o forță destul de însemnată, dacă li s'ar da instrucțiunea militară cuvenită și o bună organizare.

Când în armata noastră există elementul teritorial, toți tinerii din contingent, cari nu erau recrutați în armata permanentă, erau înscrși în elementul teritorial, unde căpătau o bună instrucțiune militară, care-i făcea apti de a fi încadrați la mobilizare în unitățile active. De când s'a desființat elementul teritorial, acești tineri au rămas fără nicio instrucțiune militară, și ca atari nemobilizabili, deși din punctul de vedere al capacității fizice, ei sunt superiori celor din contingentele vechi ale rezervei.

Aceasta eră una din părțile slabe ale organizării noastre militare. Pentru a o suprima, am introdus în legea pentru organizarea armatei dispozițiunea ca: „Pe tot timpul când clasa lor de recrutare se găsește în activitate și rezervă, contingentele de milițieni pot fi chemate la concentrări de instrucțiune”.

Această prescripțiune a legii nu trebuie însă să rămână fără efect. Trebuie ca statul să dea mijloacele materiale pentru îndeplinirea ei, iar legea de organizare a rezervelor trebuie să prevadă și organizarea milițiilor.

Legea pentru organizarea armatei s'a făcut sub presiunea evenimentelor din peninsula balcanică, care a dat prima indicațiune precisă asupra valorii numărului. Evenimentele din 1914, cari se

continuă și azi, au rădicat și mai sus valoarea numărului. Austria, găsind că nu-i ajungea armata sa comună și armatele de landwehr și honvezi mobilizate, a trimis încă dela începutul războiului, în August, trupele de miliții (landsturm) la armata de operațiuni în Galiția, cari au luptat alături cu trupele active. În Germania, formațiunile de landsturm au primit cele dintâi botezul focului în Prusia Orientală și au dus lupte crâncene cu armatele rusești. În Franța trupele teritoriale, formând grupuri tactice, susțin lupta dela începutul războiului în părțile cele mai vulnerabile ale frontului de operațiuni, cot la cot cu trupele active și de rezervă; și azi barbele sure își dau mâna cu barbele negre ca să țină în loc năvala dușmanului.

O organizare temeinică se cuvine a da elementului de miliții astăzi, după ce, întrucâtva, am asigurat organizarea rezervei armatei active.

Legea privitoare la organizarea armatei dă următoarele prescripțiuni: „Destinațiunea contingentelor de miliții se hotărăște prin lucrările de mobilizare. Ele vor fi constituite, potrivit cu trebuințele, în unități de miliții pentru serviciul de pază atât în interiorul țării, cât și în spatele armatei de operațiuni (art. 26)“.

Ținând sama de întrebuințarea ce se va da acestui element: paza interioară a țării, apărarea

fruntarielor ei și protecțiunea linielor de comunicațiuni pe teatru de operațiuni, găsesc că în timp de pace corpurile de miliții pot fi organizate în regimente. În timp de războiu gruparea lor se va putea face în brigade de infanterie și în brigade mixte, după prevederile planului de mobilizare al armatei, sau după trebuințele accidentale ale războiului.

Incheiu.

E mult de atunci — o sută de ani au trecut — când două sisteme stau față în față:

Organizarea franceză, cu aspectul unui avânt voluntar și spontan, iar nu al unei obligațiuni normal și regulat impusă. Aceasta însemnează: *rădicarea masselor* când patria e în primejdie. Sistemul a dat bune rezultate cât timp nu a găsit în fața-i un altul mai bun;

Organizarea prusiană, a lui Scharnhorst, dată landwehrului după dezastrele dela începutul veacului al 19-a, organizare care impune obligațiuni și constrângeri cetățenilor.

Istoria veacului al 19-a a dovedit dela început superioritatea ideii prusiane asupra celei franceze, victoria organizării metodice și imperative asupra grupărilor improvizate și puțin cimentate a pornirilor voluntare lăsate la voia întâmplării, superioritatea formațiunilor pregătite din timp de pace

asupra celor improvizate prin lucrările de mobilizare.

Organizare, instrucțiune profesională și educațiune civică : eacă ceeace trebuie dat și asigurat formațiunilor de rezervă și de miliții prin legi bine alcătuite și prin mijloace budgetare suficiente.

Trebuie să excităm și să întreținem prin toate mijloacele în armată iubirea libertății, curajul, spiritul de sacrificiu, tenacitatea, căci calitățile morale nu sunt niciodată staționare, ci declină îndată ce nu se mai pot rădica. Aceste virtuți, aceste pasiuni, pot să însuflețească națiunea întreagă în orice primejdie, trebuie deci să știm a le utiliza. Trebuie să militarizăm, în înțelesul sublim al cuvântului, pe toți cetățenii, căci numai armând întreaga masă a poporului, un stat mic va putea să ție cumpăna unuia mai mare care voește să-l îngenuncheze.

Așa a sfătuit Scharnhorst pe regele său, după dezastrele suferite de mica Prusie în războaiele sale cu marele Napoleon. Același sfat am dat și-l repet astăzi : militarizarea poporului, rădicarea masselor organizate, disciplinate și pregătite de războiu.

Un început bun e deja făcut. Să continuăm cu stăruință și cu încredere că numai prin armată România va putea ajunge mare și puternică.

Contribuțiuni la alcătuirea viitoarei legi

pentru

Organizarea Armatei

CONTRIBUȚIUNI LA ALCĂȚUIREA VIITOAREI LEGI

PENTRU

ORGANIZAREA ARMATEI

Pentru a pune în acord organizarea armatei noastre cu necesitățile descoperite de războiul de astăzi, necesități cari au depășit cu mult prevederile noastre din trecut, vom fi siliți să aducem însemnate modificări legii din 1913.

Astăzi, rezerva armatei active și milițiile, devenind elementele cele mai însemnate, din punctul de vedere numeric, ale armatei, se cade ca organizarea lor să fie complet așezată de lege.

În paginile ce urmează nu mă încumetez să dau un întreg proiect de lege, ci numai să contribuesc, prin expunerea vederilor mele, la alcătuirea *viitoarei organizări* a armatei noastre.

Elementele și compunerea armatei.

În timp de pace armata țării e compusă, în realitate, din trei elemente deosebite, a căror organizare diferă, a căror instrucțiune se face după alte norme și prin alte mijloace și a căror echipament și armament nu poate fi totdeauna același: elementul activ, elementul rezervei și elementul milițiilor. Numai la mobilizare cele dintâi două elemente se contopesc pentru a alcătui împreună armata activă a țării, adică armata de operațiuni propriu zisă. Armata de miliții e întrebuințată în timp de războiu: în interiorul țării, pentru paza ei; la fruntarii pentru apărarea lor; înapoia armatelor de operațiuni, pentru paza și apărarea liniilor de comunicațiuni; ea se mai poate întrebuința în interiorul țării la apărarea cetăților și locurilor întărite, iar peste fruntarii la atacul cetăților și locurilor întărite ale vrăjmașului.

Compunerea diferitelor elemente ale armatei este cea următoare:

a) Armata activă se compune din: comandamente; trupe de: infanterie, cavalerie, artilerie, geniu (trupe speciale de pionieri și de comunicațiuni); navigațiune aeriană și marină; servicii diverse; școale militare și instituțiuni de instrucțiune și de educațiune militară.

Diferitele arme și trupe sunt organizate în : unități de comandamente și unități, sau corpuri, de trupă.

Serviciile sunt organizate în : servicii tehnice, administrative, sanitare și judecătorești.

b) Armata de rezervă se compune din : comandamente; trupe de : infanterie, cavalerie, artilerie și geniu; și servicii diverse.

c) Armata de miliții se compune din trupe de infanterie și de artilerie.

Trupele și serviciile armatei.

1. Infanteria.

Deși aveam 40 de regimente active, ele nu mobilizau decât 120 batalioane, adică 40 batalioane mai puțin decât ar fi putut mobiliza sub imperiul legii dinaintea celei din 1908. Pentru o armată ca a noastră scăderea era prea mare. Ca să se readucă lucrurile unde erau, în legea din 1913 nu s'a mai arătat numărul din care sunt constituite regimentele, rămânând ca, pe temeiul acestei elasticități legale, legea cadrelor și a efectivelor să judece și să hotărască organizarea în timp de pace, care se cuvine a da re-

gimentului, pentru a asigura mobilizarea unui mai mare număr de batalioane active.

Astăzi sunt față în față două soluțiuni: întâia organizarea regimentului din 4 batalioane | a 3 companii, cari la mobilizare se vor spori cu una. Prin aceasta, fără a se mări numărul companiilor active, se creează la fiecare regiment încă un batalion activ. Soluțiunea ar fi bună dacă nu ar schimba radical organizarea administrativă a regimentului și nu ar da loc la cheltuele mari pentru a o aplica (întregul cazarmament al infanteriei, ar trebui prefăcut și complectat).

A doua soluțiune: regimentul cu 3 batalioane a 4 companii, în timp de pace, iar în războiu cu 4 batalioane. Batalionul al 4-a se va forma la mobilizare din companiile cari poartă No. 4 ale celor trei batalioane active. Această soluțiune pe care o preferam, duce la același rezultat ca întâia. În prima zi de mobilizare, regimentul va avea 4 batalioane a 3 companii; la trecerea pe picior de războiu, batalioanele vor mobiliza a 4-a companie.

Regimentele, cari nu au astăzi decât 2 batalioane active, pot rămâne cu acest număr; iar cele cari se vor mai înființa vor putea avea 2, 3 sau 4 batalioane, iar batalioanele 3 sau 4 companii.

Prin organizarea ce propun stabilesc principiul că, dacă tipul de războiu al regimentului trebuie

să rămână neschimbat, tipul de pace poate varia fără nici un neajuns. Mai mult încă, prin ea dobândim posibilitatea de a întări efectivele de pace ale unor anumite corpuri de pe fruntarii, micșorând numărul batalioanelor, sau al companiilor, ale altora cari se găsesc în interiorul țării.

Acest principiu fiind admis, organizarea infanteriei va putea fi următoarea:

a. *Infanteria Activă* e constituită din: regimente de infanterie și regimente, sau batalioane, de vânători.

Regimentul este format din: 2—4 batalioane; 1 companie de depozit; 1 companie de mitraliere (cu 2—4 secțiuni, secțiunea cu 3 mitraliere); 1 companie de telefoniști, pionieri și grenadieri. Batalionul este format din 3—4 companii. Fiecare regiment are un cadru complementar pentru încadrarea unităților sale, pe cari le constituiește la mobilizare.

Batalionul de vânători este format din: 4 companii; 1 companie de depozit; 1 ploton de mitraliere (2 secțiuni); 1 ploton de telefoniști, pionieri și grenadieri; și 1 companie de cicliști. Batalionul, transformându-se la mobilizare într'un regiment a 2 batalioane, iar compania de cicliști în 2 companii, trebuie să aivă un cadru com-

plementar activ pentru încadrarea unităților active pe cari le mobilizează.

b. *Infanteria de rezervă* e constituită din regimente. Regimentul e constituit din cadrele active trebuincioase pentru a mobiliza:

Un regiment cu 3—4 batalioane; 1 companie de depozit; 1 companie de mitraliere; 1 companie de telefoniști, pionieri și grenadieri;

Un batalion de fortăreață cu o secțiune de mitraliere și un ploton de telegrafiști, pionieri și grenadieri. Batalioanele de fortăreață sunt, în general, constituite din chiamarea a 2-a a elementului de rezervă. Destinațiunea și gruparea acestor batalioane la cetăți și locuri întărite sunt hotărâte prin lucrările de mobilizare.

c. *Infanteria de miliții* e formată din regimente de infanterie. Un regiment de miliții are 2—4 batalioane, după cum va îngădui valoarea elementului de miliții al Cercului de Recrutare de unde el se mobilizează.

2 Cavaleria.

Cred că războiul de astăzi a pus în vază rolul, pe care 'l poate juca cavaleria ca trupă de luptă și ca trupă de recunoaștere și de descoperire. În cuvântarea ținută ofițerilor unei diviziuni de ca-

valerie, aflată pe frontul de operațiuni de Vest, în cursul lui Octobrie 1914, împăratul Germaniei le-a spus următoarele cuvinte :

„Am aflat cu bucurie că diviziunea de cavalerie a îndeplinit în acest războiu o sarcină, pe care nu am crezut-o posibilă. E poate vina mea că în timp de pace nu am instruit cavaleria în sensul în care a trebuit să luptăm acum. Cavaleria a luptat cu carabina și cu spada, și generalul Marwitz mi-a spus că infanteria a luptat cu plăcere și cu mândrie alături de cavalerie... Sper însă că se va da prilejul cavaleriei să lupte și cu lancele, dacă vom reuși, cu ajutorul lui Dumnezeu care ne-a dat succese, să încunjurăm pe inamic. „(Berliner Tageblatt)“.

În adevăr, a trecut de mult anul de când, pe teatrul de operațiuni dela apus, cavaleria a descălecat și duce lupta pe jos, cu pușca și cu lopata. Și pe teatrul de răsărit, cavaleria a luptat, în mare parte, luni întregi ca trupă de infanterie. Rolul dat cavaleriei de împrejurări și de natura războiului de astăzi îmi amintește cavaleria bură, din războiul transvalian, care întrebuițea calul ca să se miște și pușca ca să se bată. Oare războiul de astăzi, într'un cadru mult mai mare, nu vine să confirme adevărata tactică de luptă a cavaleriei? Și, făcându-mi această întrebare, nu sunt oare în-

dreptătit să mă îndoiesc dacă, în războiul de astăzi și mai cu seamă cele viitoare, sulița va mai putea fi arma de luptă? Credința mea este că principală armă de luptă a cavaleriei, în ofensivă ca și în defensivă, în marșuri ca și în staționare, va fi arma de foc. Isbirea, țintă către care se îndreptă în trecut întreaga instrucțiune a cavaleriei, și care justifică aducerea cavaleriei pe câmpul de bătaie, a ajuns în timpurile noastre din ce în ce mai rară și tinde să devină un incident singuratic într'un întreg războiu. Puterea focului nu o mai îngăduie să-și arate ispravele pe câmpul tactic decât foarte rar și în anumite împrejurări.

Dacă și alții vor judecă ca mine, atunci ar fi bine să îndreptăm organizarea și instrucțiunea cavaleriei spre noua ei evoluțiune. Să facem din ea un adevărat instrument de investigațiuni și de lovituri fulgerătoare și neașteptate; și, pentru aceasta, s'o facem mai sprintenă luându-i lancea, să-i dăm cai buni și o bună armă de foc, cu baionetă, și s'o înzestrăm cu tot ce-i trebuie pentru a găsi, a vede lesne și a putea trămite înapoi știrile culese.

Sunt dar de părere a se lua lancea și carabina călărețului și a se înlocui printr'o pușcă bună. Și atunci, organizarea cavaleriei s'ar putea astfel formulă:

Cavaleria este constituită din regimente de Roșiori și din regimente de Călărași.

a) *Cavaleria activă*: Regimentele de Roșiori sunt formate din 4—5 escadroane, 1 escadron de depozit, 1 escadron de mitraliere (2 secțiuni), 1 ploton de pionieri-telegrafiști.

Regimentele de călărași, formate din cadrele active (ofițeri, trupă și cai) pentru 6 escadroane, 1 escadron de mitraliere, 1 escadron de depozit și 1 ploton de pionieri-telegrafiști. Aceste regimente sunt menite a da cavaleria necesară Corpurilor și Diviziunilor de armată.

b) *Cavaleria de Rezervă* e constituită din escadroane de rezervă, mobilizate de regimentele de Călărași, pentru trebuințele formațiunilor de rezervă și serviciului Etapelor. Prin lucrările de mobilizare se hotărăște numărul escadroanelor mobilizate de fiecare regiment de Călărași.

3. Artileria.

Războiul de astăzi impune mari modificări organizării întregii artilerii. Avem o prea bună artilerie de câmp. Restul, artileria de munte, artileria grea de armată și de pozițiune (asediu), sunt de calitate mijlocie, comparate cu cea dintâi.

În organizarea ce i se va da, va trebui să se

țină sama că artileria fiind o armă de atac (ofensivă), nu are mijloace pentru apărarea sa proprie și apropiată. Dacă asistența ce-i dă infanteria, sau cavaleria, de susținere îi eră suficientă în trecut de azi înainte îi va trebui, în contra unui vrajmaș din aer, arme de protecțiune fără de cari ea nu se poate apăra singură. Aceasta în ceea ce privește organizarea unităților de luptă. În ceea ce privește acțiunea ei combativă, trebuie a-i dă, pe lângă gurile de foc de calibre obicinuite, altele de calibre mai mare, cari să fie în stare a-i complectă acțiunea de distrugere și a înlesni acțiunea infanteriei. Mai trebuie a i se dă mijloace cari să asigure acțiunea intensă pe câmpul tactic prin aducerea la timp, și în cantitate suficientă, a munițiilor necesare luptei: coloane de munițiuni cu tracțiune mecanică. În fine, trebuie a-i dă mijloace pentru lupta apropiată în bătăliile de pozițiune, sau în bătăliile de asediu.

Pentru a pune bazele noiei organizări, cred că trebuie a se modifica astfel legea:

a) *Artileria Activă*, cuprinde: trupele și stabilimentele artileriei.

Trupele sunt: 1. Artileria de Câmp, formată din regimente de tunuri și regimente, sau grupuri, de obuziere. Regimentul se compune din: 2—3 grupuri de baterii, 1 baterie de depozit și 1

secțiune de mitraliere. Grupul se compune din 3 baterii, iar bateria din 4—6 guri de foc.

Grupul de obuziere, corp în parte, se compune din: 3—4 baterii, 1 baterie de depozit și 1 secțiune de mitraliere.

Pentru lupta în contra avioanelor, sau aeronefelor, trebuie ca fiecare regiment să aivă cel puțin o baterie specială (a 6-a sau a 9-a), de sistem Deport, Krupp, sau altul identic, cu munițiune specială.

2. Artileria Călăreață, formată din grupuri de baterii. Fiecare grup e constituit din 3 baterii și o secțiune de mitraliere. Aceste unități trebuiesc înzestrate cu tunuri, cari să poată trage în bătaie și în direcțiune subt unghiuri foarte mari.

3. Artileria de munte, formată din grupuri de baterii de tunuri și de obuziere de munte. Grupul e constituit din 3—4 baterii, 1 baterie de depozit și 1 secțiune de mitraliere. Bateria din 4 tunuri, sau obuziere.

Pentru a da mijloace de luptă trupei de artilerie, în stațiune, marș și luptă, când împrejurările o aduce să-și apere singură bateriile, sau parcurile, trebuie a da servanților și conductorilor carabina cavaleriei în locul pistolului automatic.

E bine ca, în organizarea din timp de pace, grupurile de artilerie de munte să fie împărțite în garnizoanele de munte și, pe cât e posibil, acolo

unde se găsesc batalioane de vânători (de ex. Târgu-Jiului, Râmnicu-Vâlcei, Curtea de Argeș, Vălenii de Munte, Târgu-Ocna, Piatra-Neamț, etc). Astfel, se va putea face instrucțiunea specială a grupului în legătură cu instrucțiunea batalionului.

4. Artileria grea de Armată, e formată din grupuri de baterii de tunuri cu tragere răpede și de obuziere de calibru mijlociu (de ex.: tunul de 105 mm și de 130 mm și obuzierul de 150 mm). Grupul se compune din 3—4 baterii, iar bateria din 4 guri de foc. Utilitatea acestei artilerii fiind astăzi deplin demonstrată, armata noastră va trebui înzestrată cu un material ușor transportabil, cu munițiuni în cantitate mare și cu mijloace cari să asigure deplina aprovizionare a gurilor de foc.

5. Artileria de Pozițiune și de Asediu. Desvoltarea ce au luat, în războiul ruso-japonez din Mandciuria și mai cu samă în războiul de astăzi, bătăliile de pozițiuni și de asediu, impune să dăm o solidă organizare acestei artilerie, care a fost lăsată uitării în cele mai multe și mai mari armate europene. În adevăr, dacă exceptăm pe Germania și pe Austria, nu vom găsi înainte de acest războiu nici în Franța, nici în Rusia, nici în Anglia, cel mai mic început de reorganizare, sau de complectare, a acestei artilerii învechită și în neputință

de a se acordă cu trebuințele unei mari bătălii de pozițiune, sau de asediu.

În Franța, gurele de foc de asediu, de cel mai mare calibru erau mortierele de 270 mm md. 1880; și cel mai nou, tunul scurt de 155 mm md. 1890.

În Anglia, calibrul cel mai mare era obuzierul de 205,2 mm.

În Rusia, tunul de 152,4 mm md. 1904; obuzierul 150 mm md. 1909 și mortarul de 228 mm md. 1887. În 1912, Rusia a admis, în principiu, obuzierele de 203 și 228,6 mm și mortarul de 280 mm; nu se știe însă dacă aceste guri de foc figurează astăzi în parcurile armatei¹⁾.

Războiul de astăzi a avut un îndoit efect: a consacrat folosul calibrelor mari pentru destrugerea întăririlor și obstacolelor dela distanțe mari (mortierele de 240 și de 305 cu tracțiune mecanică în Austria; tunul lung de 38 cm. și mortierele de 280 și 420 în Germania); și folosul gurelor de foc cu tragere curbă la distanțe mici, pentru baterea șanțurilor-defensive în luptele apropiate, cum sunt mortierele neghintuite de sistem vechiu, tunurile aruncătoare-de-bombe de sistem Krupp și, în fine,

1) A se vedea monografia Maiorului C. S. Dumitrescu: Artileria de câmp, de munte, grea și de asediu la puterile europenești. București, 1915.

aruncătoarele-de-mine (minenwerfer) de calibru mare (245 mm.).

Artileria de pozițiune și de asediu trebuie să cuprindă: tunuri de asediu, obuziere și mortiere de calibru mijlociu și mare; mortiere mici și guri de foc speciale pentru aruncarea bombelor minelor; și guri de foc pentru tragerea în corăbii aeroplanelor și aeronefelor.

Pentru înlesnirea instrucțiunii și ușurarea mobilizării e bine ca fiecare corp de trupă să cuprindă decât o singură categorie de guri de foc.

Această artilerie e constituită din regimente și batalioane.

Un regiment e format din 2 sau mai multe batalioane, 1 companie de depozit și serviciul parcului. Batalionul e constituit din 3—4 companii, cari la mobilizare se transformă într'un număr de baterii, potrivit cu numărul gurilor de foc afectate companiei. Bateria cuprinde 2—3 guri de foc.

Un batalion, corp în parte, are 2 sau mai multe companii, 1 companie de depozit și serviciile parcului și atelierelor.

Parcul unui corp de asediu cuprinde: Materialul de artilerie și munițiunile lui, cu organele și materialul de transport: animale (date prin rechiziții).

zițiune) și hamuri, cale ferată îngustă de campanie, camioane-automobile și auto-tractoare;

Atelierele pentru repararea și întreținerea materialului și pentru manipularea munițiilor. Aceste ateliere sunt organizate ca să se poată mobiliza și însoți parcul corpului în operațiunile de campanie. Personalul lor e dat de compania de depozit;

Secțiunea de proiectoare și secțiunea de baloane, cu personalul lor;

Secțiunea pionierilor și telefoniștilor artileriei cu materialul special (săpători, lemnari, ferari, mecanici, electriciani, telefoniști, etc.).

6. Artileria de cetate și de coastă. Dacă războiul de astăzi a făcut să crească importanța artileriei pe câmpul de bătaie și să fixeze mai mult ideile asupra acțiunii ei tactice, în ceea ce privește artileria de cetate el a făcut să se vadă limpede inutilitatea și chiar primejdia cetăților lipsite de o artilerie în stare de a lupta cu artileria atacului.

De când există cetățile, atacul lor s'a sprijinit pe întrebuințarea instrumentelor de aruncare și de destrugere, fie că s'au chiamat *onagre* sau *balliste* înainte de întrebuințarea pulberii, fie că s'au chiamat *bombarde*, *tunuri* sau *mortiere* (pive) după întrebuințarea pulberii.

Cu timpul, mulțămită progreselor făcute de canică, metalurgie și himie, arta de a atacă și a destruge s'a desvoltat mai răpede decât arta de a apăra și de a conservă, după cum și mijloace de a nimici vieața s'au înmulțit și s'au îmbunătățit mult mai ușor și mai răpede decât știința de a apăra în contra atâtor agenți destrugători. Progresele făcute dela 1870 încoace, și mai samă dela 1886, de artilerie, adică de instrumentele de destrugere, au fost uimitoare și au depășit chiar așteptările celor mai convinși artileriști. Din nenorocire pentru cetăți, progresele artileriei au folosit decât atacului (exceptând Germania) căci, cei cari încredințase cetăților apărarea teritoriului, au crezut că echilibrul dobândit după 1886 între tun și fortificațiune se mănține încă. Grijă cetăților și armamentului lor fiind nesocotită, echilibrul s'a rupt, și puterea de destrugere a atacului a învins puterea de rezistență a întăririlor și puterea de luptă a apărării.

Puterea de rezistență a unei cetăți e dată de puterea de rezistență și de acțiune a trei factori: tăria fortificațiunilor — adică puterea lor de rezistență pasivă în potriua acțiunii destrugătoare a tunului atacului; acțiunea tunului cetății, adică puterea lui de rezistență activă, care trebuie să fie egală și de semn contrar cu acțiunea tunului

atacului; și, în fine, acțiunea garnizoanei cetății, care trebuie să fie activă și agresivă.

Dacă o cetate se poate apăra cu o garnizoană constituită din trupe de calitate inferioară celor cari o atacă, nu trebuie să aplicăm aceeași regulă și artileriei sale. Ori, tocmai credința aceasta a domnit în toate cercurile militare până astăzi. În general, s'a crezut că o cetate se poate apăra în mod cuviincios dacă i se dă un număr suficient de guri de foc, calculat după lungimea frontului său de apărare, indiferent de puterea lor de acțiune; și, astfel judecând, apărarea cetăților s'a încredințat unor trupe mediocre și unui armament învechit și de multeori chiar declasat.

De altfel, țările, cari au creat cetăților lor starea aceasta, au căzut și într'o altă greșală: de a da uitării artileria de asediu, menită să lupte cu cetățile — și implicit cu pozițiunile întărite. Și Franța, și Italia, și Anglia au căzut în greșala aceasta. Numai în Rusia găsim, înainte de 1914, un revirement de idei datorit învățămintelor războiului ruso-japonez, revirement insuficient însă pentru a asigura calitatea artileriei de asediu și deci a celei de cetate. Și ceeace s'a petrecut în alte țări nu a putut să ne lase indiferenți. Noi le-am imitat, și încă cu prisosință.

Cunoscând și ideele și sancțiunile lor, eu nu am

fost de loc surprins când am aflat soarta ce au avut unele cetăți, cu reputațiune foarte bună, în războiul de față. Ele au fost atacate de armatele germane și austriace, singure în Europa cari nu au nesocotit valoarea cetăților și, implicit, a mijloacelor de apărare și de atac. Cunoscând cauza, mă așteptam la efect.

Pentru a îndrepta starea de astăzi, trebuie să facem ceea ce fac și vor face toate armatele: trebuie să dăm o bună organizare artileriei de cetate. Și, pentru aceasta, trebuie să precizăm ce se înțelege prin artilerie de cetate.

După cum prin cetate nu se înțelege numai întăririle permanente, cari nu-i constituiesc decât scheletul, ci și cele din intervale, precum și cele dinaintea și dinapoia liniei principale de apărare, cari se fac după mobilizarea armatei și îi formează adevăratul trup, tot așa și artileria din întăriri nu constituie decât armamentul de siguranță al cetății. Adevăratul ei armament de luptă e cel care se așază în intervale și înaintea liniei principale, și care se acumulează în sectorul sau sectoarele atacate de vrăjmaș. Forturile și fortișoarele formează umerii, sau punctele de sprijin ale cetății, menite să-și desfășoare acțiunea lor puternică, când atacul va ajunge în preajma liniei principale a apărării, iar adevăratele organe de

luptă sunt întăririle din intervale, cu armamentul lor puternic și mobil, menit să lupte cu bateriile puternice ale atacului, să se miște și să facă față atacului, ori de unde ar veni și oricât de puternic ar fi.

Întăririle permanente trebuiesc organizate astfel ca, prin tăria și formele lor: să fie greu de atins și de distrus și să poată asigura invulnerabilitatea organelor lor de luptă și păstrarea munițiilor până în momentul asaltului cetății.

Armamentul din intervale trebuie să fie în stare de a păstra neatins echilibrul între apărare și atac, așa ca durata de rezistență a unei cetăți să fie dată de mijloacele de traiu ale garnizoanei și populațiunii din oraș, iar nu de mijloacele de acțiune ale organelor sale de luptă.

Artileria din cupole și din casemate trebuie să aivă și afete de pozițiune sau de câmp, pentru a putea fi scoasă din întăririle aflate în sectoarele neatăcate și întrebuințată în sectoarele atacate.

Aceste fiind așezate, artileria de cetate se va organiza după normele următoare:

Ea va fi formată din regimente, batalioane, sau detașamente.

Un regiment se compune din 2—4 batalioane, 1 companie de depozit și serviciile materialului de artilerie. Batalionul are 3—4 companii. Com-

pania la mobilizare se împarte într'un număr de baterii potrivit cu numărul gurelor de foc pe cari le servește. Armamentul unui batalion cuprinde toate categoriile gurelor de foc cu cari sunt armate întăririle permanente, sau intervale dintre ele;

Un batalion, corp în parte, se compune din 3—6 companii, 1 companie de depozit și serviciile materialului de artilerie;

Un detașament se compune din 1—2 companii, 1 pluton de depozit și serviciile materialului de artilerie.

În regula generală, trupele de artilerie de cetate, afectate unei cetăți, sau unui loc întărit, formează corpuri de sine stătătoare.

Când o cetate sau un loc întărit, cuprinde artilerie fixă (în cupole și casemate) și artilerie mobilă (din intervale), unitățile cari constituesc corpul de trupă, se împart proporțional în: unități de forturi (sau de grupuri) și unități de intervale.

Serviciile materialului de artilerie cuprind:

Materialul de artilerie fixă și parcul artileriei de intervale;

Depozitele de munițiuni și atelierele de încărcare;

Atelierele pentru repararea și întreținerea ar-

mamentului cetății (celelalte servicii, arătate la artileria de asediu și de pozițiune, sunt îndeplinite de trupele de geniu afectate cetății).

b) *Artileria de rezervă*. Cuprinde artileria de câmp, formată din regimente de tunuri și din regimente sau grupuri de obuziere.

Regimentul e constituit din: 2—3 grupuri de baterii; 1 baterie de depozit și 1 secție de mitraliere. Grupul are 3 baterii. Un regiment are 1—2 baterii cu efectiv normal și cadrele active necesare pentru celelalte baterii.

Grupul de obuziere are 3—4 baterii; 1 baterie de depozit și 1 secțiune de mitraliere. Una din baterii are efectivul normal; celelalte numai un cadru activ.

c) *Artileria de miliții* e formată din baterii de câte 4 tunuri. Fiecare baterie are un cadru activ, de 1 sergent și 3 soldați, însărcinat cu întreținerea materialului.

Numărul bateriilor trebuie să corespundă numărului regimentelor de infanterie de miliții.

4: Geniul.

Geniul cuprinde: Trupele speciale de Pioneri și de Comunicațiuni și Stabilimentele Armei.

Organizarea de astăzi a trupelor de geniu nu

are nici dezvoltarea, nici așezarea potrivită cu lucrul ce li se cere în războiu. Neajunsul organizării constatat în războiul ruso-japonez ne fusese semnalat de scrierile mai multor dinstinși ofițeri ruși, între cari citez pe colonelii de Stat-Major N. A. Danilov și Neznamov. Cel dintâiu a conchis în conferințele făcute la Academia de Război din Petrograd că „neajunsurile acestei organizații adăogite la celelalte, au determinat pierderea războiului“. Generalul Langlois a semnalat și el neajunsurile cari existau și în armata franceză „Neajungerea trupelor de artilerie și de geniu în armata franceză este bătătoare la ochi. Acest lucru e supărător, mai cu samă dacă se ține samă de însemnătatea ce ieau aceste două arme în tactica modernă, însemnătate atât de acuzată în cele din urmă războaie și în deosebi în Mandaciuria“ (Questions de défense nationale).

Eu însumi am semnalat insuficiența trupelor de Geniu în armata noastră și slaba lor organizare (Doctrina, Disciplina și Inițiativa, 1907).

De atunci și până astăzi, trupele noastre speciale au mers tot înapoi, fie din cauză că li s'a nesocotit rostul, fie din cauze necunoscute noastră, fie din cauza că ele au fost silite să cedeze pasul nevoilor celorlalte arme și servicii ale armatei,

deși colaborarea lor cu celelate arme a mers neconținut crescând.

Armata germană, care aveà la începutul răsboiului 35 batalioane de pioneri (cu 4 companii), la mobilizare le-a sporit considerabil numărul companiilor, și a mai creat noi unități de rezervă, de landwehr și de landsturm, pentru noile formațiuni, așa încât putem spune că numărul batalioanelor s'a îndoit și chiar întreit de când a început răsboiul.

Răsboiul de astăzi, care a pus la contribuție toate forțele științei, a făcut o deosebită întrebuințare de mijloacele de lucru și de acțiune ale trupelor de Geniu; și constatările, ce sunt în drept să formulez, sunt: trupele noastre de pionieri și de comunicațiuni, din punctul de vedere numeric, nu sunt în stare să satisfacă toate obligațiunile ce li impune răsboiul (această constatare am făcut-o și în scurta campanie din 1913, când s'a văzut că un singur batalion de pionieri de 3 companii, afectat unui corp de armată — cum, de pildă, batalionul al 4-lea, afectat Corpului IV de armată, care a fost pus la grele încercări — este cu desăvârșire insuficient); iar din punctul de vedere al organizării, al înzestrării cu material tehnic și al pregătirii tehnice sunt în regres față cu progresul făcut de celelalte

arme. Organizarea lor este aproape cea din 1884, iar instrucțiunea tehnică mult mai înapoiată.

O reorganizare radicală se impune, reorganizare pe care o schițez astfel :

a) *Geniul activ*, cuprinde : Trupele speciale de Pionieri și de Comunicațiuni și Stabilimentele Geniului.

Trupele sunt :

1. Trupele de Pionieri și de Comunicațiuni de câmp, constituite din :

a) Trupe de Pionieri de câmp, organizate în batalioane. Batalionul e constituit din : 6 companii, din cari 3 active și 3 de cadre ; și 1 companie de depozit. La mobilizare, batalionul se desdoește în două batalioane a 3 companii, câte unul de fiecare diviziune de armată.

b) Trupe de Comunicațiune câmp, cari cuprind următoarele specialități :

Trupele de telegrafie și de telefonie, cu și fără fir. Aceste trupe sunt organizate în batalioane. Un batalion cuprinde : 4—6 companii, 1 companie de depozit și serviciul parcului și al materialului. Serviciul parcului și al materialului cuprinde . materialul de războiu ; atelierele de întreținere și reparațiune ; și instalațiunile de studii și experiențe ;

Trupele de lucrători electriciani (însărcinate cu

serviciul luminatului electric, proiectoarelor foto-electrice și instalațiilor electrice la armate), organizate în batalioane. Un batalion cuprinde: 3—4 companii, 1 companie de depozit și serviciul parcului și materialului;

Trupele de Pontonieri, se împart în: pontonieri de fluvii, cari aparțin armatei; și pontonieri de râuri, cari aparțin corpurilor, sau diviziunilor, de armată. Aceste trupe sunt organizate în batalioane. Un batalion cuprinde: 3—6 companii, 1 companie de depozit și serviciul materialului și parcului;

Trupele de Căi Ferate, pentru serviciul căilor ferate normale și căilor ferate înguste. Ele sunt organizate în batalioane. Un batalion cuprinde: 3—6 companii, 1 companie de depozit și serviciul materialului de cale și de poduri de campanie;

Trupele de automobiliști (conducători-mecanici). Batalionul cuprinde: 3—4 companii, din cari una activă și celelalte de cadre; 1 companie de depozit și serviciile atelierelor de reparațiuni și parcului. Corpul automobiliștilor voluntari e pus sub controlul și autoritatea comandantului acestui corp.

Scoalele pentru formarea personalului necesar armatei active și celei de rezervă, pentru toate

aceste specialități, funcționează pe lângă fiecare corp de trupă.

2. Trupele de Pionieri și de Comunicațiuni de Cetate, cuprind :

a) Trupele de Pionieri de Cetate, cari trebuie să aivă o organizare și o instrucțiune deosebită de a trupelor de câmp. Ele sunt create în vedere trebuințelor apărării și, la nevoie, a atacului cetăților. De aceea, instrucțiunea săpătorului și a minarului trebuie să fie mult mai dezvoltată decât la celelalte trupe de pionieri ; cu un cuvânt, trebuie să aivă în vedere atacul și apărarea cetăților și pozițiunilor întărite.

Trupele de Pionieri de Cetate sunt afectate cu cetățile și locurile întărite, și de aceea sunt organizate în batalioane și detașamente.

Batalionul e constituit din : 3 companii ; 1 companie de depozit ; și serviciul materialului și depozitului de geniu al cetății din care face parte. La mobilizare companiile se dedublează.

Detașamentul se compune din : 1—2 companii și 1 ploton de depozit ; și serviciul materialului și depozitului de geniu al cetății, sau al locului întărit. La mobilizare, companiile se dedublează.

b) Trupele de Comunicațiuni de Cetate sunt organizate în batalioane și în detașamente. Batalionul e format din : 3—4 companii ; 1 com

panie de depozit și serviciul materialului și al depozitului cetății. Detașamentul e compus din : 1—2 companii ; 1 ploton de depozit, și serviciul materialului și depozitul locului întărit.

Batalionul, ca și detașamentul, e organizat ca să cuprindă toate specialitățile referitoare la comunicațiuni, adică :

2—1 companii de căi ferate ; 2—1 companii de telegrafie și telefonie cu și fără fir ; electricieni și proiectoare foto-electrice fixe și mobile ;

1 companie de pontonieri, la cetățile cap-de-pod ;

1— $\frac{1}{2}$ companie de aviațiune și aeronefe ;

1 ploton de automobiliști, motocicliști și cicliști.

Serviciul materialului și depozitelor e împărțit în atâtea secțiuni câte specialități are corpul de comunicațiuni.

b) *Geniul de rezervă*, cuprinde trupele de Pionieri și de Comunicațiuni, organizate în batalioane și companii. Fiecare corp de trupă are un cadru activ în timp de pace, însărcinat cu conservarea echipamentului și materialului tehnic al corpului, precum și cu întreținerea instrucțiunii tehnice a trupei ce îi este afectată la mobilizare.

5. Trupele de Aviațiune și Aerostațiune

Intrebuințarea dată, în războiul de astăzi, acestei noi arme a fost pe atât de mare și neașteptată pe cât de mari și neașteptate au fost progresele făcute de navigațiunea aeriană și de tehnica construcțiunii aparatelor de sburat și de plutit în aer. Cu un an înainte de războiu, aparatele de aviațiune nu erau considerate decât ca un simplu mijloc de a face recunoașteri aeriene, tactice sau strategice, la distanțe mijlocii. În războiul, care se desfășoară de șasesprezece luni, nu numai că am văzut dându-li-se o largă întrebuințare la recunoașteri pe câmpul tactic, înainte și pe timpul acțiunii, nu numai că le-am văzut executând recunoașteri strategice cu o mare rază de acțiune, dar le-am văzut deodată transformate în instrumente de luptă, capabile de a concura cu celelalte arme pe câmpul de luptă și de a executa expedițiuni ofensive la 200 km. departe de punctul de plecare.

Aceeași constatare, deși pe o scară mai mică, am făcut și pentru aeronefe. Intrebuințarea dată în armata germană zeppelinelor este o îndrăzneată aplicare a acestor monștri aeriani la expedițiunile ofensive la distanțe mari (citez atacu-

rile Parisului, și mai cu seamă bombardările Londrei în Octobrie 1915). Ele tind să devină niște adevărate torpiloare aeriene.

Rezultatele dobândite fac să se înscrie în tehnica războiului o nouă armă luptătoare, care și-a pregătit prima evoluțiune în acest războiu, și de care va trebui să ținem mult samă în viitor la organizarea armatelor și apărării teritoriului.

E interesant de studiat lupta ce s'a dat, în acest războiu, între beligeranți pentru stăpânirea aerului. La început, Franța, care se credea patria aviațiunii, s'a văzut lăsată în urmă de Germania și în acest domeniu. Indrăsnețele incursiuni ale *taubelor* asupra Parisului ne dovedește aceasta¹⁾. Aviațiunea franceză nu s'a lăsat întrecută mult timp, ci și-a luat vânt răpede; și astăzi numărul aeroplanelor în serviciu pe front e de șapte ori mai mare ca la mobilizare. Tipuri noi au apărut cu motori de trei ori mai puternici decât cei vechi, sau chiar cu mai mulți motori.

Greutatea transportabilă s'a făcut de trei ori mai mare; raza de acțiune s'a dublat; înălțimea, deja mare, a crescut în proporție de 2 la 3;

1) Ch. Humbert. La Réveil de l'Aviation Française (Le Journal du 14 Septembre 1915).

numărul școalelor de aviațiune s'a înmulțit, ele pregătesc nu numai piloți dar și mecanici, monotori, conductori, mitraliori. Aviațiunea franceză a lucrat cu stăruință și spor, și astăzi putem spune că-și impune voința pe unde escadrilele franceze trec. Dar, și aviațiunea germană lucrează din răspuțeri pentru a dobândi, cel puțin echilibrul pierdut; și, din lupta aceasta uriașă, va eși învingător, când războiul se va sfârși nici Franța, și nici Germania, ci omul, care va ajunge în fine să stăpânească căile netocite ale aerului, iar pe mormintele atâtor sute de eroi, căzuți în lupta lor pentru patrie și pentru civilizațiune, se va înălța monumentul neperitor al lui Icar, întâiul luptător și cel dintâi învins.

Neapărat că în viitoarele războaie, beligeranții se vor folosi de căile aeriene pentru următoarele operațiuni :

Pe câmpul tactic, supravegherea flancurilor; recunoașterea mișcărilor de trupe ce se fac înăpoia frontului de luptă al inamicului; descoperirea țintelor vrăjmașe asupra cărora artileria trebuie să-și îndrepteze focul; observarea efectului tragerii asupra țintelor vrăjmașe și comunicarea observațiilor făcute; concurarea la acțiune prin bombardarea artileriei și masselor de trupe vrăjmașe;

Pe teatrul de operațiuni, expedițiuni înapoia frontului de operațiuni, pentru a distruge prin bombardare gările principale ale căilor ferate, lucrările de artă ale căilor de comunicațiuni, depozitele militare, centrele de aviațiune și de aérostațiune, cartierele generale ale armatelor, etc.;

Pe teatrul de războiu, incursiunile în țara vrăjmașă pentru a-i distruge: nodurile de comunicațiuni, parcurile materialului de transport al căilor ferate, depozitele armatei, centrele de aprovizionare, fabricele, uzinele, porturile, etc.;

În războiul de asediu și de pozițiune, pentru a distruge, sau a concura cu artileria la distru-gerea întăririlor; pentru a distruge depozitele, fabricele, uzinele; în fine, pentru a concura cu artileria la executarea spărturei, pe unde trupele atacătoare voesc să străpungă frontul de luptă al vrăjmașului, sau linia întărită a cetății.

Deci, aeronautica militară nu va trebui privită ca un accesoriu folositor armatei, ci ca o armă de luptă, de o însemnătate egală cu celelalte arme luptătoare; și, de aceea, se cade a-i da o organizare și o dezvoltare corespunzătoare întrebuințării ei în războiu.

În vederea acestei dezvoltări, care se impune, aeronautica militară, devenită a 5-a armă, trebuie să iee ființă de sine stătătoare în legea de orga-

nizare a armatei și să fie reprezentată în Administrațiunea Războiului printr'o nouă direcțiune: Direcțiunea Aeronavigațiunii.

Organizarea, ce trebuie dată, ar putea fi următoarea :

Trupele de navigațiune aeriană cuprind : Corpul aerostierilor și Corpul aviatorilor.

1. Corpul aerostierilor este însărcinat cu serviciul baloanelor libere și baloanelor captive. Acest corp cuprinde un batalion cu : 2—4 companii ; 1 companie de depozit și serviciile materialului, atelierelor și parcului.

Pe lângă acest corp funcționează o școală de construcțiuni de aparate, de mecanici și de navigațiune aeriană.

2. Corpul aviatorilor este însărcinat cu serviciul aeroplanelor, și e constituit din : un batalion și din detașamente de aviatori. Batalionul e format din : 5 companii (din care patru de cadre) ; 1 companie de depozit și serviciul materialului, atelierelor și parcului.

Pe lângă acest corp funcționează o școală de construcțiuni și de reparaturi de aparate, de piloți, de observatori și de mitraliori.

Detașamentele de aviatori sunt organizate în secțiuni împărțite la centrele de aviațiune și la

cetăți. În principiu, în fiecare regiune teritorială trebuie să existe un centru de aviațiune.

Un parc de avioane trebuie să conțină avioane: pentru regularea și conducerea tragerii artileriei; pentru recunoașteri și luptă; și pentru bombardări.

6. Marina.

Marina militară e organizată printr'o lege specială, care ar trebui modificată pe bazele următoare, pentru a-i asigura dezvoltarea ce i se cuvine.

Marina militară cuprinde: Comandamente, Trupe și Stabilimente pentru Mare și pentru Fluvii.

a) Trupele active se împart în: trupe maritime și trupe fluviale, cu cari se constituiesc: echipajele vaselor de războiu de mare și submarine; echipajele vaselor de războiu fluviale; unitățile însărcinate cu apărarea fixă a porturilor maritime și fluviale; secțiunea de aviatori pentru serviciul escadrilei de hidro-aeroplane a marinei militare.

b) Trupele de rezervă, cari constituiesc echipajele vaselor de rezervă ale marinei militare și vaselor de comerț transformate în vase de războiu, sau în vase de transport.

7. Corpul Tehnic al Artileriei, Geniului și Marinei.

Se zice că directorul unei mari uzine elvețiene întorcându-se din Germania, ar fi făcut următoarea declarație: „Simpatiele mele personale le trimit Angliei și Franței, dar trebuie să mărturisesc că admir mult organizarea Germanilor. În ora de față, aceștia fabrică mii de mitraliere și de aeroplane, și submarine cu duzinele. Pentru a răzbi în acest războiu, aliații trebuie să deschidă ochii și să dea chestiunii *mecanice* mai mare atențiune decât chestiunii *oamenilor* („Le Temps“, 17 Aout 1915).

Mărturisirea aceasta concordă cu părerea ce se manifestă pretutindeni astăzi, și în deosebi în Franța, unde s'au nesocotit prea mult timp stăruințele puse de Germani, dela 1870 încoace ca să facă din industria militară o industrie națională, stăruință pe care am găsit-o și în Austria. „Armamentul remarcabil al armatei germane, rezistența ce ea opune tuturilor națiunilor strănse împotriva ei, meșteșugirea aparatelor, instrumentelor, uneltelor militare și de destrugere, de cari știu să se folosească, ne arată în acelaș timp și voința și ușurința cu cari Germanii au pus în folosul industriei particulare a războiului des-

coperirile tehnice și industriale luate mai adesea dela străini“¹⁾).

Ceeace a făcut Germania în timp de cincizeci de ani, fac astăzi rivalele sale. Franța imitând Germania, lucrează acum cu stăruință ca să prefacă marile uzine dela Creuzot într'un *laborator național* al industriei militare; și luptele îndârjite, cari se dau pe teatrul occidental al războiului, nu sunt decât continuarea luptei, începută la Creusot și Essen între Schneider și Krupp.

Dacă Franța s'a găsit la începutul războiului cu un armament necomplet, dacă în loc de avioane de luptă avea aparate de aerodrom, cauza o găsim în lipsa de organizare a mijloacelor productive, lăsate răzlețe, fără direcțiune, fără orientare și fără asistența pe care în Germania o găsec toți cei cari lucrează în interesul apărării naționale.

Dacă Rusia a intrat în războiu fără armamentul necesar unei mari armate și unui lung războiu, dacă ea a fost silită, din cauza lipsei de munițiuni, să părăsească Galiția cucerită cu atâtea sacrificii și, apoi, Polonia, cauza e că nu a știut, sau nu s'a gândit, să utilizeze nemărgi-

1) L'Industrie Guerrière Allemande, par Daniel Bellet (Revue Hebdomadaire, Paris 1915).

nitele ei forțe productive pentru a-și organiza o industrie militară.

Dar, pentru țările mari, cu o bogată industrie, greșalele, oricât de mari, se pot repara. Acolo se găsesc stabilimente și uzine private, acolo se găsesc brațe de lucru și specialiști, eșiți sau nu din rândurile armatei, cari lesne se pot mobiliza și pune la lucru. De pildă: În Franța, doi mari specialiști, Colonelii Deport și Rimailho, organizatorii artileriei cu care ea se mândrește, părăsise de mult armata din cauză că li se atinsese dreptul la înaintare, pe cari îl sprijineau cu serviciile aduse, și pe cari doreau să le continue, armatei. Într'o țară ca Franța, cu o industrie militară dezvoltată, interesele armatei nu au suferit mult prin plecarea lor, fiindcă lucrul început în serviciul armatei, ei l'au continuat în industria militară privată; și astăzi Franța le datorește o bună parte din victoriile dobândite. Dar, dacă lucrurile s'ar fi petrecut într'o țară fără industrie, acești mari specialiști, depărtați din armată fără voia lor, ar fi fost două puteri pierdute, căci ei nu ar fi avut decât două drumuri de urmat: să îmbrățișeze o altă meserie, sau să-și ofere serviciile străinătății.

Astăzi, când experiența războiului ne-a deschis ochii, ca să putem vedea mai bine cum se pre-

gătește o armată de războiu, și să pricepem mai lesne ce însemnează partea materială a acestei pregătiri, cred că nimeni nu va mai nesocoti însemnătatea serviciilor ce sunt chemați să aducă armatei tehnicianii militari, oricare ar fi specialitatea lor; și că toți vor fi cu mine ca să recunoască că trebuie a li se creă o situațiune legală, care să le asigure o carieră onorabilă în armată în raport cu capacitatea lor și cu serviciile ce li sã cer. Specialiștii trebuiesc încurajați, iar nu nesocotiți, și datoria noastră este să găsim mijloacele legale prin cari să-i îndemnãm a-și cultiva și desãvârși specialitatea, iar nu a o pãrãsi pentru a-și asigura o carieră mai bună, în rândurile camarazilor luptători. Specialiștii se formează cu greu în timp de pace, și niciodatã nu se pot improviza la mobilizare.

Legea dinainte, și actualã, asupra înaintãrilor în armatã, ținând samã de aceastã trebuințã, a admis înaintarea pe loc a specialiștilor. Autoru legii a voit prin aceasta să facã un mare bine armatei. Dar, fiindcã armata nu are o lege de cadre, aplicarea acestei dispozițiuni întâmpinã mari greutãți, greutãți cari fac sã-și peardã efectul, sau să producã un efect opus celui ochit de legiuitor. Nu au trecut decãt trei ani de când se aplicã legea și se gãsesc dejã ofițeri foarte

capabili în specialitatea lor, cari regretă că au beneficiat de art. 74, fiindcă, în loc să le asigure, le-a compromis cariera; iar alții cari binecuvintează art. 74 fiindcă, fără să aivă o specialitate bine definită, au putut să iee grade mai mult sau mai puțin meritate.

Pentru a asigura cariere ofițerilor de diferite specialități și a curmă abuzurile ce se pot face prin aplicarea și neaplicarea legii de înaintare, trebuiesc legi speciale, cari să definească organizarea și ierarhia diferitelor corpuri de specialiști, identice cu legile speciale cari organizează corpul ofițerilor sanitari, corpul inginerilor marinei militare, etc.

Pe temeiul acestor considerațiuni, formulez organizarea corpurilor tehnice ale Artileriei, Geniului și Marinei militare:

a) Corpul tehnic al Artileriei e compus din:

1. Ofițeri de artilerie specializați, ofițeri de administrațiune de artilerie și personalul civil: ingineri-constructori, ingineri-electriciani, ingineri mecanici, ingineri de mine, chimiști, mecanici, maștri și submaștri lucrători, desemnatori;
2. Trupa lucrătorilor de artilerie, constituită în batalioane, sau companii, și lucrători-civili.

Intregul personal tehnic și lucrătorii civili fac parte din rezerva Corpului tehnic al Artileriei.

b) Corpul tehnic al Geniului e compus din :

1. Ofițerii de geniu specializați, ofițerii de administrațiune de geniu și personalul civil : arhitecți, ingineri-constructori, ingineri-mecanici, ingineri-electriciani, mecanici, conductori de lucrări, desemnatori, silvicultori ;

2. Trupa lucrătorilor de geniu, constituită din companii, plotoane și secțiuni și lucrătorii civili. Intregul personal civil face parte din rezerva Corpului tehnic al Geniului.

c) Corpul tehnic al Marinei cuprinde :

1. Corpul ofițerilor-ingineri navali, corpul ofițerilor-mecanici, corpul maștrilor militari, ingineri-electriciani, mecanici, maștri-lucrători, desemnatori ;

2. Trupa lucrătorilor militari și lucrătorii civili. Intregul personal civil face parte din rezerva corpului tehnic al marinei militare.

8. Trupe și servicii diverse.

a) *Trupele* :

1. Corpul Grănicerilor, constituit din : trupe de infanterie, de cavalerie și de mărină. El atârână de Ministerul de Răsboiu în tot ce privește disciplina, justiția, administrațiunea și instrucțiunea militară, și este organizat printr'o lege specială.

Trupele de infanterie sunt constituite în regimente de grăniceri active, cari în timp de războiu se pot întruni în brigade și încadră în armata de operațiuni. Ele vor mobiliză, când armata va trece pe picior de războiu, regimente, sau batalioane, de rezervă, cari vor fi trâmise la armata de operațiuni, sau vor concură la paza fruntarielor.

Trupele de cavalerie, organizate în plotoane, și trupele de marină, organizate în companii, sunt exclusiv întrebuințate pentru paza fruntarielor.

2. Corpul Jandarmilor Urbani și Rurali, organizat printr'o lege specială, este compus din legiuni, după numărul regiunilor teritoriale. Legiunea e compusă din 1—3 batalioane, după trebuințe. Batalionul e compus din 2—4 companii. Fiecare companie are un ploton de jandarmi călări, compus dintr'un număr de jandarmi, variabil după trebuințe.

Corpul jandarmilor atârnă de Ministerul de Războiu în tot ce privește disciplina, justiția și administrațiunea.

3. Trupele de tren, sunt organizate în divizioane. Divizionul e compus din 2—3 escadroane active, și un escadron de depozit. Escadroanele la mobilizare se dedublează pentru a formă 4—6

escadroane. Numărul divizioanelor corespunde regiunilor teritoriale.

4. Trupele Sanitare sunt organizate în companii, numărul lor este egal cu al diviziunilor de armată active. La mobilizare, compania se dedublează pentru a forma două.

5. Trupele de Lucrători de Administrație sunt organizate în batalioane după numărul regiunilor teritoriale. Un batalion are 3—4 companii active și 1 companie de depozit. La mobilizare unitățile se dedublează : o parte merge la Armată și la Etape, iar o parte rămâne la stabilimentele administrative cărora sunt afectate din timp de pace, dacă aceste nu s'au închis.

6. Trupele de Remontă sunt organizate în escadroane. La mobilizare aceste se dedublează pentru a forma escadroanele de remontă, cari merg cu armata.

b) *Stabilimentele :*

1. Stabilimentele Artileriei : de fabricație, de construcție, de reparație; depozitele; poligoanele și laboratoarele de încercări și experiențe ale Artileriei ;

2. Idem, ale Geniului ;

3. Porturile; șantierele de construcție și de reparație ; depozitele Marinei ;

4. Spitalele, sanatoriile și depozitele sanitare ale armatei;
5. Fabricile, atelierele și depozitele de echipament ale armatei;
6. Fabricile și depozitele de hrană, furaje și combustibil;
7. Hergheliele și depozitele de remontă ale armatei.

Justiția Militară.

Nevoia de a se modifica organizarea și administrarea Justiției Militare se simte cam de mult în armata noastră. Comisiuni de jurisconsulți au fost însărcinate de Ministerul de Răsboiu cu acest studiu, dar propunerile lor, sub forma de proiecte, se odihnesc cam de mult în cartoanele acestui departament.

Eu cred că cea dintâi modificare, ce trebuie adusă justiției speciale a armatei, stă în crearea unui Corp de Justiție Militară, din care să se recruteze parchetul și membrii permanenți ai tribunalelor militare. Propunerile ce fac se rezumază astfel:

Justiția Militară cuprinde: a) Consiliile de Disciplină, Consiliile de Răsboiu, Consiliul de Revițiune al Armatei, Curtea de Casațiune și Pretoriă (numai în caz de răsboiu);

b) Corpul ofițerilor justiției militare, din care se numesc: comisarii speciali de pe lângă consiliile de disciplină ale corpurilor de trupă; raportorii și comisarii regești de pe lângă consiliile de războiu și de reviziune; câte un judecător permanent la consilii și unul la Inalta Curte de Casațiune (acesta va îndeplini și funcțiunea de inspector-general al Justiției Militare);

c) Corpul grefierilor și secretarilor.

Corpul ofițerilor justiției militare și al grefierilor va fi organizat prin legea specială a Justiției Militare.

Invățământul Militar.

Instrucțiunea în armată, pe toată scara gradelor și a specialităților, e făcută dintr'o înfrățire desăvârșită între instrucțiunea teoretică și cea practică. Nici teorie neverificată de practică, nici practică nesprijinită pe teorie, nu trebuie să admitem în învățământul militar.

Orice școală trebuie să fie un laborator de cultură militară, care să ne dea gradați complect pregătiți pentru a exercita comandamentul, sau a îndeplini funcțiunea, ce revine gradului, sau specializării, militarului.

Aceste sunt principiile fundamentale, cari vor

trebui să călăuzască organizarea învățământului pentru formarea cadrelor armatei noastre.

Instrucțiunea în armată se face în Școalele Militare, ale Statului, sau în cele Private.

a) Instrucțiunea militară a soldatului se dobândește în unitatea din care el face parte. Instrucțiunea de carte a soldaților analfabeți se dobândește în *Școalele de Adulți* ale corpurilor de trupă și ale serviciilor armatei.

b) Instrucțiunea gradelor inferioare se dobândește în Școalele Regimentare ale corpurilor de trupă și ale serviciilor armatei. Ea se dezvoltă în școalele armatei: școalele pregătitoare pentru sub-ofițerii reangajați; școalele sub-ofițerilor de rezervă; școala de tragere cu armele de foc; școala de gimnastică, scrima și înotare; școalele marinei militare; școalele diferitelor servicii și specialități ale armatei.

c) Instrucțiunea ofițerilor se dobândește:

1. In Școalele Pregătitoare de ofițeri activi și de rezervă, de diferite arme și servicii;
2. In Școalele Speciale ale: Infanteriei, Cavaleriei, Artileriei, Geniului, Marinei și Aeronauticii;
3. In Școalele de Specializare ale armatei, ale statului, sau din străinătate;
4. In Școala Superioară de Răsboiu;
5. In Școalele de Medicină Umană și Veteri-

nară, în Școala de Farmacie, și în Instituțiunile de aplicațiuni medico-militare din țară, sau din străinătate, pentru ofițerii corpului sanitar;

6. În Instituțiunile și Laboratoarele Științifice, în Stabilimentele industriale, în Poligoanele de încercări și în Șantierelor navale, pentru ofițerii de artilerie, de geniu și de marină, specializați;

7. În Stabilimentele industriale al armatei, sau private, din țară și străinătate, pentru ofițerii de administrațiune și de intendență;

8. În Școlile de Drept, pentru ofițerii cari se destină corpului de Justiție Militară.

Compunerea Unităților Mari.

Trupele și serviciile armatei active și de rezervă sunt grupate în timp de pace în brigade, diviziuni de armată, corpuri de armată și inspecțiuni de armată.

Trupele și serviciile afectate cetățitorilor și locurilor întărite au o grupare autonomă.

Aceste grupări trebuie să corespundă — afară de mici abateri — ordinei de bătaie din timp de războiu.

a) *Armata activă.* Brigada de infanterie se compune, normal, din : comandamentul brigadei

și 2 regimente de infanterie. Unele brigade au și un batalion, sau regiment, de vânători.

Brigada de cavalerie se compune din: comandamentul brigadei și 2 sau 3 regimente de cavalerie. În timp de războiu, gruparea se face după trebuințele armatei, conform ordinei de bătaie. Brigada de cavalerie mobilizată va avea și o companie de cicliști.

Brigada de artilerie se compune din: comandamentul brigadei și 2 regimente de tunuri. Eventual i se mai poate da: un grup, sau un regiment, de obuziere. Brigada mobilizată are o secțiune de avioane de recunoașteri pentru descoperirea țintelor și regularea tragerii.

Diviziunea de armată cuprinde: comandamentul diviziunii; 2 brigade (excepțional 3) de infanterie, în care intră și regimentul de vânători; 1 regiment, sau o brigadă de cavalerie (în timp de pace); 1 brigadă de artilerie; 1 batalion de pionieri; trupe de administrațiune; trupe sanitare; trupe și servicii diverse. Pe picior de războiu, diviziunea cuprinde și trupe de comunicațiuni și de aviațiune.

Diviziunea de cavalerie cuprinde: comandamentul diviziunii; 3—2 brigade de cavalerie; 1 grup de artilerie călăreață (3—2 baterii); Un grup de 3—2 companii de cicliști (în războiu);

1 secțiune de telegrafie ușoară; 1 secțiune de poduri ușoare; 1 secțiune de avioane (în războiu); trupe de administrațiune și sanitare (în războiu); servicii diverse.

Corpul de armată cuprinde: comandamentul corpului; 2 diviziuni de armată (excepțional 3 în timp de pace, și des în războiu); 1 brigadă sau un regiment de cavalerie în războiu (excepțional în timp de pace); grupuri de artilerie de munte și grea de armată; secțiuni de aeros-tieri și aviatori; trupe de comunicațiuni; 1 companie de cicliști (în războiu); trupe și servicii diverse.

b) *Armata de rezervă*. Brigada de infanterie cuprinde: comandamentul brigadei și 2 regi-mente de rezervă.

Artileria e constituită în regimente și în gru-puri de baterii.

Regiunea teritorială cuprinde: comandamentul regiunii; 4 brigade de infanterie; 2—4 regimente de artiterie (sau grupuri de baterii); trupe de administrațiune și sanitare; trupe și servicii di-verse. În timp de războiu comandamentul regiunii se transformă în 2 comandamente de diviziune; iar trupele de rezervă în 2 diviziuni de armată, cărora li se mai dă trupe din celelalte arme, așa că compunerea unei diviziuni de rezervă în

războiului să fie aceeași ca a unei diviziuni active.

c) *Armata de miliții.* Regimentele de infanterie și bateriile de artilerie se grupează, după trebuințele stabilite prin planul de mobilizare, sau provocate de evenimentele războiului, în: detașamente, brigade și grupuri de brigade, cărora li se afectează organele de comandament și serviciile necesare.

d) *Inspectoratele armatei* cuprind organele inspectoratelor, cari în război se transformă în organe de comandament de armată (constituită din corpuri de armată, sau din grupuri de diviziuni de armată). Compunerea armatelor este determinată prin planul de mobilizare al armatei țării.

e) *Garnizoanele cetăților și locurilor întărite.* Cetatea București formează un comandament autonom, sub autoritatea căruia cad în timp de pace toate trupele și serviciile armatei aflate în interiorul Cetății, afară de serviciile generale, cari sunt puse sub autoritatea directă a Ministerului de Războiu.

Locurile întărite constituiesc comandamente, de cari atârnă trupele speciale și serviciile ce le sunt afectate. Ele sunt puse sub autoritatea comandamentelor corpurilor de armată pe teritoriul cărora se găsesc.

1. Cetatea București cuprinde: comandamentul cetății, trupele și serviciile diverse.

Trupele: a) Trupele artileriei de cetate; trupele speciale de pionieri și de comunicațiuni ale cetății, companiile de aerostieri și aviatori ale cetății; în timp de pace, toate trupele aflate în interiorul cetății.

b) Serviciile diverse: atelierele, parcurile și depozitele Artileriei de cetate; atelierele și depozitele Geniului cetății; stabilimentele administrative și sanitare din interiorul cetății.

Organizarea comandamentului cetății în timp de războiu e regulată de legea specială precum și de regulamentul asupra războiului de asediu.

2. Locurile întărite din interiorul Țării cuprind: comandamentele locurilor întărite, trupele speciale de artilerie, de pionieri și de comunicațiuni, precum și serviciile speciale ale locurilor întărite.

3. Locurile întărite de la fruntarii cuprind, pe lângă comandamente și trupe speciale, garnizoane de siguranță constituite din trupe de toate armele puse sub autoritatea nemijlocită a comandanților locurilor întărite. Aceste garnizoane vor fi cu atât mai tari cu cât locurile întărite vor fi mai aproape de fruntarii și vor avea o însemnătate mai mare. În această categorie se

așează toate locurile întărite cari se vor găsi la mai puțin de 2 zile de marș de fruntarii.

Impărțirea teritoriului.

1. Din punctul de vedere al organizării comandamentului armatei active, teritoriul României se împarte în regiuni de corp de armată, iar aceste în regiuni de diviziuni de armată (2—3). Numărul regiunilor de corp de armată va atârna de întinderea teritoriului și de populațiunea Regatului.

Din punctul de vedere al organizării teritoriale, teritoriul regatului se împarte în regiuni teritoriale corespunzătoare comandamentelor de corp de armată.

Fiecare regiune teritorială se subîmparte în sub-regiuni (4—6) teritoriale. Fiecare sub-regiune se împarte în cercuri teritoriale (2—3),

Regiunile teritoriale poartă aceleași numere ca regiunile de corp de armată.

2. De regulă, trupele sunt distribuite în garnizoanele din regiunile de comandament, sau teritoriale, cărora le aparțin și unde se recrutează.

Trupele cari nu intră în compunerea marilor unități, și parte din cele aflate în apropierea nouelor fruntarii, se pot recruta din mai multe regiuni ale Regatului.

3. Impărțirea teritoriului în regiuni de comandament și teritoriale se poate modifica din cinci în cinci ani, începând dela promulgarea legii, prin decret regesc, după autorizarea consiliului de miniștri. Mărirea și micșorarea numărului regiunilor nu se poate face decât prin modificarea legii cadrelor și a comandamentului militar.

Repartițiunea și deslocarea trupelor se face prin înalt decret, motivat de un raport al Ministrului de Răsboiu.

Orice trupă aflată vremelnic pe teritoriul unui comandament este pusă sub autoritatea directă a celui comandament.

Comandamentul Armatei și Organizarea Teritorială și Militară

Chestiunea separării atribuțiunilor comandamentului de atribuțiunile teritoriale a preocupat mult cercurile militare înaintea războiului de față, iar pe mine decât am fost pus în capul unei brigade de infanterie. Acolo am avut prilejul să văd cum comandanții regimentelor de infanterie, cari în vremea aceea erau compuse din trupe permanente și teritoriale, ajunsese să fie copleșiți de nesfârșitele atribuțiuni teritoriale, cărora ei tre-

buiiau să le dea toată munca zilei, în paguba instrucțiunii trupei și ofițerilor și a pregătirii regimentului de războiu.

De mare bine a fost descărcarea regimentelor de infanterie de sarcinile teritoriale și trecerea acestor sarcini asupra comandamentelor de brigadă. De când s'a făcut aceasta, comandamentele regimentelor au început să învieze, iar trupele să se instruească și să se pregătească mai bine de războiu.

Trecând la comandamentul unei diviziuni și apoi la al unui corp de armată, am constatat că și aceste nu erau în realitate decât niște organe administrative, din cauza multiplelor atribuțiuni administrative și teritoriale. Serviciile recrutării și mobilizării, serviciile administrative, serviciul sanitar, îngreunau mult și progresiv sarcina organelor comandamentelor pe măsura ce se înmulțea numărul corpurilor de trupă și se organiza trupele de rezervă.

Prin crearea comandamentelor trupelor de rezervă s'au descărcat comandamentele diviziunilor active, dar s'a mărit sarcina comandamentelor corpurilor de armată, și prin aceasta s'a confirmat și mai mult ființa lor de organe administrative.

Pentru a da înaltului comandament puțința de

a-și îndeplini unica sarcină, pentru care a fost creat și care singură-i justifică crearea, am întrebuintat în organizarea ce propun principiul împărțirii muncii: am lăsat numai instrucțiunea, administrațiunea și pregătirea de războiu a unităților active în sarcina comandamentelor de corp de armată; și am trecut asupra organelor teritoriale tot ceea ce privește serviciul teritorial: recrutarea și mobilizarea armatei; instrucțiunea contingentelor de rezervă și de miliții, pregătirea militară a tinerimei, instrucțiunea pre și post-regimentară, pregătirea de războiu a corpurilor și formațiunilor de rezervă și de miliții.

Împărțind astfel munca și descărcând organele comandamentului armatei active de sarcini cari nu le privesc, le vom îngădui nu numai să dea tot interesul pregătirii de războiu a trupelor și serviciilor active, dar încă să se formeze înșile la adevărata școală a comandamentului. Pe acest principiu am așezat cele ce urmează:

1. Regele este capul puterii armate.
2. Instrucțiunea, disciplina și administrațiunea armatei sunt conduse de Ministru de Războiu prin: marele stat-major, inspectoratele armatei, comandamentele și organele administrative și judecătorești militare.

3. Organizarea și funcționarea comandamentelor active, cu trupele și serviciile cari le constituiesc, sunt independente de organizarea militară teritorială a Regatului și sunt regulate de legea cadrelor și comandamentului armatei.

Sub autoritatea comandamentelor active sunt puse :

a) Trupele active ; serviciile active ; depozitele și stabilimentele regionale ; formațiunile de războiu, cari se constituiesc la mobilizare și intră în compunere marilor unități active ;

b) Comandamentele locurilor întărite și cetăților aflate pe teritoriul comandamentelor, afară de cetatea București, care e autonomă ;

c) Serviciile și stabilimentele destinate serviciilor generale ale armatei cad sub supravegherea disciplinară a comandamentelor pe teritoriul cărora se găsesc, dar sunt puse sub supravegherea și controlul administrativ direct al ministerului de războiu.

4. Organizarea și funcționarea comandamentelor teritoriale sunt următoarele :

a) În capul unei regiuni teritoriale stă un comandant al reginiei, cu drepturile și prerogativele unui comandant de diviziune de armată. În capul unei subregiuni teritoriale stă un comandant al sub-regiunii, cu drepturile și prerogati-

vele unui comandant de brigadă. În capul unui cerc teritorial stă un comandant al cercului cu drepturile și prerogativele unui comandant de regiment.

b) Atribuțiunile comandanților de regiuni sunt:
Serviciile recrutării, mobilizării și rechizițiilor militare;

Controlul și instrucțiunea contingentelor de rezervă și de miliții;

Comandamentul și pregătirea de războiu a trupelor de rezervă și de miliții.

Instrucțiunea ofițerilor de rezervă;

Instrucțiunea fizică și pregătirea tinerimei pentru serviciul militar, precum și întreținerea instrucțiunii militare și aptitudinelor fizice a contingentelor de complectare, de rezervă și de miliții.

Toate aceste atribuțiuni le îndeplinesc comandanții regiunilor teritoriale prin serviciile regionale și prin comandamentele în subordine.

Comandanții regiunilor teritoriale sunt de drept comandanți ai unia din diviziunile de armată de rezervă, sau al grupului de diviziuni de rezervă mobilizate pe teritoriul unei regiuni.

Subt autoritatea comandanților de regiuni teritoriale sunt puse trupele și formațiunile de rezervă și de miliții, precum și serviciile teritoriale aflate pe cuprinsul unei regiuni.

c) Comandanții sub-regiunilor teritoriale au sub autoritatea lor:

Trupele de rezervă și de miliții și serviciile aflate pe teritoriul lor: regimentele, sau batalioanele, de infanterie; regimentele, sau grupurile de artilerie; batalioanele, sau companiile, de trupe speciale de pionieri și comunicațiuni; formațiunile de războiu sanitare și administrative, destinate marilor unități de rezervă.

În sarcina lor cad:

Atribuțiunile privitoare la recrutare, mobilizare și rechizițiuni militare;

Supravegherea și călăuzirea societăților de educațiune fizică și de pregătire militară, aflate pe teritoriul unei sub-regiuni.

Ei sunt de drept comandanți ai brigadelor de infanterie de rezervă, cari se mobilizează pe teritoriul unei sub-regiuni.

d) Comandanții cercurilor teritoriale au următoarele atribuțiuni:

Instruirea contingentelor de rezervă, aflate pe teritoriul unui cerc, cari aparțin infanteriei;

Instruirea contingentelor de miliții, cari aparțin infanteriei;

Instruirea și pregătirea de războiu a regimentelor de infanterie de rezervă din teritoriul cercului.

Aceste îndatoriri se îndeplinesc de comandanții

cercurilor teritoriale cu ajutorul cadrului permanent al regimentelor de rezervă;

Serviciul recrutării, mobilizării și rechizițiunilor militare, pe cari le îndeplinesc cu ajutorul personalului Cercurilor teritoriale;

Inspectarea și controlul societăților de educație fizică și de pregătire militară, urbane și rurale, aflate pe teritoriul cercurilor, în conformitate cu legea specială.

Comandanții cercurilor teritoriale sunt de drept comandanți ai regimentelor de infanterie de rezervă mobilizate pe teritoriul lor.

Instruirea rezervelor, cari aparțin Artileriei sau Trenului militar, cade în sarcina comandanților trupelor de artilerie de rezervă. Instruirea rezervelor destinate trupelor speciale de Geniu cade în sarcina trupelor speciale de rezervă.

Milițianii destinați artileriei de miliții sunt instruiți de trupele de artilerie de rezervă.

Inspectoratele Armatei și Inspectoratele de Arme și Servicii

a) Inspectoratele armatei sunt înalte organe de instrucțiune și de pregătire în timp de pace și de comandament în timp de războiu.

În pace : ele asigură uniformitatea instrucțiunii și dezvoltarea ei în conformitate cu înaltele ordine regești și cu directivele ministerului de războiu ; supraveghează pregătirea de războiu a comandamentelor, trupelor și serviciilor ; fac propuneri Regelui, prin Ministerul de Războiu, pentru îmbunătățirea armatei.

În războiu, inspectorii de armată comandă, prin delegațiune dată de Rege, o armată. Ei pot comanda, tot prin delegațiune, un grup de armate sau întreaga armată a țării.

Armata are trei inspectorate : două pentru armata activă și unu pentru armata de rezervă și cea de miliții.

b) Inspectoratele de arme și servicii sunt organe tehnice, menite să supravegheze aplicarea tehnică a regulamentelor armelor luptătoare și a serviciilor armatei, precum și să asigure prin concursul lor înzestrarea armatei cu tot ce-i trebuie pentru a trăi, a se întruni și a face războiul.

În armată sunt următoarele inspectorate tehnice:

- Inspectoratul Corpului de stat-major și al Școlii superioare de Războiu ;
- Inspectoratul Infanteriei și al școalelor Armei ;
- Inspectoratul Cavaleriei și al școalelor și stabilimentelor Armei ;
- Inspectoratul Artileriei și al școalelor Armei ;

Inspectoratul Trupelor speciale de Pionieri și Comunicațiuni și al școalelor Armei;

Inspectoratul Trupelor de Aeronavigațiune, al școalelor și stabilimentelor Armei;

Inspectoratul școalelor Marinei, al stabilimentelor maritime și fluviale ale Armei;

Inspectoratul armamentului și stabilimentelor pentru fabricarea armelor, munițiilor, explozibilelor și trăsurelor armatei, și al depozitelor Artileriei.

Inspectoratul fortificațiunilor, cazarmamentului și domeniului armatei, al stabilimentelor și depozitelor Geniului;

Inspectoratul personalului administrativ, serviciilor, stabilimentelor și depozitelor administrative și al școalelor speciale administrative;

Inspectoratul personalului sanitar, spitalelor, depozitelor sanitare și școalelor speciale;

Inspectoratul Justiției Militare.

Mobilizarea armatei.

1. Prin mobilizarea armatei se înțelege trecerea armatei pe picior de războiu și trecerea sub autoritatea Ministerului de Războiu a tuturilor mijloacelor materiale, private sau publice, de cari armata are nevoie pentru a face războiul.

Trecerea armatei pe picior de războiu se face prin decret regesc, care trebuie să hotărască: dacă mobilizarea privește întreaga armată, sau numai o parte din ea; ziua trecerii armatei pe picior de războiu.

Demobilizarea, adică readucerea armatei pe picior de pace, se face tot prin decret regesc.

2. Mobilizarea armatei e pregătită din timp de pace, după instrucțiunile date de Marele Stat-Major și în conformitate cu prescripțiunile regulamentului asupra mobilizării armatei.

Direcțiunile căilor ferate ale statului și private, Serviciile navigațiunii fluviale și maritime, Direcțiunea poștelor, telegrafelor și telefoanelor pun la dispozițiunea Ministerului de Războiu personalul și materialul necesar armatei, din ziua decretării mobilizării până la trecerea armatei pe picior de pace.

Lucrările pregătitoare de mobilizare, în legătură cu aceste direcțiuni și servicii, se comunică la timp de statul-major al armatei direcțiunilor și serviciilor respective.

3. Mobilizarea industrială și sanitară se pregătește din timp de pace de următoarele comisiuni speciale mixte:

Comisiunea pentru industria armamentului, mu-

nițiunilor, explosibilelor, materialului tehnic și de transporturi;

Comisiunea pentru industria alimentară și a îmbrăcăminteii;

Comisiunea sanitară.

Scopul acestei mobilizări este de a pune la dispozițiunea armatei în războiu toate isvoarele de producțiune ale țării, pentru a întreține și sporii mijloacele de luptă, de traiu și de îngrijirea sănătății, de cari o armată are totdeauna nevoie pentru a duce un războiu de lungă durată.

Lucrările comisiunilor mixte servesc ca bază Ministerului de Războiu: pentru mobilizarea stabilimentelor industriale cu întregul lor personal de exploatare; pentru organizarea serviciului sanitar militar în interiorul țării și îndestularea armatei cu tot ce trebuie îngrijirii sănătății trupelor.

4. La trecerea armatei pe picior de războiu, comandamentele active de corp de armată, de diviziune și de brigadă se înlocuesc, la partea sedentară, prin comandamentele sedentare ale regiunilor și sub-regiunilor teritoriale constituite prin lucrările pregătitoare de mobilizare.

5. Prin lucrările de mobilizare se hotărăște, în vederea fiecării ipoteze:

Numărul armatelor, cari se constituiesc când armata trece pe picior de războiu;

Gruparea trupelor de miliții în brigade și detașamente pentru a fi întrebuințate : în interior, ca să acopere fruntariile amenințate și să păzască depozitele și comunicațiunile din zona, sau zonele, de concentrare ; în afară, ca să păzască liniile de concentrare până la spatele armatelor de operațiuni ;

Determinarea garnizoanelor de siguranță ce se iasă Cetății București și, eventual, altor cetăți și locuri întărite ;

Trupele de miliții, întrebuințate în interiorul țării : la paza căilor de comunicațiuni ; la menținerea ordinii publice în orașe și în regiunile agitate (sau suspecte) de unde au plecat trupele active și de rezervă ; la paza penitenciarelor, închisorilor Statului și Armatei, depozitelor, fabricelor, uzinelor și tuturilor stabilimentelor de producțiune ale armatei, sau rechiziționate de armată.

Organizarea Comandamentelor Armatei de Rezervă și de Miliții și Organizarea Serviciilor teritoriale.

1. Personalul

1. Comandamentul unei Regiuni Militare teritoriale cuprinde :

1 Comandant al Regiunii, general de diviziune sau de brigadă.

a) Serviciul de Stat-Major compus din:

1 Cap de Stat-Major al comandamentului, locotenent-colonel sau maior;

1 Ajutor, maior sau căpitan;

1 Cap al biuroului de Recrutare, Mobilizare și Rechizițiuni, căpitan;

1 Cap al biuroului Instrucțiunii rezerviștilor și milițienilor și al Pregătirii miliiare, 1 căpitan.

b) Serviciul Intendenței:

1 Cap al Intendenței regiunii teritoriale, intendent locotenent-colonel sau maior;

1 Cap de biuro, intendent-căpitan;

1 Comptabil al comandamentului, administrator-căpitan.

c) Serviciul Sanitar:

1 Cap al serviciului regiunii, medic locotenent-colonei;

1 Cap de biuro, medic-căpitan;

1 Comptabil în materii, administrator-căpitan.

d) Serviciul Secretariatului comandamentului;

1 Registrator-Arhivar, funcționar civil;

8 Secretari la serviciu, sub-ofițeri de administrațiune;

2. Comandant al sub-regiunii, general de brigadă, sau colonel-brigadier.

a) Serviciul de Stat-Major :

- 1 Cap al serviciului, maior sa căpitan;
- 1 Cap al biroului recrutării, mobilizării și chizițiunilor, căpitan;
- 1 Cap al biroului instrucțiunii, căpitan;

b) Serviciul independenței :

- 1 Cap al biroului intendenței, intendent-căpitan
- 1 Contabil al comandamentului, administrator-căpitan;

c) Secretariatul comandantului :

- 1 Registrator- Arhivar, funcționar civil;
 - 5 Secretari, sub-ofițeri de administrațiune;
- 3°. Personal unui Cerc Teritorial cuprinde:
- 1 Comandant al cercului, colonel;
 - 1 Cap al serviciului recrutării și mobilizării maior sau căpitan;

- 1 Cap al serviciului recensământului și rechizițiunilor militare, căpitan;

- 1 Cap al serviciului instrucțiunii pregătitoare și de perfecționare militară, căpitan;

- 1 Registrator-arhivar, sub-ofițer de administrațiune;

- 6 Secretari, sub-ofițeri de administrațiune.

4. Pentru conducerea instrucțiunii militare a contingentelor înainte de încorporare (contingentele de 19 și 20 ani), a contingentelor de rezervă și de miliții, precum și pentru supravegherea in-

strucțiunii pregătitoare militare și de perfecționare, fiecare Cerc Teritorial e împărțit în patru, sau mai multe, *ocoale militare*.

În fiecare ocol se va găsi rezidența unui comandament de ocol, constituit din:

- 1 Comandament al ocolului, căpitan;
- 2 Instructori, plotonieri;
- 4 Ajutori-Instructori, sub-ofițeri, reangajați sau în termen.

Comandanții ocoalelor militare sunt și agenții de execuțiune ai comandamentelor cercurilor teritoriale pentru îndeplinirea serviciilor mobilizării, recrutării, recensământului și rechizițiunilor militare. Ei, cu plotonierii și sub-ofițerii instructori, fac parte din cadrul activ al regimentului de rezervă.

2. Relațiunile de serviciu ale comandamentelor și serviciilor teritoriale cu Autoritățile militare.

Comandamentele regiunilor teritoriale corespund direct cu Ministerul de Războiu pentru toate chestiunile privitoare: la recrutare, mobilizare, recensământ și rechizițiuni militare; la instrucțiunea militară, la instrucțiunea pregătitoare și la educațiunea fizică.

Ele funcționează, sub autoritatea directă a Mi-

nisterului de Războiu, care o exercită prin următoarele organe :

Marele Stat-Major, pentru tot ce privește serviciile recrutării, mobilizării și rechizițiilor militare ;

Inspectoratul Armatei de Rezervă și de Miliție, pentru tot ce privește personalul, instrucțiunile pregătitoare militară și educațiunea fizică ; instrucțiunea contingentelor de rezervă și de miliție ; instrucțiunea corpurilor de trupă de rezervă de miliție ;

Inspectoratele tehnice militare, pentru tot ce privește pregătirea mobilizării industriale și sanatare a țării ; și

Comandamentele corpurilor de armată, pentru toate chestiunile privitoare la justiția militară,

Comandamentele regiunilor teritoriale comunică direct cu comandamentele corpurilor de armată, diviziunilor de armată, cetăților și locurilor întărite, diviziunilor de cavalerie și marine militare, pentru toate cele privitoare la îndeplinirea serviciilor mobilizării, recrutării și rechizițiilor cari le interesează.

2. Comandamentele sub-regiunilor militare teritoriale atârnă direct de comandamentele regiunilor teritoriale respective. Ele pot comunica direct cu comandamentele diviziunilor de armată,

brigadelor, corpurilor de trupă și cu serviciile active pentru toate cele privitoare la îndeplinirea serviciului mobilizării, recrutării și rechizițiilor militare.

3. Comandamentele cercurilor teritoriale militare atârnă direct de comandamentele sub-regiunilor teritoriale. Ele pot comunica direct cu corpurile de trupă și cu serviciile active pentru tot ce privește serviciul mobilizării, recrutării și rechizițiilor militare.

4. Relațiunile dintre aceste comandamente și cele aflate în garnizoanele lor de rezidență se regulează de prescripțiunile regulamentelor asupra serviciului în garnizoană și asupra serviciului interior al corpurilor de trupă.

30 Noembre 1915

TABLA DE MATERII

Cetățile și-au făcut datoria	I
Introducere	
<i>Acuzărilor ce s'au adus cetăților în Franța</i>	
Părerile d-lui senator Bérenger	
<i>Priviri retrospective asupra artei fortificațiunii</i>	
1. Lupta dintre cetăți și mijloacele de atac	
2. Măsurile luate de Germani pentru a asigura superioritatea atacului asupra cetăților organizate după 1886	
<i>Starea cetăților în ajunul războiului</i>	
1. Cetățile Belgiene și rolul lor în războiul actual	
2. Cetățile Franceze și " " " "	
3. Cetățile Rusești și " " " "	
4. Cum trebuie judecată apărarea cetății austriacă Przemysl	
<i>Incercările făcute până astăzi nu ne îngăduesc să ne schimbăm judecata asupra folosului cetăților</i>	
1. Cum trebuie judecată organizarea viitoare a apărării țărilor	
2. Cum trebuie judecată organizarea viitoare a cetăților	
3. Dezideratele privitoare la organizarea cetăților	
Organizarea rezervelor și milițiilor țării	
Introducere	
<i>Valoarea trupelor de rezervă și de miliții</i>	

Mijloacele prin care se poate rădica valoarea acestor trupe

1. Recrutarea și instruirea cadrelor.	191
2. Instrucțiunea trupei.	199
3. Gruparea unităților.	206
4. Inzestrarea trupelor.	215
5. Armata de miliții	217

Contribuțiuni la alcătuirea viitoarei legi pentru organizarea armatei

Elementele și compunerea armatei 226

Trupele și serviciile armatei 227

1. Infanterie	227
2. Cavaleria	230
3. Artileria	233
4. Geniu	245
5. Trupele de aviațiune și de aerostațiune	252
6. Marina.	257
7. Corpul tehnic al artileriei, genului și marinei	258
8. Trupe și servicii diverse.	263
9. Justiția militară	266
10. Invățământul militar.	267

Compunerea unităților mari 269

Impărțirea teritoriului 274

Comandamentul armatei și organizarea teritorială militară. 275

Inspectoratele armatei și inspectoratele de arme și servicii 281

Mobilizarea armatei. 283

Organizarea comandamentelor armatei de rezervă și de miliții și organizarea serviciilor teritoriale. 286

1. Personalul	286
2. Relațiunile de serviciu cu autoritățile militare	289

CUPRINSUL VOLUMULUI I

După un an de războiu.

Cauza determinantă a lipsei de pregătiri constatată în acest războiu.

Dreptul Puterii.

Concepțiunea războiului de astăzi.

Doctrina Germană. Doctrina Franceză.

Puterea unei armate stă azi în numărul ei.

Influența numărului asupra conducerii războiului.

1. Înținderea fronturilor de operațiuni.

2. Durata războiului.

3. Războiul de uzură.

Pregătirea războiului.

1. Pregătirea politică.

2. Pregătirea forțelor materiale.

3. Pregătirea armatei.

Prevederea în pregătirea militară.

Organizarea apărării frontului de Nord a Franței.

Organizarea militară a Belgiei.

VERIFICAT
2007

CUPRINSUL VOLUMULUI III

Răsboiul de pozițiuni și răsboiul de uzură.

Răsboiul de pozițiuni și Fortificațiunea trecătoare.

Atacurile de flanc, consecința organizării defensive a fronturilor de bătaie.

Răsboiul de uzură e o urmare a organizării defensive a fronturilor de operațiuni.

Mijloacele prin care se poate evita, sau scurlă, un răsboiu de uzură.

Organizarea învățământului fizic și pregătitor pentru serviciul militar.

Elveția, Belgia, Italia.

Contribuțiuni la alcătuirea legii „Asupra organizării învățământului fizic cu scop militar“.

VERIFICAT
1987

